

485 2

Gina Lagorio

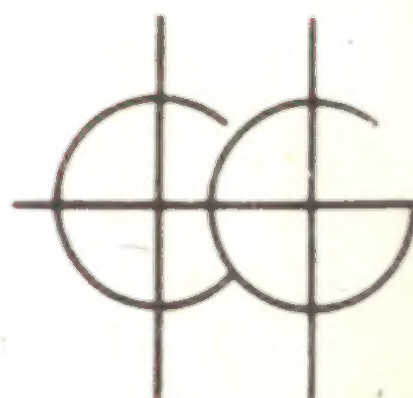
GOLFUL PARADISULUI

Deputată, una dintre puținele personalități politice necontestate din viața atît de agitată a Italiei de astăzi, scriitoare de mare succes (de origine piemonteză), GINA LAGORIO își desfășoară activitatea la Milano.

Romanul de față (premiul Rapallo, 1987) este o seducătoare, incitantă și palpitantă relatare în stil polițist a investigațiilor unui pictor hotărît să-și descopere tabloul preferat, dispărut în condiții misterioase.

Titlul tabloului — un splendid peisaj — nu este altul decît chiar... Golful Paradisului.

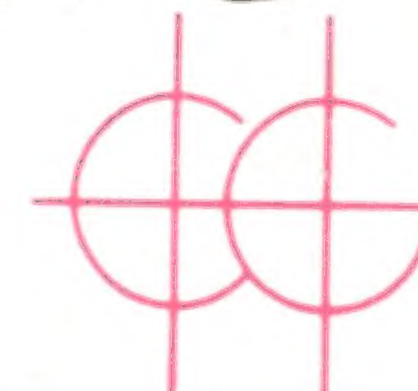
EDITURA UNIVERS
GLOBUS

Lei 350
ISBN 973-34-0202-8

GINA LAGORIO
GOLFUL PARADISULUI
1993

GINA LAGORIO

GOLFUL PARADISULUI

Editura Univers

GLOBUS

Gina Lagorio

GOLFUL PARADISULUI

Traducere MARA CHIRIŢESCU

EDITURA UNIVERS

Bucureşti
1993

Coperta colecției : ION STATE

Redactor : SANDA ANGELESCU

Gina Lagorio
GOLFO DEL PARADISO
Garzanti, Editore, 1977
Italia

ISBN 973-34-0202-8

Lui Oscar Saccorotti

CAPITOLUL ÎNTÎI

— DUPĂ TINE, eu am, cum ziceţi voi ... o *Weltanschauung*?

Îi răspunse de departe rîsul Giuliei urmat de nişte cuvinte pe care nu le înţelese, dar care protestau.

Pensula îi rămase în aer în timp ce aştepta răspunsul, trecu uşor deasupra pînzei şi reluă fără să apese semnul deja fixat de tuşa precedentă. Mîna era sigură, vîrful pensulei înmuiată în culoare, ascuţit ca un ac şi subţirele fir de iarbă a cîntat plin de viaţă alături de celelalte îngălbenite de soare. Michele s-a îndepărtat de şevalet ca să-l cerceteze mai bine: era perfect şi unic, un fir de iarbă verde pictat de o mînă sigură, dintr-un singur penel. Dar nu: erau două, dar nu se vedeau. Cine poate şti cum de izbuteşte acum să fie atît de sigur pe mînă, stil, timp, atribuiri, falsuri ... Pentru nu se ştie a cîta oară îşi propusese să aprofundeze problema.

„În mod ştiinţific".

Şi-o spusese ca o concluzie la gîndul care-i readusese în minte seminarul de la Genova, de la care tocmai lipsise, dar despre care îi şi vorbiseră prietenii. Nu luase parte la el din lene, le spusese lor, iar profesorul care îl invitase la Facultate, din cauza boleşniţelor anotimpului. Giulia îi reproşase, dar femeile ţin la împrejurările mondene şi el ar fi fost stimat ca cel mai în vîrstă maestru al urbei care voia să se înfrupte cu noile drăcovenii. Stimat şi pus să ia loc, ca un episcop, în fotoliul cel mai comod, alături de Giulia, foarte elegantă şi foarte simplă ca-ntotdeauna — o simplitate mai studiată decît un costum baroc — ca să primească sărutări de mîini şi complimente, distantă, distrată cu un strop de ironie în ochii care nu pierdeau nici o privire, nici o nuanţă a vreunui surîs. „O hienă care ar sfîşia-o şi pe maică-sa, ca să nu piardă vreo replică spirituală. Dar mie nu-mi face nici o plăcere să fiu sărbătorit de viu", conchise el cu mînie.

Nu avusese niciodată nevoie, în pictură, de altceva decît de flerul său. Flerul său se folosea doar de instrumentul vederii. A privi nu este uşor, cum se spune, şi puţini ştiu s-o facă. „Eu n-am făcut decît asta". Să priveşti şi să transcrii ceea ce vezi dacă pictezi. Să priveşti şi să spui, cine din cei mari, a pictat ceea ce a privit, dacă îi judeci. Desigur, nu e aşa de simplu: a existat vreodată o artă care să fi fost numai realistă? Şi apoi pictura! Cînd e de ajuns o glumă făcută de soare sau zăbava vreunei umbre ca să ratezi un tablou. Sau să insişti pe un amănunt ca să pierzi întregul. N-are rost să adînceşti vechea problemă, realismul e o falsă problemă. „Ca şi aproape mai toate problemele de estetică", şi în timp ce se legăna pe piciorul drept ca să schimbe unghiul observaţiei sale, încă îl mai irită vechea observaţie a Giuliei: „Chiar aşa.

Aici nu e vorba de filosofie, ci de știință. Dacă există noi modalități de a studia un tablou, tu trebuie să le cunoști. De ce ți-e frică? Cu atît mai mult, dacă ești atît de sigur de tine, vei avea o confirmare a intuițiilor tale. Ca demonstrarea unei axiome".

Da, era adevărat, dar pînă la un anumit punct. Asta nu înseamnă că ceea ce este adevărat pentru știință este și pentru artă.

Era prea mult pentru Michele, bucuria acelui fir de iarbă, care cînta cu verdele său strălucitor printre ierburi care și începuseră să moară, cam trecuse.

Puse pensula pe paletă, ar fi trebuit să facă ordine, să curețe, dar nu mai avea chef. Și Giulia cine știe ce mai făcea în bucătărie, la ora asta.

Se limită să deschidă larg ușa care da în grădină: schimbarea aerului pentru a curăța atmosfera casei de mirosuri artificiale, era un ritual cu care trebuise să se obișnuiască de cînd trăia cu Giulia. Cu toate că-l iubea pe el și iubea pictura lui, detesta în schimb mirosul de terebentină, de vopsele, de acizi.

Respiră cu gura larg deschisă azuriul acelei proaspete dimineți de februarie, o violetă încă ascunsă prin iarbă. Era un semn de început de primăvară? Spera să fie așa. Liguria și chiar și aici, în golful lor al Paradisului, zăpada zăbovise mai mult decît se aștepta. Michele primise darul acelei lumini diamandine, din zori, cînd deschise ferestruica așezată sub acoperișul din cămăruța de la mansardă unde-și aranjase el culcușul. Giulia dormea în camera de serviciu a bucătăriei și astfel, cînd încă

n-o auzea mișcîndu-se prin casă, Michele arunca prima privire spre ziua cea nouă pe care i-o dăruia viața — „calculul meu de-a-ndoaselea" — prin acel pătrat îngust care era ca rama unui tablou de o frumusețe supremă. Era peisajul golfului întrevăzut din coborîșul ușor care ducea pînă aici printre puieții de stejar, de frasini, tufele de ferigi care țineau dincolo de coroana castanilor ce trasau linia crestei la nord: casa Măcăleandrului — pasăre care la noi se numește gușă-roșie — era aproape în centrul depresiunii, între cele două coaste care se prelungeau îmbrățișînd marea, și vederea acelui pătrat perfect era ceva mai mult decît un peisaj, sau, mă rog, era unul dintre cele mai frumoase cu putință. Michele se lăuda cu descoperirile lui: construise din lemn și apoi pictase una din infinitele păsări pe care de mai bine de o jumătate de secol le picta: o zburătoare palmipedă de mlaștină, cu ochiul strălucitor printre penele zburlite de pe cap și ciocul negru și galben; un suport de fier o ținea fixată de țigle dar îl pictase și pe el așa încît iluzia era completă: o pasăre pe o ramură care se apleca de pe acoperiș părea să împărtășească cu el prima privire pe care o arunca zilei. În dimineața în care ninsese păsăruica avea spatele alb cu totul iar ochiul rotund și strălucitor părea dilatat în albul înghețat al luminii care se oglindea dintr-o mare încremenită și cenușie ca o placă de ardezie.

Casele, copacii, drumurile, crestele, totul era neobișnuit, catifelat, vătuit, nu era nici o linie dreaptă ci doar curbe dulci pe care albul le unifica într-un vis nevinovat. Nu o

chemase pe Giulia, nu putea să vorbească în fața acelei emoții violente și neprevăzute care-l ducea îndărăt la copilăria lui friulană, care nu cunoștea marine, dar așa, în cenușiul orizontului abia marcat de căderea orbitoare de zăpadă, marea nu mai era o prezență copleșitoare: Michele era la țară, și ca și atunci avea poftă să cînte și să se joace în zăpadă.

Apoi se trezise și Giulia și ieșiseră împreună în spațiul îngust care se deschidea, în fața pantelor ce coborau, în fața casei, și pe care-l numeau grădină. Munciseră, cu cizmele în picioare și cu mantalele pe ei ca să elibereze plantele mai delicate de greutatea zăpezii și ca să îmbrace lămîi, portocali, grepfruturi și terasele de kiwi. În magazia de lemne, unde-și ținea toate sculele meseriei sale și pămîntul pentru ceramică, găsiseră tot ce trebuia: saci de iută, folii mari de celofan, sfori și bețe ca să construiască sprijinitori zdraveni în jurul trunchiurilor și tulpinelor mai slabe. Apoi Giulia avusese grijă și de păsări și aruncase în jur pumni întregi de firimituri de pîine: căci păsările, își dăduseră amîndoi seama de asta, considerau probabil casa Măcăleandrului ca un loc stabil al existenței lor, un soi de cuib al tuturor.

Zăpada căzuse trei zile și Giulia trebuise să-și schimbe modalitățile obișnuite de a purta de grijă pe care le folosea de obicei iarna: în dimineața a doua, cînd sosise în grădină, glasurile ascuțite ale păsărilor deveniseră dintr-o dată stridente, „păreau disperate", îi spusese, și Michele o văzuse surprins grăbindu-se să pregătească în cutii de tinichea și

în farfurii în afară de porțiile de mei și cînepă, firimituri de tort și de chec care nu lipseau niciodată din pricina ritualului ceaiului de după masă.

Pe Michele îl cuprinse frigul în acea zi cu zăpadă și acum asista, înfășurat într-un vechi poncho, de la ușa cu geamuri a bucătăriei, la treburile Giuliei cu păsările: nu mai vădeau nici un fel de frică, le avea în jur pe toate, pițigoi și florinți, vrăbii, măcăleandri și *sticleți*, mierle și pieptănuși (codruși); de cum se îndepărta, mica gloată devenea o adunare vociferantă, insistentă și agresivă.

Giulia le telefonase prietenilor ca să aducă și alte provizii și astfel, la banchet, se adăuga acum pentru înfometați un alt transport, care era curățat cît ai clipi din ochi, de alune și migdale curățate și chiar de bucățele de brînză.

La un moment dat o umbră neagră se observă peste gloata care ciugulea pe pietrele de unde zăpada fusese curățată: cerul se luminase, era foarte frig, dar aerul era limpede: umbra s-a desenat pe cenușiul pietrelor care luceau umede de zăpada care se curățase toată și o pasăre cu aripi mari veni să se așeze printre păsărele. Michele zări ochii galbeni, capul mare și turtit, și sigur că da, ea era, înțeleapta și binecuvîntătoarea cucuvea a nopților lor, dar mișcarea bruscă și zgomotul pe care-l făcu deschizînd ușa, speriară pasărea care se ridică la iuțeală și dispăru. Trebuie să fi fost o prezență stranie și amenințătoare chiar și pentru ceilalți frați mai mici ai ei, pentru că Michele se trezi singur, printre bolovanii cu hrană, cîteva clipe de tăcere uimită. Apoi,

încetul cu încetul, dintre ramurile de măslini, dintre frunzele de magnolie, din lămîi și din portocali, ciripitul reveni, în mare grabă: „Sînt agitate și comentează întîmplarea", încet, încet se retrase și intră din nou în casă. Cu zburătăciri tot mai apropiate păsărelele se întoarseră cu toatele și praznicul fu reluat. Cucuveaua nu-și mai făcu apariția.

Imediat după aceea el și cu Giulia se certară, pentru că Giulia nu vroia să creadă că despre cucuvea era vorba: ca să nu mai încapă îndoială Michele, înainte de a se culca, a pus în fața lămîiului înfășurat în iută, un săculeț de mei amestecat cu bucăți de carne pe care-l desfăcu ca pe o basma la rădăcina copacului. A doua zi dimineață totul fusese curățat și nu mai rămăsese nimic.

— Vezi, spuse Michele satisfăcut, vezi că am avut dreptate? A venit azi-noapte să mănînce, și a gustat și ea odată din carnea de vițel și nu de șoarece sau de vrabie.

— Da, și ți-a lăsat un mesaj iscălit, a rînjit Giulia care nu era dispusă să-i dea dreptate numaidecît, prea adesea arătînd urmele de găinaț pe foaia de nailon.

— Foamea e urîtă noaptea ca și ziua și dacă o făptură demnă precum e cucuveaua noastră a acceptat să coboare printre toate păsăruicile alea, trebuie să fi fost la mare strîmtoare, a răspuns Michele.

Dar Giulia avea chef de glumă și a făcut o piruetă în jurul lui.

— Da, Maestre, dacă o spuneți dumneavoastră, nu discut. Și e neîndoielnic că protejatele mele, păsăruicile, cum le spuneți dumneavoastră, sînt plebe, ba chiar „gloata măruntă" în comparație cu cucuveaua dumneavoastră! O pasăre regală pentru regele pictorilor!

Michele zîmbea, dar Giulia îl cunoștea prea bine ca să nu știe că era plictisit; ar fi fost deajuns un fleac pentru ca de la acel binevoitor „caraghioaso!" al lui, bombănit pe înfundate, să treacă numaidecît la contraatacuri: „Ești încăpățînată, ba poate că ești cea mai îndărătnică, mîndră și îndrăcită dintre încăpățînate..." O mînă a Giuliei, ușoară și catifelată — avea o grijă foarte mare ca, în ciuda treburilor domestice pielea mîinilor să-i rămînă netedă și delicată — mîngîie capul lui Michele, i se opri strînsă pe gît, Giulia se ridică în vîrful picioarelor și îi depuse un sărut pe gură făcîndu-și loc cu buzele imperioase printre lungile mustăți mătăsoase care o împodobeau.

— Hai, hai, rîse Michele, dacă există vreo cucuvea pe-aici, tu ești aia. Nocturnă și diurnă.

Îi cuprinse mijlocul subțire trecîndu-i mîinile pe sub șorțul de piele care era uniforma de iarnă pe care Giulia o purta în orele în care se ocupa de grădină și o îndepărtă de el, cu fața frumoasă, curățată de orice umbră și ochii aprinși de maliție.

— Și mă rog, de cînd ai învățat tu să săruți așa? Mai lipsește puțin și-mi dai și mie să mănînc mei ca și păsărelelor din cuib.

Răspunsul Giuliei a fost grăbit.

— Trebuie să ne ducem la Genova, mustățile tale au nevoie să mai fie aranjate cumva, căci ca să te sărute cineva e ca și cum și-ar deschide drum prin pădure.

Se răsuci, repede, deschise uşa şi se sustrase privirilor lui.

Reapăru după puţin timp, îi întinse fără să vorbească ziarele pe care poştaşul le aruncase peste gardul care închidea scara îngustă ce ducea la casa lor şi Michele se cufundă în lectură. Dispăruse din nou. Trebuia să trebăluiască şi în magazie pentru vreuna din nenumăratele sale îndatoriri, se gîndi Michele căruia nu-i plăcea s-o aibă departe de el; să lucreze singur, da, era necesar, doar cu vocea şi cu pasul ei care să sune pe-aproape. De aceea dimineaţa, cînd el citea ziarele şi poşta, Giulia îşi lua orele ei de libertate, pentru treburile din casă, comisioane, telefoane. Apoi, cînd Michele picta, sta în camera vecină ca să facă vreo trebuşoară silenţioasă sau să citească.

În magazie, copleşită, cu braţele căzute, ochii închişi, Giulia lăsă lacrimile să-i scalde obrajii. Le dădea într-adevăr mereu să mănînce în gură puilor dintr-un cuib părăsit sau stricat de copii, dar cuvintele acelea ale lui Michele o loviseră drept în inimă.

Multe, prea multe se întîmplaseră, fusese atît de lung drumul pe care-l străbătuseră împreună şi uneori Michele îi părea atît de fragil, atît de slab...

Îşi şterse lacrimile, îşi îndepărtă părul de pe faţă, nu trebuia să cedeze gîndurilor negre, şi nici necazurilor: Michele era puternic ca un stejar era stejarul ei, ba uneori el fusese cel care s-o îngrijească şi să-i dea putere cum se face cu o pasăre sau cu un copil în timpul convalescenţei dificile care urmează după boală.

„Bietul meu bărbat, biata de mine", se compătimi ea, în timp ce strîngea în jurul gîtului şalul de lînă moale care trebuia s-o apere de revenirea gripei. „Cucuvelele aduc nenorocire doar celor care nu le iubesc".

Pentru a şterge imaginea aceea care o rănise, de bătrîn ajuns la mila altuia, se hotărî să gătească pentru micul dejun nişte spaghete cu sos picant. Făcuse de cu vara o mare cantitate de paste cu busuioc din grădină şi o pusese la borcane. În aluatul abia opărit, crocant cum îi plăcea lui Michele, sosul încă mai mirosea cu o intensitate care izbutea singură să dea poftă de mîncare şi să alunge melancolia iernii.

Privi în sus, cerul promitea primăvară.

CAPITOLUL AL DOILEA

GIULIA FĂCEA ORDINE prin bucătărie cînd tocmai a sunat telefonul. Era Gibba cu Annina, vorbeau dintr-o cabină de pe o autostradă: se întorceau de la Milano și doreau să vorbească cu Michele. Giulia îi invită numaidecît la masă și cum asta era tocmai ce aștepta Gibba și i-ar fi plăcut și lui Michele, nu-l mai deranjă ca să i-o spună. De puțin timp intrase în odăița de sub acoperiș, îl auzea scotocind printre cartoanele cu acuaforte cele mai prețioase, pe care le ținea lîngă pat, căutînd „ceva", i-a spus, care-l neliniștea.

Giulia începu să se miște ușor și după pofta inimii în bucătărie.

Era o încăpere mică, obținută din cotlonul unei magazii de teasc, poate un depozit pentru resturile de măsline sau pentru scule: era anevoios să deslușești acum în casa Măcăleandrului cum arăta coliba pe care o cumpăraseră în urmă cu paisprezece ani și pe care o numiseră așa pentru că prima dată cînd se așezaseră în fața zidului care dădea spre mare, un stol de măcăleandri îi înconjurase și un ciripit insistent comentase primele lor proiecte asupra casei. Noua arhitectură o absorbise pe cea veche, rustice și spontane amîndouă, ca și plantele care se încăpățînaseră să crească mai departe după ce ei semănaseră și cultivaseră altele noi. Orice amănunt se născuse în momentul în care se impusese necesitatea. Nu ținuseră seama de scheme, dar din cînd în cînd trebuiseră să asculte de exigența vreunei necesități, totul se petrecuse cum se petrec lucrurile pure, simplu și în mod necesar. Descurcaseră, curățaseră — mai întîi tufișurile — care de atîția ani puseseră stăpînire și pe ziduri și pe pajiștile de dedesubt, lucrînd cu „machete" cum spunea Michele care povestea cu plăcere aventura casei: fusese o treabă grea dar plină de tragere de inimă și de fantezie. La orice pas trebuia născocită soluția pentru probleme neașteptate, să se ardă puzderia de mărăcini și să se ferească de foc plantele bune care la început nu se distingeau în învălmășeală, să se salveze animalele în culcușurile care erau inevitabil deschise, să se păzească de altele: Giuliei îi era frică de șerpi și de gușteri, și Michele era întotdeauna cel care deschidea drumul prin tufișuri. Apoi, rămași zdraveni și frumoși, în locul curățat, cîțiva măslini, magnolia și salcîmii, Michele hotărîse să facă bănci și chiar o masă din trunchiurile de castani tăiați, desigur, în timpul războiului, ca pretutindeni în Liguria, pentru focul necesar la producerea sării. Cînd chemaseră un zidar, partea externă, alăturată casei, grădina și prima zonă de teren erau în ordine, cu flori plantate, rondurile trasate, primele semințe semănate în pămînt pentru grădina de zarzavat și sîrmele întinse în așteptare ca vițele proaspete să le ofere o boltă ca să poată mînca afară în zilele calde. Michele aranjase el singur o mică pivniță. Zida-

rul adusese cu el un băiat ca să-l ajute și casa crescuse zi cu zi sub ochii lor. Mereu, în toate zilele frumoase ale anului, se duseseră la Genova venind încărcați cu materiale și cu bucate pentru masă: conducea Giulia, Nocciolina era cu ei ca întotdeauna, devenită tot mai plată și mai famelică din cauza acelei neobișnuite agitații la țară printre mirosuri mult prea amețitoare pentru un basset, mai ales pentru unul citadin și aristocratic ca el. Lucrau, fiecare cum știa și cum poftea, împreună cu zidarul și cu *bocia*[1], în tot timpul cît era lumină de zi. Încet încet în spatele gardului viu de păducel se ridicase o îngrăditură, ferestrele cu jaluzelele verzi umpluseră orbitele goale, scările de pămînt bătut fuseseră acoperite cu piatră, magazia de lemne, cu un mare perete de sticlă, devenise atelierul de vară al lui Michele și sera de iarnă a plantelor mai delicate, în vase. Orice părticică de loc, în corpul principal al vechii încăperi cu teascuri fusese folosită la milimetru și dilatat cu cele mai uimite născociri; după cum camera de sub tavan slujise de dormitor pentru Michele, tot așa mica scobitură în zid devenise bucătărie. Numai după ce terminaseră lucrările de interior, pentru care Michele se improvizase tîmplar, construind scări povîrnite și pervazuri înguste dar foarte rezistente, transportaseră de la Genova mobilele cele mai dragi și în sfîrșit, în amintirea iubirilor din tinerețe, agățaseră, alături de încăperea principală, placa de marmură albă cu numele vechii lor

---

[1]Regionalism de nord — băiatul, ucenicul

străzi genoveze, pe care Michele o recuperase în bucăți la descărcarea dărîmăturilor de la demolare. Mai mult de patruzeci de ani în unul dintre colțurile cele mai poetice al Genovei, acela fusese centrul vieții lui Michele mai întîi, apoi al amîndurora, dar sistematizarea urbanistică îi alungase de acolo. Cu o răbdare la fel de perfectă ca și îndemînarea lui, Michele reparase, lustruise, lipise toate cioburile plăcii din secolul al optsprezecelea care fusese fixată în zidul casei unde locuise Byron, pe panta care unea suburbia Albaro cu marea. Acum cine venea dintre vechii prieteni, era salutat de la intrare de acel nume familiar și încărcat și pentru ei de nostalgie: Via Lavinia.

Gibba era unul dintre ei și fiica lui Annina se jucase pe strada aceea mai mult decît la ea acasă.

Trecînd de la chiuvetă la mașina de gătit, Nocciolina, țîșnită pe neașteptate, o făcu pe Giulia să se împiedice, oala îi scăpă din mînă, apa se răspîndi prin bucătărie. Asta mai lipsea; acum trebuia să șteargă înainte ca Nocciolina, gonită fără milă și trimisă la exilul cuștii, să-și lase urmele labelor pe pardoseala de cărămizi a sufrageriei. „Bine cel puțin că e doar un loc de gătelniță" îi spuse Giulia cățelușei, care nu suporta s-o vadă supărată, făcîndu-i cu vocea întoarsă la normal un gest prietenos. Așa-i spunea bucătăriei Paolo, un nepot de-al ei, arhitect neascultat, care, după mutrele alea de la început și cele mai sumbre previziuni despre viitorul fanteziilor lor arhitectonice, iubea acum casa Măcăleandrului mai mult decît orice altă casă proiectată de

el. Dintre nepoţi era cel preferat de amîndoi pentru că era suficient de frumos şi de isteţ ca să nu-i silească să dea explicaţii pentru orice mişcare sau inerţie de-a lor, pentru acceptări şi refuzuri, pentru tot acel mod de comportare pe care alţii puteau să-l socotească bizar, dar pe care amîndoi îl apărau ca pe un bine la care nu se poate cîtuşi de puţin renunţa. Giulia era şi ea *fair play* şi nu-l întreba nimic pe Paolo despre viaţa lui personală: Paolo venea să-i viziteze singur, şi întotdeauna îşi amintea de biscuiţii speciali care-i plăceau Nocciolinei şi de ţigările pentru ea şi pentru Michele pe care, slavă Domnului, Paolo îl tutuia. A nu avea copii e o libertare şi nu ţineau deloc să fie proclamaţi unchi; pe de altă parte plutonul rudelor se rărea în fiecare an pentru Giulia şi cel al lui Michele devenise acum aproape inexistent. Pentru prieteni era cu totul altfel, casa Măcăleandrului avea mereu braţele deschise: celor istorici li se adăuga din cînd în cînd un tînăr artist, un biograf aspirant al lui Michele, vreun istoric de artă sau un critic. În bucătărioara tapetată toată cu plăcuţe pictate de Michele în diverse etape ale vieţii lor în doi — „Muzeul meu particular" — Giulia schimbase cratiţa pentru spaghetti, după ce şterse apa care se vărsase pe jos din cealaltă şi pregăti numaidecît mîncarea; după macaroane, lor le ajungea o bucată de brînză şi cîteva fructe, dar Gibba, în ciuda vîrstei, se aşeza la masă ca un tînăr; avea 76 de ani şi o lăcomie de adolescent. În timp ce ciupercile uscate se înmuiau, prepară sosul alb şi curăţă cartofii: era ora prînzului cînd aprinse cuptorul

pentru una din budincile sale. Atît de faimoase printre prieteni, ceva de poveste; ba Michele îi mormăia în faţă că numai burta îi aducea la golful Paradisului, nu frumuseţea peisajului, nu curiozitatea de a vedea ce a mai pictat el, nu prietenia; numai bucătăria Giuliei.

Gibba sosi flămînd şi preocupat ca de obicei. În timp ce schimba primele cuvinte cu Michele se şi apucă să pigulească de pe masă măslinele verzi şi negre pe care Giulia le preparase împreună cu nişte plăcinţele şi rezultatul fu o imediată ciocnire între cei doi vechi prieteni. Gibba mesteca şi îi dădea înainte scoţînd din buzunarele pline la refuz cartonaşe şi pliante, cerînd totodată Anninei, care-i ţinea loc de secretară şi de şoferiţă, cataloagele şi publicaţiile pe care le culesese la Milano ca să i le aducă lui Michele.

— Ei, poftim, dacă şi asta mai e o comportare! E posibil să nu poţi sta locului o clipă pînă ne aşezăm ca oamenii la masă?

Mînia era cu greu controlată de bunacreştere: Michele privea cu necaz urma unsuroasă a degetelor care rămăsese pe hîrtia satinată a unui catalog de la Galeria Marconi. Gibba protestă atacînd: „Şi tu, cum de te poţi juca aşa cu mine făcînd pe lordul? Şi apoi ce vrei să faci cu asta? După ce te uiţi la ea o arunci!"

Giulia interveni de la bucătărie:

— Fiţi cuminţi, vin îndată!

Gibba se îndreptă cu paşi mărunţi şi grăbiţi spre ea, recunoscător, şi Michele se aşeză pe fotoliul din faţa televizorului. Îl iubea pe Gibba, nu-şi amintea nici o situaţie din viaţa lui profesională care să nu fi fost împărtăşită

sau măcar comentată cu el, dar de fiecare dată exuberanța lui, instinctiva sa lăcomie pentru tot, mîncare, amor, vin, vești îl scotea pînă la urmă din sărite. Și nu mai era destul de lord ca să ascundă treaba asta. Așa gîndea în timp ce-i parveneau de la bucătărie glasurile șoptite ale Giuliei și al lui Gibba, amestecate cu rîsete; iritarea îi crescu, nu-i plăcea să fie obiectul de discuție al altora și chiar așa, sub nasul lui; intui mai mult decît să audă bine că îl compătimeau binevoitor ca de obicei. Nu-i plăceau nici bunăvoința nici compătimirea. „Îmbătrînesc și nu e nevoie să mi-o reamintească ei". Fu îndeajuns acest gînd ca să-și recapete stăpînirea de sine. Se ridică, scoase dopul sticlei pe care Gibba o adusese în dar, îl strigă. Gibba avea mustăți bogate care să-i împodobească fața, dar erau atît de stufoase și de lungi încît să justifice apelativul cu care Michele îl apostrofa:

— Hai să bem în sănătatea noastră, focă bătrînă.

Gibba se ridică pe vîrful picioarelor pentru a atinge paharul pe care prietenul îl ținea ridicat; ochii lui foarte frumoși — două așchii de ardezie cenușie — rîdeau printre încrețiturile pielii, înnegrită de soare și străbătută de o pînză de zbîrcituri foarte subțiri. Fața lui Michele era incomparabil mai întinsă și părea mai tînăr, după cum statura lui înaltă și subțirimea taliei accentuau naturala aristocrație a comportării: în comparație cu Gibba, rotund și diform în hainele lui ponosite și purtate, păreau într-adevăr Sancio alături de Cavaler. Dar acel țăran avea, și

nimeni n-o știa mai bine decît Michele, un har mult mai adevărat decît orice eleganță vizibilă: generozitatea sufletului și libertatea judecății.

În jurul mesei, după ce fuseseră domolite mușcăturile de stomac viguros al tatălui și al fiicei — Giulia și Michele bucurîndu-se de asta și surîzînd — discuțiile ajunseră ca de obicei să se încheie în jurul obiectului care era în centrul gîndirii lor; Gibba se hrănise cu pictură toată viața, în timp ce proiecta case pentru genovezi, cu conștiința uneori disperată și oricum întotdeauna amară de a nu reuși niciodată să vadă împlinindu-se întru totul pe pînză ceea ce ar fi vrut să rămînă. Dar persevera, persevera cu încăpățînare, se înfrunta cu propria-i menire. Devenise foarte priceput, aproape ca și prietenul său, cu toate acestea ceva anume îi lipsise întotdeauna, pentru ca plăcerea și consimțirea altuia să fi devenit și bucuria lui. Ceea ce auzea cum cîntă în tușa lui Michele, care făcea să respire pline de viață mai adevărate decît însăși viața creaturilor sale vegetale sau sangvine, în tablourile lui nu era.

— Așa că, dacă am înțeles bine, nu ești prea mulțumit, de zilele tale petrecute la Milano, încheie discuția Michele.

Și Gibba:

— Chiar că nu sînt. Ceea ce am văzut frumos, cunoaștem deja. Lucrurile noi, ce să mai vorbim, nu făceau parale.

— Sîntem prea bătrîni, băiete, și toate avangardele nu sînt pentru noi decît repetiții, pași îndărăt, nu evanghelii a ceva nou...

— Ba nu, tocmai aici te înșeli, pentru că

meseria noi o cunoaştem, noi am învăţat-o, înainte de a lansa mesajul !

— De ce noi ? Ei nu ?

Michele îl provocă pentru că spera să dea la iveală, prin glasul său, propriilor sale incertitudini.

— Să nu-mi spui tu mie asta ! Ştii foarte bine ce şcoală mai e şi aia la unul care bătînd din palme îţi trînteşte un ulei pe zi şi nu abstract, bagă bine de seamă, ci cu larve, viermi, omizi, sau ce mai pofteşti, care sînt orice numai figuri omeneşti nu...

— Şi cu toate astea la şcoală au mers cu toţii, după cum se pare, şi orele lor de nud trebuie să şi le fi făcut...

— Îmi pare rău dar mă îndoiesc că cine ştia să deosebească, după ce l-a desenat, un femur de o claviculă, poate să picteze tablouri ca acelea pe care le-am văzut.

Michele deschise un catalog pe care-l ţinea în mînă şi cită:

— Şi totuşi aici se vorbeşte de hiperrealism, vocaţia pentru povestire şi despre...

Vocea lui Gibba care de puţin timp se suprapunea vocii sale cu viguroase invocaţii de „cruţă-mă !" tună un:

— Destul !

Giulia rîdea împreună cu tînăra sa prietenă. Se ridică:

— Am ajuns la ţipete; putem să-i lăsăm singuri. Acum or să vorbearcă de-ale lor mult mai calm. Să facem cîţiva paşi pînă cînd mai e soare.

De cum ieşiră femeile, după un rapid schimb de priviri, Michele şi Gibba îşi puseră cîte o doză de whisky. Gibba zburase la bucătărie să

ia paharele, Michele să extragă sticla dintr-un dulap plin cu cărţi. Sorbiră pe tăcute din licoare, nici un zgomot nu tulbura liniştea casei, nici din grădină nu veneau semne de viaţă, Nocciolina îşi urmase stăpîna.

Primul care vorbi fu Michele.

— Şi cu toate astea eu sînt tot mai convins că am dreptate.

Gibba nu deschise gura, dar ochii i se făcuseră mai atenţi.

— Măcar pentru ceea ce puteam şi ştiam să fac. Pentru meseria vreau să spun, pe care am deprins-o, ca şi tine, încetul cu încetul, în atîţia ani de experienţă, învăţînd zi de zi. Chiar şi acum. De fiecare dată un tablou este o aventură, există întotdeauna acolo un amănunt, o şmecherie care rezolvă un risc, o culoare care salvează sărăcia inventivităţii, alteori fantezia dă forţă luminii. Eu învăţ, învăţ de fiecare dată. Şi după o pauză : Cît mă ajută puterile, bineînţeles.

Gibba bombăni :

— Că doar n-o să înveţi cu puterile altuia, ce prostii mai spui şi tu...

Dar Michele îşi urma firul său interior cu privirea pierdută spre azurul încadrat al ferestrei.

— Pentru cît pot, nu am remuşcări şi nici nu mă plîng. Am făcut ceea ce aveam de făcut. Şi nici n-am fost zgîrcit cu mine însumi. Scoase un uşor suspin. Chiar dacă Giulia are poate dreptate, cînd spune că mi-am luat cam puţine de făcut, că am rămas prea mult aici lipit ca o gasteropodă de stîncă... Dar chiar dacă m-am mişcat puţin şi am trăncănit chiar şi mai puţin, în schimb am pictat, desenat, gravat

atîta. Cum puteam, mai bine decît puteam. Se opri şi-şi privi aproape cu solemnitate prietenul în adîncul ochilor: Da, dar şi cum ştiam. Şi aici încep îndoielile. Ce ştiu eu, tu, ce ştim noi despre ce s-a întîmplat în lumea celui care ştie cu adevărat?

Gibba îl privi surprins.

— Nu te înţeleg. Fii mai clar...

Şi Michele:

— Ştiinţa a evoluat, ceea ce pentru noi este o meserie este cercetat, secţionat, clasificat. Nu mai e loc, se pare, pentru falsuri, pictura nu mai are secrete pentru experţi. Şi asta, e inutil să te prefaci că nu înţelegi, o ştii şi tu. Partidele de rîs pe care le făceam odinioară, cînd vindeam bătrînelor bogate din Albaro „necunoscuţi" din Trecento sau „maeştrii" şcolii pisane sau luccane, nu le mai putem face şi acum.

Pe moment Gibba rîse:

— Ne era foame şi am făcut foarte bine. Tablourile tale nu le voia nimeni, pe ale mele şi mai puţin, în schimb „necunoscuţii" şi „maeştrii" erau la mare preţ. Un moment — adăugă el întrerupîndu-l pe Michele care făcuse un gest iritat — erau pictate dumnezeieşte, dragul meu, şi acei domni pe care i-am văzut la Milano cum se vindeau cu milioanele nici măcar cu un miliard n-ar şti să picteze ca acel ultim Necunoscut din Seicento, ţi-l mai aminteşti? Mi se pare că spuseserăm, ca să rîdem mai bine, că era atribuit lui Chiperesso Certaldese... Dar cel care plătea era cu totul analfabet. Dar bogat.

Michele zîmbi, fără să se lase abătut de la gîndul lui:

— Nu e numai asta. Astăzi poate că alţii vor să încerce să ne plagieze pe noi şi vine numaidecît ştiinţa să ne apere. Nu, e cu totul altceva.

Gibba izbucni în genoveză.

— Cöse gh'é ancon (Ce mai e)?

— Este întregul, sensul a ceea ce am făcut, modul de a privi şi de a picta, viziunea întregului, mă rog, *Weltanschauung*!

— Cöse?

Gibba mai mult îşi behăise decît să-şi rostească protestul său în dialect şi se sculase în picioare.

— Aici nu vreau să te mai ascult. M-am săturat peste măsură de ştiinţă. Şi să nu mai pui şi filozofia pe deasupra. Dacă chiar vrei să ştii părerea mea, despre viziunea altora mă doare în cot. Iar cît priveşte viziunea mea, dacă e realistă sau nu, dacă înlăuntrul ei se află „sensul povestirii" sau „transformarea onirică", se juca batjocoritor cu citatele, las să decidă rahaţii ăia care scriu introducerile cataloagelor expoziţiilor mele.

Michele nu replică: ar mai fi vrut să vorbească, să-şi clarifice ideile care în faţa pînzei sau a teascului de imprimat i se blocau sau i se răvăşeau în minte şi în suflet, dar cu Gibba nu se putea şi propria lui încărcătură de energie îl împiedica să stea locului prea multă vreme. Îi zîmbi, se gîndi o clipă la nepotul său, de cîtă vreme Paolo nu mai venea pe la ei, cu el s-ar fi putut elibera de apăsare, era interlocutorul ideal, mai îndopat cu ideologie decît cu experienţă, şi-l luă pe Gibba de braţ, în timp ce se ostenea să-şi

desfacă picioarele și corpul din îmbrățișarea fotoliului.

— Ai dreptate, poate că melancolia mea se datorează vîrstei. Hai să ne ducem lîngă femeile noastre.

Afară, aerul era de o claritate sticloasă. Mimoza, în capătul scărilor, arăta primele striațiuni galbene printre verdele prăfuit al frunzelor.

Te simțeai bine, de-a lungul drumului care domina vederea golfului, pentru că anevoie mașinile puteau ajunge acolo sus, pe porțiunea de drum neasfaltat.

Gibba a fost cel care a reluat firul întrerupt :

— Sînt disertații pe care nu le pot suporta, și-ți cer iertare, pentru că nu se mai sfîrșesc. Nu pot să se sfîrșească. Viziunea realității ! O tîmpenie ! E la fel ca și cum te-ai întreba dacă crezi sau nu în Dumnezeu.

Michele protestă :

— Ei, ce legătură are ? Omul are sau nu credință, treaba lui, n-are nevoie să vorbească despre asta. Nu, noi vorbeam despre altceva. Încăpățînîndu-mă să rămîn doar la particular, mi-e teamă că am pierdut din vedere generalul. Păsările mele trebuie doar să cînte, se spune, ca să fie vii. Ca păsările grecului aceluia. Dar cît e de atunci ? Am ajuns la lună... În ce lume se află pictura mea ? Într-a mea, sau poate și-ntr-a ta ? Uneori mă cuprinde teama că mă aflu în afara lumii.

Mai făcură cîțivá pași în tăcere, apoi :

— Vezi tu, asta e problema. Eu și cu tine am crezut întotdeauna că lumea era una. Înăuntru eram noi, așchii, puncte. Dumnezeu deasupra,

Dumnezeu în centru, în afară sau înăuntrul nostru, e o problemă care nu m-a chinuit niciodată. Dar teama de a-mi fi irosit viața, unică și irepetabilă, așa, oprindu-mă la talaș fără să-mi dau seama de sensul lumii, și al copacului și al pămîntului din care ia naștere, de totul, în sfîrșit, pînă să văd că m-am rătăcit pe drum și că umblu în gol, mă chinuiește cumplit, nu pot s-o suport !

Gibba șopti:

— Înțeleg. Și se opri în fața spalierei care mărginea drumul întorcînd spatele prietenului său.

Privea cum apune soarele și se gîndea la sutele de ori cînd îl văzuse apunînd în părțile cele mai nordice ale pămîntului. Cînd viața devenea prea grea, plină de îndatoriri anevoioase și de batjocură, Gibba o pornea încărcat de valize și cu sculele de pictură și nu se oprea pînă nu ajungea la atelierul acela pe care-l închiriase la Svolvaer, în insulele Lafoten[1] .

Acolo găsea tihnă, acolo gîndurile lui Michele, care erau și ale lui, deși nu mărturisea asta, se linișteau într-o existență cotidiană simplificată de necesitate și de raporturi umane puține și directe.

Chiar și culoarea care ieșea din tuburi și care se filtra prin penelul său devenea mai ușoară și totodată mai capabilă de forță expresivă și eliberatoare. Cele mai bune lucruri, în Norvegia le pictase. „Încredințez numele

---

[1] Arhipelag de circa 30 insule în Norvegia. Svolvaer este capitala locului. (Cele cîteva note din text aparțin traducătoarei.)

doar acelor tablouri, deşi am semnat şi alte cîteva sute. Dar aş vrea ca lumea să-şi amintească de mine numai cu acele puţine tablouri."

Pe ultimele, rodul ultimei sale călătorii, Michele nu le văzuse încă. Gibba ardea de nerăbdare să i le arate, dar teama de judecata prietenului era aşa de mare, şi atît de chinuitoare, spaima că aprecierea nu va fi cea sperată, încît, cu tot felul de scuze, amînase clipa confruntării. În primul rînd fusese febra Giuliei, alarmantă din pricina amintirii bolii pulmonare de altădată, a fost cea care i-a adus pe prieteni la casa Măcăleandrului, pentru ca să nu se obosească; apoi iarna grea şi respectul care se datora lui Michele: data naşterii avea totuşi importanţa ei, chiar dacă el le reamintea de asta sau nu. Cînd se întoarse spre prieten, care se apropiase în tăcere de el, Gibba părea mai tras la faţă, aproape slăbit:

— A înflorit mimoza, anotimpul e plăcut acum. Cînd veniţi la Genova? Şi apoi trebuie să vezi şi ultimele mele tablouri.

Michele, care înţelesese motivul ezitărilor lui se grăbi să accepte: făgădui că avea să viziteze atelierul prietenului său, pînă în trei zile.

— Vreau să vin în oraş şi pentru alt motiv, care mă chinuie tot mai mult pe măsură ce trece timpul. Nu e posibil să fi pictat atît de mult şi să-i las atît de puţin din lucrările mele Giuliei. E un tablou pe care aş vrea să-l răscumpăr. Cu orice preţ.

Gibba ştia asta:

— E vorba de *Linişte la Paraggi*?

— Da. În iarna aceasta de exil am făcut ordine peste tot şi speram să găsesc măcar o schiţă a acestui tablou, o eboşă, credeam că-l am sau c-am păstrat măcar o probă de acuaforte. Dar n-a fost aşa. Caută şi caută, am întors totul cu dosul în sus şi nu am găsit nimic. A dispărut. Şi-a luat zborul.

Gibba spuse:

— Măcar ai făcut inventarul şi aşa ţi-ai dat seama că Giulia are dreptate să se plîngă. Prea te-ai dăruit mult, bătrîne.

— Nu-i adevărat! izbucni răspunsul. Am pictat şi am vîndut, deoarece a trebuit să mă întreţin cu munca mea. Desigur, am trăit bine, nu neg asta. Dar dacă aş fi avut din ce trăi, cu alte mijloace, vreo proprietate sau un salariu, cum au atîţia, tablourile mele cele mai frumoase, le-aş avea şi acum cu mine. De altfel, ştii asta, de cum am putut le-am recuperat.

— Ei, da, face Gibba cu ironie, faima se plăteşte de două ori. Cînd n-o ai pentru că mori de foame şi vinzi cu două lire şi cînd o ai pentru că nu ai destui bani ca să ai îndărăt lucrurile pe care le-ai vîndut pentru o înghiţitură.

Michele îl prinse de antebraţ.

— Dă-mi o mînă de ajutor, Gibba, tu eşti mai descurcăreţ decît mine şi chiar mai isteţ. Acuma, cînd stai puţin pe-acasă, ieşi la vînătoare, calcă-i pe colecţionari şi pe anticari, trage cu urechea, cine ştie ce mai găseşti. Şi mai ales să nu scapi cumva *Liniştea*.

Gibba glumi pe socoteala numirii sale de investigator privat, dar promise să se ocupe de treaba asta.

Seara, după ce prietenii plecară, Michele şi Giulia se regăsiră la întîlnirea serală din faţa televizorului.

Dar filmul, o veche peliculă pe care Giulia o îndrăgea, nu-l interesa pe Michele. După cîteva schimburi de păreri Michele se ridică şi nici o vorbă îmbietoare de-a Giuliei nu-l convinsese să rămînă.

Vrea să se culce, să rămînă singur cu gîndurile sale.

Giulia se cufundă în povestea spusă de imagini — era modalitatea cea mai subtilă de a se distrage melancoliei — şi Michele, care-şi făgăduise din nou să facă ordine în proiectul imaginar al vînătorii tabloului pe care i-o propusese lui Gibba, nu după mult timp pierdu firul amintirilor pe care-l urma în căutarea micului ulei, care cine ştie de ce, îi părea, dacă avea să-l găsească, că are să rezolve atîtea alte probleme.

Plaja de aur în rariştea tufişurilor, învolburarea scurtă a resacului, bărcile cu frumoase nume de femei, casa roşie cu umbrele frumoase şi albastre dinainte, feţe de necunoscuţi şi alte note risipite însă în memorie „acel" chip de femeie, intens, ca atunci, totul se amestecă şi dispăru în viaţa nedefinită a somnului. După puţină vreme dinspre tavan ajunse pînă la Giulia zgomotul desuet al sforăitului unui somn liniştit şi adînc.

CAPITOLUL AL TREILEA

DIMINEAŢA ÎNCEPU foarte limpede şi mimoza îşi întredeschise toată floarea bobocilor. Giulia veni la Michele care o strigase.

Uşori, pufoşi, parfumaţi, micii bobocei străluceau în transparenţa cerului.

— E foarte frumos, spuse Giulia şi rămaseră să privească pomul înflorit pînă cînd veni factorul poştal să le abată atenţia.

În timp ce Michele lua loc la masă ca să răsfoiască poşta, Giulia cu cîrpa de şters praful şi cu mătura în mîini se opri în faţa lui :

— Cum e citatul acela latinesc pe care mi-l spui uneori ?

Michele se uită mirat la ea :

— Spune-mi care, nu ştiu la care te referi.

— Ăla care spune să accepţi totul, spaimele şi speranţele, gîndeşte-te că e ultima zi. Recunoscătoare...

— *Superveniet quae non sperabitur hora*[1], spuse pînă la urmă Michele care ştia în latineşte doar cîteva poezii şi maxime pe care le îndrăgea.

Nu mai spuse altceva, Giulia îi surîse şi se îndepărtă. E incredibilă puterea emoţiilor la femei, Michele ştia asta dar se mira de fie-

[1] Va veni odată şi nesperatul ceas (lat.)

care dată. „Giulia poate să aibă douăzeci de ani, ca acum, sau şaizeci, după ce-i trece pe moment prin cap."

Deschidea toate scrisorile, înainte de a le citi, cu frumosul cuţitaş de hîrtie din lemn de măslin pe care i-l făcuse Walter, fratele cel mai asemănător cu el, atît de mare iubitor de frumuseţe încît risipise totul, pe toată viaţa cu amîndouă mîinile, lucruri şi iubiri, generos ca un nabab.Dar rămăsese tînăr pînă la sfîrşit.

„*Quand'agli anta/ l'ora conta/ pur te vanta/ di virtú*"[1], fredonă el. Era mulţumit, se simţea bine, inutil să se mai îngrijoreze acum de numărul anilor.

Aerul care-i răvăşise părul Giuliei şi care o îndemnase pe mimoză să-şi deschidă bobocii era mereu acelaşi, de milioane de primăveri, şi era al lui, aici şi acum. E suficientă o suflare ca să arunci în aer termenii unui silogism, să preschimbi ordinea faptelor şi să descoperi că pînă la urmă nimic nu se schimbă, în nici un fel. Ca într-un tablou, luminile şi umbrele alternează, dar pînă la urmă ceea ce contează este luminarea adevărului tău, faptul că ai dat formă la ceea ce vroiai să spui. Trebuia chiar să se întrebe, sau să rişte, care era sensul unitar al întregului, dacă ştia, dacă înţelesese asta? Să te întrebi unde se ducea să se rostogolească liniştit împreună cu el pînă cînd avea să-i fie îngăduit?

Se hotărî să citească mai tîrziu scrisorile şi se duse la Giulia.

— Ştii ce nu ne reamintim noi niciodată? Tu, eu şi oricine vine pe lumea asta? Că pentru

[1] Cînd ai... nzeci/ şi tot petreci/ poţi să te-ntreci/ cu lauda/

toţi istoria este una singură şi fiecare şi-o trăieşte cum poate. Să te frămînţi ca să ştii şi să înţelegi totul e o prostie. E de ajuns să fi înţeles asta. Avea dreptate Barile, la un anumit moment al vieţii nu trebuie să mai citeşti sau să mai înveţi nimic nou. De altfel şi Camillo gîndea ca el: îşi dăruia toate cărţile.

Giulia ridică spre el o privire maliţioasă:

— Tu nu mă poţi ierta că te-am chinuit cu seminarul de la Genova. Să nu mai vorbim de asta, rogu-te. De altfel cred că ai dreptate.

Michele îi trase o palmă uşoară la fund şi se îndepărtă fredonînd cîntecelul de mai înainte. Îl ajunse din spate, un rîs în gamă majoră:

— Vă rog, Milord.

Rîsul Giuliei! De cîte ori încercase să-l transpună pe pînză, dar întotdeauna ceva îl făcea să rămînă dincoace de acea lumină nelumină, de acel sunet nesunet; capul era corect, cu mica bărbie ieşită în afară, gîtul aplecat pe spate, doar o idee şi cu semnele anilor dispărute aproape cu totul; ochii strînşi între gene erau şi ei cum îi vedea el, o scînteie uşoară, dar rîsul, acel miracol de tinereţe neatinsă de scurgerea anilor, îi scăpa. Era albul dinţilor atît de mici încît păreau de copil, era acolo şi vibrarea luminii, dar nu şi sărbătoarea de neimitat şi de necapturat a acelei izbucniri de viaţă.

În faţa şevaletului, Michele se opri să privească surprins schiţa acelei guri mai cunoscute decît oricare alta, pe care o trasase fără să vrea din cîteva linii cu cărbunele. Îşi dăduse seama că era cum poate nu mai fuseseră

niciodată pînă atunci : aproape că-şi atinsese scopul.

„Maimuţa ! Mă comandă şi de la distanţă" — îşi spuse el retrăgîndu-şi mîna. Ştia din experienţă că era deajuns un fleac ca să tulbure farmecul unei emoţii capturate prin semn. Desprinsese, ţintişoarele care ţineau foaia, o puse între nişte cartoane rezemate de tkepied, „ o să mă întorc la tine, dac-o vrea Domnul".

Acum se gîndea la altceva. Trebuie să încerce să-şi fixeze în memorie tabloul pe care îl căuta. Fixă o pînză de aceleaşi dimensiuni, şaizeci pe cincizeci, şi luă creionul.

Deci : unde se aşezase să picteze ? În aer liber, desigur că nu, era prea multă lume la „Mandarinii", dar pata aceea întunecată de stufăriş, care marca marginea de jos a tabloului, ca un soclu pentru o sculptură aeriană de unde o privise ? Dincolo de cotitura drumului nu era cu putinţă, l-ar fi văzut cu totul neîntrerupt, din uşa hanului, ce naiba, i se făcea silă şi numai cînd se gîndea şi atunci ? Atunci ceva i se preumbla prin minte dar nu izbutea să-şi amintească ce anume. Schimbaseră camera, Giulia făcuse o pînză pentru ţînţari, asta e, găsise. De la portar urcaseră la etajul al doilea, unde se aflau singurele camere cu apărătoare pentru ţînţari ale casei. Portarul îşi dăduse toată silinţa, Giulia era o splendoare atunci, mai ales pentru cine avea ochi pricepuţi : printre femeile mai arătoase de marca Boccasile ea se arcuia asemenea unei prerafaelite, mijlocul subţire, sînii trădători, cînd se vedeau cînd nu, trebuia să-i cuprinzi cu palma ca să-ţi satisfaci curiozitatea de a descoperi cît erau de tari, şi apoi ea

îşi punea pe ea rochiile acelea ciudate cum nu mai avea nici o femeie, nici măcar ceva asemănător. În ziua aceea, şi-o aminti foarte bine, era înfăşurată în voal, prinsă într-o fîşie liliachie care i se încrucişa în jurul gîtului, trecea peste piept şi sfîrşea prin a se încolăci la mijloc într-un mod aparent neglijent, dar care-i împărţea perfect cele două rotunjimi ale spatelui cînd umbla. Admirabila lui Salomee ! Desigur, dacă era vreun bărbat pe plajă dintre cei care ştiu să desluşească frumuseţea stilului de cea a naturii nelucrate, nu putea avea ochi decît pentru Giulia. Dar şi pentru că, în acele cazuri, cînd se aflau printre oameni, Giulia părea că nu-şi dă seama de nimic şi de nimeni : distrată, ca un fulg, lua un loc, ba chiar o anumită poziţie, nu se putea înţelege niciodată prea bine de ce numaidecît îi avea pe toţi la picioare. Băieşul, omul de la bărci şi cel de la bar, cu proprietarul în frunte care venea chiar pe plajă s-o salute, cum era şi drept. De fiecare dată se repeta aceeaşi scenă, el semna în registrul cu numele său „onorat dar nefaimos încă", ea întindea cartea ei de vizită Giulia Spinola, genoveză, şi Michele era chinuit de inevitabilele întrebări la care graţioasa lui răspundea, trebuia s-o recunoască, cu o încîntătoare simplitate, dar nu intrau bine în cameră că surîsul ei i se stingea pe faţă, îşi pierdea dintr-o dată orice aristocraţie şi ţinută şi, dacă era în pasă bună, îl înfrunta : „Ai înţeles că trebuie să te căsătoreşti cu mine ? N-o să mai vin niciodată cu tine, ca să-i dezonorez pe strămoşi şi Republica Sfîntului Gheorghe !" Unghiile erau lungi, dar mîinile erau înţelepte şi vocea

rezista să rămînă serioasă cîteva clipe, Giulia dorea să facă dragoste numaidecît și în acest mod, începînd cu cearta.

Dar de data aceasta nu fusese așa, și se făcuse seară, și ea auzise numaidecît bîzîitul unui țînțar. Făcuse tot felul de mutre, pe gît îi apăruse o broboană ca urmare a mușcăturii insectei blestemate, Michele trebuia să coboare să ceară ajutor.

Și așa a doua zi dimineața, cînd Giulia încă mai dormea ca o mică fiară mulțumită, cu frumoasele ei picioare descoperite printre cearșafurile răsucite, cu părul despletit pe perna îmbrățișată ca o prelungire a plăcerilor, el ieșise, dincolo de perdeaua întunecată, pe balconul lung care se deschidea în fața camerei lor și schițase, ținînd aplecat pe genunchi un carton rigid, cu o mînă pe hîrtie și alta pe cărbune, prima schiță a tabloului „Liniște la Paraggi". „Iată, stufărișul era aici. Apoi era un gol. Plaja în zori, fără scaune, umbrele închise. Ceva mai încolo marea și pe mal bărci cu plase care se întorceau de la pescuit".

Așa era sau cam așa. Trebuia să mai adauge, pe dreapta, profilul restrîns al caselor roz, cele care dau spre cotitura scurtă a drumului spre Portofino, și își amintea și de cele două umbrele albastre deschise în grădina de sub ei, între pini, mimoze și garduri vii de pitosfori.

Era liniște, în dimineața aceea, la Paraggi și era și în micul tablou o liniște profundă și totodată ușoară, întinsă peste lucruri și continuă, printre liniile curbe și drepte, impalpabilă dar prezentă ca marea și cerul pe care le contopea laolaltă, foarte ușoară dar vibrantă, și acest *„unicum"* de tăcere făcea fru-

mos tabloul care cel puțin îl deosebea de orice altă marină pe care o pictase în perioada aceea, și poate că și după.

„În dimineața aceea, în timp ce Giulia dormea, eu eram singur, în ciuda dragostei pe care o făcusem cu o pasiune care atunci nu se sfîrșea niciodată, nesățioasă. Eram îndrăgostit dar singur. Asta am pus în tablou. Se simțea. Și Giulia a simțit-o numaidecît, de cum l-a văzut, nu pictat în întregime ci doar schițat și și-a strîmbat gura. Apoi, după ce l-am terminat i s-a părut normal să-l dau. Era geloasă. Pe singurătatea mea. Pe mine cînd pictam. Pe ceea ce-mi trecea prin cap și ea nu știa, dar își imagina. Dar de fapt nu a fost așa. Era viața mea singură, pe care o duceam cu mine și care stă toată cu mine cînd pictez."

Rămăseseră la Paraggi mult mai mult decît era prevăzut. Giulia îi telefonase mamei sale spunîndu-i una dintre cele mai fantastice și mai scandaloase minciuni, dar se și pregătea pentru mutrele pe care avea să le facă la întoarcere. Stau prea bine împreună, în acel mic eden marin, ca să renunțe.

Și așa, la întoarcere, Michele achitase datoria cu ceea ce-i rămăsese în buzunar și cu „acel" tablou. Mai pictase și altele, dar ea, în momentul despărțirii, îl luase pe acela, nici măcar semnat încă, ca să-l dea proprietarului, devenit acum destul de puțin respectuos cu el, dar fără urmă de îndoială fermecat de ea. Oh, cu stimă ! și-l amintea foarte bine, dar Giulia, atunci nu scăpa nici un fel de prilej să-l facă gelos.

Michele știa că gelozia umilindu-l îl urîțea : nici o altă femeie nu repurtase o ase-

menea victorie asupra lui. Era prea distrat sau prea disponibil să se îndrăgostească de tot ceea ce era frumos, o rîndunică, un copil, o colină ca să fie posesiv cînd era vorba de o persoană singură. Şi astfel, descoperind atîtea mici altare în trecutul lui, îi povestise el despre ele plin de veselie şi ea se distrase grozav, Giulia începuse să se răzbune. Pentru ea şi pentru toate femeile pe care înaintea ei Michele le făcuse să sufere, îi spusese.

Îşi aprinsese prima ţigară din acea zi. Era bună şi o ferise de ferocea contabilitate a Giuliei. Port-ţigaretul de argint cu raţia zilnică pe care-l ţinea zilnic în buzunarul bluzonului, era intact: pe asta o scoase din spatele cărţilor din raft, de unde răsărise şi sticla de whisky pentru Gibba.

„Poate că totuşi Giulia nu greşise întru totul la Paraggi. Liniştea aceea era pentru că printre atîtea lucruri care-mi zburaseră pe dinainte în viaţa mea, printre atîtea chipuri, unul era mai prezent decît toate. Cel mai cald, cel mai viu. Singurul care mă făcea să mă simt vinovat şi pe care nu vroiam să mi-l amintesc. Dar în dimineaţa aceea, ştiu bine, cu acel chip în faţa ochilor, am găsit înlăuntrul meu liniştea în care nu e cu putinţă să trişezi. Am fost singur, şi mi-am amintit, fără să mă compătimesc, fără să mă scuz, adevărul".

Ţigara se sfîrşise, făcu să dispară chiştocul într-un sac cu nisip care se afla într-un colţ, se ridică:

„Poate că liniştea nu e cea din aer. Liniştea de la Paraggi e liniştea mea. O linişte neîmpărţită cu nimeni, în care m-am văzut cum eram. Fără înşelătorii".

Dorea să revadă micul ulei şi i se părea că nu mai doreşte nimic altceva pe lume.

CAPITOLUL AL PATRULEA

ÎNCETUL CU ÎNCETUL melancolia pusese stăpînire pe el. Nu vrea s-o recunoască, pentru că avea o înțelegere cu sine însuși pe care încerca să n-o încalce niciodată și, ca și Giulia, considera că e o provocare dacă se făcea cea mai mică aluzie la vîrstă, deși îl tulbura sentimentul anilor pe care-i avea, nu declarat dar viu de vreme ce era capabil să-i întunece înăuntru lumina, și chiar și pacea din jur care acum îi părea mai puțin clară privind liniile pe care tocmai le trăsese. Mîna lui se mișcă fără s-o comande el : era o mînă cu palma largă, de meșteșugar, dar avea degete subțiri, și le văzu strîngîndu-se cu o singură mișcare puternică asupra foii care se răsuci și așa, prefăcută într-o zdreanță de hîrtie, căzu pe podea.

Michele se aplecă, o adună și o vîrî mînios printre ziarele care umpleau coșulețul.

Ajunsese iarăși la nimicul pe care-l visa, nu știa dacă ironic sau amenințător, din nou la acel punct din mozaicul vieții sale. Erau atîtea cioburile la care se gîndea în multele ore pe care le petrecea în fotoliu sau lucrînd ; își recupera întreaga viață cu plăcuțele atîtor culori care-o făcuseră să sporească în osteneală și în sărbătoare, în bucurie și în tristețe, dar aceea nu, nu era, și mult prea palida

lui reprezentare se opunea ordinei pe care inutil încerca s-o pună în toate. Blestemata pînză pierdută ! Tocmai aceea era bucata care lipsea, Michele era sigur că dacă ar mai fi avut-o o dată în mînă ar fi putut să citească în ea cum numai el știa să citească în ceea ce picta, totul s-ar fi recompus și chiar și golul acela vrăjmaș și batjocoritor ar fi căpătat formă și culoare, s-ar fi așezat la locul lui, în armonie cu celelalte bucățele.

Dintr-o dată se simți obosit : „nu am făcut nimic și totuși m-aș întoarce în pat", și se cunoștea prea bine ca să știe că nu greutatea din corp putea să-i producă căderi de energie atît de repezi, ci gîndurile care dau cadența fluxului sîngelui. Michele numea momentele sale de nefericire fără rațiuni imediate, micile sale naufragii, și de obicei nu le mărturisea nici măcar Giuliei, care însă i le citea pe față. Și acum trebuia să aleagă între a se lăsa la voia întîmplării sau a hotărî să facă ceva, să schimbe cursul gîndurilor : dar ce caznă. Cum devenea de fiecare dată tot mai anevoios efortul acestor corectări de rută. Și apoi era cu adevărat înțelept să lupte contra ispitei marelui naufragiu care ar fi absorbit în sine pe toate celelalte mici și infinite care găuriseră vasul, slăbiseră cablurile, sfîșiaseră velele ?

„Infin che'l mar fu sovra noi richiuso", Michele era destul de puțin familiarizat cu literatura, dar anumiți clasici îi deveniseră pe parcurs tovarăși de drum, și acum marea pace care ar fi pus capăt oricărei alegeri i se prezenta altfel cu acel verb definitiv : *închis*.

Bianca, o mică prietenă de-a lui, una dintre atîtea care lucra la Universitate și care-și pregătea teza despre el, îi adusese în dar la Crăciun un mănunchi de poezii pe care Michele le citise cum se miros primele violete; acum, după lecția dură a acelei închideri definitive, gîndul i se abătu la o poezie care arăta ezitare și oboseală, dar pielea celui care i-o adusese mirosea ca și cuvintele, părul se umfla în vînt și inima nu fusese niciodată răvășită. Era o poezie pentru fratele copil și amintea de baloanele de săpun de pe balconul aflat deasupra mării, dar și vara care trecuse, și teama pentru zilele care aveau să vină: *„il tuo gioco quieto/ nell'aria or rinfrescata/ dei nostri ultimi giorni di vacanza/ è come un sogno che non ho sognato/ nell' ora delle scelte/ mortificate della mediocritá"*[1].

Acum putea să se ridice, o rugase pe Giulia să iasă cu el ca să dea o raită cu niște treburi prin sat, oboseala nu era de altfel atît de mare. Și jocul lui era unul liniștit, printre pensule și culori, iar ipotetica sa alegere doar o pălăvrăgeală senilă. Ce alegere? Să accepte și să aștepte, nimic altceva. Aceea a Biancăi, da, era o neliniște adevărată, o alegere tinerească, pentru atîtea iubiri posibile, pentru atîtea drumuri posibile cu rechemarea încă proaspătă a copilăriei înainte și dincolo de orice pas făcut sau de făcut; o situație proaspătă și dulce, dar numaidecît își repro-

---

[1] Jocul tău liniștit / în conul împrospătat /din ultimele noastre zile de vacanță / e ca un vis pe care nu l-am visat / în ora cumpănirii / mortificată de mediocritate.

șă, dulceața era în el ca să se bucure de imagini și de ecouri, mica Bianca în schimb trebuie să fi suferit cum se suferă în tinerețe, cumplit și pe moment, și cu o lungă perioadă de umbră după aceea. Dar pentru el baloanele acelea erau doar vesele și se gîndi că i-ar fi plăcut să deseneze două mîini mici, cu gropițe pe dos și baloanele care cădeau irizate verzui cele mai multe și cîte unul mov și apoi două gambe încordate, ridicate pe vîrful picioarelor durdulii ca să depășească obstacolul balustradei.

Pictase întotdeauna copiii cu o grijă afectuoasă, dar de cîtva timp nu i se mai ivise prilejul. Balconul acela care da spre mare — acela poate că-i sugerase amintirea cu Paraggi? — cu copilul care aruncă în aer fluturii săi de apă și de săpun era un subiect frumos. Ar fi putut să concentreze umbra unei siluete printre pînze, o figură protectoare, prezența reală în spatele acelor vise hoinare, avea s-o roage pe Bianca să-i pozeze... Dar era inutil, silueta avea să fie neapărat cea a Giuliei, copilul care face baloane nu era o invenție a sa, „sînt un egocentric iremediabil". Dar trecînd prin fața oglinzii de pe coridor, fața lui nu era, de „mic naufragiu", faptul că se duelase cu sine însuși îi făcuse bine, „magia tinereții funcționează chiar și de departe", zîmbetul îi scînteia în ochi, avea să-i spună Giuliei care și așa continua să fie geloasă. Cu imaginația poate că și ea, sărăcuța, sîngele... dar nu-i plăcu că s-a gîndit la asta; al lui era încă în stare să se aprindă, scurte fulgerări de acord, dar cînd îi ajungea la nări mirosul acela inconfundabil de tinerețe, un

amestec de sudoare şi de candoare, acea acidă minune de parfumuri care se putea picta doar cu verde, un salt, un „mic salt" se corectă, sîngele i-l mai făcea.

Da. Chiar aşa. Acum sta de vorbă cu Gibba, chiar răspunzînd pe un ton peremptoriu la a nu se ştie cîta insuportabilă banalitate a lui. Gibba nu pierdea ocazia să facă ironii despre stricăciunile produse de trecerea anilor şi să lichideze orice fantezie şi dulceaţă de privire şi de gîndire socotindu-le dongiovanism senil : nu vorbe arunca el ci împunsături vrăjmaşe de cuţit. Ca replică Michele insista cu povestirile sale „frivole" şi celălalt să născocească necazuri fizice şi psihice care cădeau în gol : Michele refuza să răspundă. Gibba avea dreptate, cum nu ? Nu se poate trişa cu vîrsta şi Michele nu avea o asemenea intenţie, ştia bine că nu făcea de el să-şi compromită părul cărunt, dar că te bucuri de ceea ce vezi, de ceea ce miroşi, de ce auzi, asta, pentru Dumnezeu, da, şi dacă inima bătea mai repede la neprevăzuta izbucnire a unei emoţii, să fie binecuvîntată tinereţea Biancăi, a Elisei şi a Francescăi, draga şi cumplita tinereţe care trebuie să aleagă viaţă de viaţă, „în timp ce tu n-ai de ales decît între moţăială şi somn, între contemplare şi întuneric".

„Acestea sînt baloanele tale de săpun, pe care vrei să ţi le aperi pînă la sfîrşit, chiar şi pentru Giulia ; mîncărurile bune, muzica, cerurile cu nori, cerurile senine, marea liniştită, valurile învolburate, piţigoii, şoimii, guşterul şi şopîrla, siguranţa casei Măcăleandrului cînd şuieră vîntul afară, dulceaţa mîinii Giuliei în mîinile tale. Oh, da ! ai şi tu

baloanele tale de săpun de contemplat şi de imaginat. De trăit, în loc să te pierzi în ameninţarea golului..."

Giulia ieşise. Un bilet al ei în sufragerie îşi lua la revedere de la el pentru cîteva ore : „Lucrai, n-am vrut să te deranjez".

Golul. Iarăşi. O senzaţie de frig în capul pieptului, o dorinţă copilărească de a răni, de a ţipa la ea, dar ea nu era acolo, „acum m-apuc să scîncesc ca un copil".

O zi începută bine de care se alege praful.

Se întoarse în atelier : şi acum, amărîtule ? Nu, şi acesta era un titlu depăşit, cine ştie ce plictiços era să reciteşti acum o carte care te-a entuziasmat cîndva, cînd născocindu-ţi căderile în nimic era un joc elegant, un nărav snob.

Telefonul era chiar în faţa lui şi Michele îl apucă decis.

Gino Rettieri nu era la prăvălie, băiatul de servici nu ştia nimic.

— Spuneţi-mi, e cineva care să vă fi cerut sau să vă fi adus vreun tablou de-al meu în iarna asta ?

Băiatul era proaspăt angajat, nu-i cunoştea povestea şi poate că nici pe-a lui Rettieri, probabil că nu înţelesese încă lupta surdă şi uneori feroce ascunsă în mediul acela al manierelor elegante.

— Cum aţi spus ? N-am înţeles bine numele dumneavostră, şi numaidecît după o exclamaţie aproape bucuroasă, era mulţumit, băiatul, să facă un serviciu Maestrului : Da, acum o săptămînă a venit un domn de la Arenzane cu o pînză ?

— Ce format ?

— Cincizeci pe şaizeci.

Inima i se opri, o clipă, pentru a relua numaidecît o mică, speriată goană :

— Vă amintiţi ce subiect avea?

— Un peisaj.

— Cum?

Aproape că strigase şi băiatul trebuie să se fi speriat, pentru că începu să se bîlbîie. Dar Michele nu mai era capabil să se controleze şi insistă :

— Un peisaj cîmpenesc? O marină? O figură? apăreau case, umbrele de soare?...

Băiatul nu mai era acum dispus să se destăinuiască.

Nu-şi amintea. Chiar nu-şi amintea, să-l scuze, poate că pur şi simplu se înşelase asupra numelui.

Michele puse receptorul în furcă, ceva îi spunea că atinsese un punct important în povestea aceea. Însuşi comportamentul vînzătorului era o dovadă. Nu trebuia să se încreadă în Rettieri; mai greşise odată crezîndu-l şi poate că şi acum greşise iar : dacă se întorcea şi vînzătorul îl anunţa, tabloul avea să dispară din nou în neant. Ba poate că nu, tînărul trebuie să fi înţeles că a făcut un pas greşit şi desigur nu ar fi mers să se autoacuze în faţa unui şacal ca Rettieri. Sau poate că era tocmai el inelul slab al lanţului; cămătar înrăit cum era Rettieri îi exploatase întotdeauna pe toţi, şi pe băieţii lui de servici de asemenea; ar fi pus prinsoare că nu le plătea nici concediile, nici sporuri. Ce meschinărie! Ba, ce păduchi! Detesta să fie amestecat în gînduri murdare de oameni murdari. Da, dar cu povestea stilului de cîte ori nu mîncase puţin şi prost, chiar dacă pe o faţă de masă în alb şi cu rîuri de argint. Caută receptorul micului aparat de radio agăţat de telefon, din fericire era un concert Brandemburgic care-i restitui o suflare de aer bun. Mai degrabă trebuia să trimită o persoană numaidecît pe care Rettieri să n-o suspecteze. Nu pe Gibba, Gibba ar fi putut să le dea sarcina asta unuia din clienţii săi bogaţi din Bogliasco sau din Nervi.

Sau pe careva de la Universitate... Nu, profesorii nu cumpără şi negustorii nu-i iubesc pentru că-i fac să-şi piardă timpul. Mai bine pe cineva bogat. Concertul Brandemburgic se termină şi Michele luă din nou telefonul în mînă. Tocmai îl informa pe Gibba de descoperirea pe care o făcuse cînd se întoarse Giulia, cu obrajii roşii din pricina aerului de-afară şi care i-a spus că mirosea a violete pînă şi în sat.

De micul său naufragiu nu vorbi, dar cînd ea îi ceru să-i arate ceea ce făcuse, Michele nu răspunse decît cu un gest scurt în direcţia coşului, şi la expresia ei dezolată adăugă numaidecît :

— Nu era nimic, o schiţă fără rost, dar în schimb, ascultă, poate că de data asta sîntem pe calea cea bună, şi îi povesti despre telefonul la Rettieri şi de mica conspiraţie urzită cu Gibba.

CAPITOLUL AL CINCILEA

MICHELE ERA NERĂBDĂTOR şi în fiecare dimineaţă telefona prietenului.

Zilele deveniseră mai lungi, primăvara însufleţea gîndurile şi imaginaţia alerga acolo unde picioarele puteau duce numai cu oboseală.

Gibba avu o izbucnire nervoasă : ca de obicei, îi spuse, ajunsese pînă la urmă să strice totul. Ce credea el ? Nu era deloc uşor să găseşti persoana potrivită la momentul oportun...

— Şi între timp tabloul meu cine ştie pe unde s-o fi volatilizat din nou ! îl întrerupse Michele.

— Că e al tău rămîne de văzut, dar dacă trimit pe cineva la vulpoiul ăla, după ce i-ai dat tu un telefon, un oarecare care să-i ceară cum ai făcut şi tu ceva cu subiectul, dimensiunile, nume şi prenume şi codul fiscal, se duce vestea pînă la Lanterna şi, presupunînd că e vorba de *Linişte la Paraggi*, Rettieri nu e cretin şi pentru nimic în lume nu-l lasă să-i scape din mînă.

— Şi atunci ? Vocea lui Michele era deznădăjduită şi Gibba se înmuie numaidecît.

— Atunci, dragă băiete, ai mătăluţă răbdare şi lasă-l să facă treaba pe unul care e mai şmecher decît tine.

Îi venea uşor să vorbească, el care avea fir direct cu Bunul Dumnezeu, şi nu-i păsa niciodată de nimic, chiar dacă era vorba de o poliţă, ca pe timpurile foametei, sau acum, de doctor, cînd artrita l-ar fi făcut să urle de disperare pe oricare altul, nu pe el, care la suferinţă nu răspundea cu medicamente ci cu optimismul lui încăpăţînat.

— Am înţeles, dar nerăbdarea mă tortureazã, ştii asta, nu pot să mă prefac ; oh, dac-aş putea să fac ce vreau eu, dacă aş fi acolo, după perdeaua de brocart, potrivită cu prostul gust al hienei aceleia, şi să scotocesc prin toate ungherele, unde ascunde lucrările pe care le ascunde în spatele unor mîzgăleli de trei parale şi uleiuri dezgustătoare.

Giulia îl striga. Îşi luă rămas bun de la Gibba cu care vorbea la telefon şi se grăbi să iasă în grădină : şedea sub magnolie şi o ţinea pe Nocciolina în braţe.

Era plină de voioşie, căţeluşa frenetică. Ţinută în picioare de mîinile Giuliei petrecute pe după labele din faţă, cum se ţine un copil, cele din spate fiind sprijinite de genunchii ei, botul ascuţit se întindea aproape să-i atingă faţa care încerca să se mişte şi să împiedice una dintre umedele sale efuziuni. Care pe Giulia n-o dezgustau, dar care-l iritau pe Michele. Pictorul mîrîi mînios a mustrare în legătură cu asta.

Dar Giulia nu-l lua în seamă, toată atenţia ei era concentrată asupra căţeluşei.

— N-are rost să nu ai copii ca să tratezi un cîine ca şi cînd le-ar putea ţine locul, dar se întrerupse surprins de liniştita declaraţie a Giuliei :

— Te anunț că am reușit. O pauză pentru a gusta efectul. Nocciolina a vorbit.

Nu trebuia altceva pentru a-l face să explodeze pe Michele, care bombănind cuvinte mînioase despre prostia feminină, se răsuci pe călcîie ca să se sustragă spectacolului „mai mult necuviincios decît jalnic".

Dintr-un salt ea sări și-l apucă de o mînecă.

— Ba nicidecum. Ai să stai să mă asculți. Îți spun că a emis sunete, mă asculta cu gura căscată, în timp ce vorbeam și îi povesteam cele ce mi se întîmplaseră la droghist — vorbeam cu el, nu ? cu mutra pe care o aveai azi-dimineață ! — ș-apoi, nu știi ce mi-a trăznit prin cap, i-am repetat de două ori : spune-mi ceva măcar tu ! Și ea mai întîi a închis gura, apoi a deschis-o din nou și iar a închis-o iute-iute ca și cînd ar fi făcut exerciții, și pînă la urmă a scos afară, dinăuntru, din adînc, niște sunete care nu erau, îți jur, deloc cîinești.

Michele își recăpătase controlul și a izbucnit în rîs :

— Poate că ți-o fi spus mamă !

Chipul care se animase de o efemeră tinerețe în timp ce povestea se posomorî brusc. Giulia lăsă capul în jos și începu să-și aranjeze bluzonul pe care-l purta deschis la gît peste cămașa de bumbac ; Michele înțelese că vrea să-și ascundă reproșul care i s-ar fi citit în ochi.

Un braț de-al lui, autoritar, o opri, vocea era dulce :

— Te rog să mă ierți.

Un sărut repezit pe obraz și Giulia își luase zborul afară, urmată de cîine, surprins de

indiferența care se interpunea între el și atenția pe care își dădea silința s-o atragă asupra sa cu salturi mai acrobatice decît îngăduiau picioarele sale scurte.

Uneori sentimentul pe care-l simțea pentru Michele semăna mai degrabă cu ura decît cu iubirea. Și-o spunea în timp ce începea treaba de fiecare zi, pusul în ordine al camerei și al băii înainte de a intra în bucătărie, și nu se miră că rămîne rece după ce termină de formulat acest gînd. Îl judeca, asta era tot, și rezultatul judecății era o încărcătură de ciudă. Neexprimată în cuvinte, dar tocmai de aceea mai comprimată și mai amară. Bătu perna lui cu o violență nemărginită : un nasture sări din butonieră și o lovi în colțul ochiului drept. Nu trebuia altceva ca să ușureze chinul de care suferea și care-i părea, pe moment, enorm.

Plîngea pe tăcute, cu suspine ușoare, în timp ce mîinile ei netezeau cearșaful și copilul nenăscut o apăsa pe suflet.

Eu sînt prea bătrîn ca să mai devin tată, tu nu mai ești prea tînără ca să riști, cu antecedentele tale pulmonare, o sarcină — și așa amanții rămăseseră amanți și cînd au devenit soți, chiar și pentru Giulia momentul trecuse : lașitatea, teama pentru sănătatea ei și comoditatea de a trăi în sfîrșit în liniște, după atîtea aventuri, învinseseră dorința de-a avea copii.

Era prea nedrept să se facă ironii asupra capacității ei materne sau, mai rău, asupra arăta gelos pe cîine, de ce Michele nu înțelegea că el însuși este copilul pe care nu-l avuseseră ?

Nu era nici o blîndețe în gîndurile acestea :

orice femeie este mamă pentru bărbatul ei, își spusese asta de-atîtea ori în ultima vreme. Și nu, nu-i fusese în anii tinereții, cînd se îndrăgostise de ea, cînd la dragoste răspunsese cu capricii după toanele sale de femeie privilegiată de frumusețe și de avere. Doar cu Michele rapsodia cînd furtunoasă cînd pasionată o seducție care se dă și se retrage, care merită în fiecare zi o ocazie sau o așteptare, se domolise încetul cu încetul, într-o dragoste care dorea înainte de orice să nu dea suferință. Și astfel Giulia devenise și cea care hrănește, cea care poartă de grijă, cea care așteaptă. De fapt mama. Ceaiuri în loc de lapte, cîrpe calde în loc de pînze delicate, frecții în loc de băițe: ce înlocuire nefastă. „Și copilul nu înflorește sub ochii tăi în urma grijii pe care i-o porți: supraviețuiește și asta ajunge".

Cînd simțea că nu e privită cu nici o dragoste ca acum, Giulia era prima care nu se iubea pe ea; dacă Michele insista s-o întrebe din ce pricină chipul ei rămîne întunecat și de ce tace, răspundea: nici eu nu mă plac deloc pe mine însămi, cum o să mă placă alții, lasă-mă-n pace! Acum, într-o fulgerare de gînd și-o reaminti pe mama ei cînd se certa cu ea și cu frații ei, se gîndi la lunga îngrămădeală de sentimente mai ales de necazuri și de oboseala cu care îi vorbise în momentul cînd se căsătorise: „Să nu faci copii, Giulia, întotdeauna e prea devreme și prea tîrziu ca să-i ai, pentru că de fiecare dată vei fi obligată să ți-i ții legați de cordonul ombilical pînă la moarte".

Devenise rigidă atunci și își luase o foarte mare distanță față de cei care o precedaseră:

cordonul acela se rupsese, nu mai exista, asta dorea să-i demonstreze, cu răutate, doamna care fusese mamă pentru copiii ei, dar și tirană cu ființa și cu creșterea lor, agitată dar dură, necruțătoare în pedepse dacă îndrăzneau să se revolte, și oricum, legată de ei prin ferocitatea dorinței ei de posesiune; înțelese asta prea tîrziu, cu un chin care nu se liniștise niciodată. Copiii se simțiseră victime, dar călăul mîncase o pîine mult mai amară decît a lor.

Era ciudat cum se întorcea întotdeauna cu memoria, a sîngelui și a gîndurilor, la mama ei cînd trebuia să înfrunte un moment dificil. Era ca și cînd tatăl ei, din timpul cînd stătuse cu el și mai înainte cînd încercase să-și imagineze tinerețea ei și adevărul cel mai secret, cîteodată putînd fi înțeleasă din observația cîtorva bătrîni din casă, tata, custoadele vilei de la Bussala, administratorul, sau în subînțelesurile vreunui prieten credincios, care frecventa vila și casa, ar fi fost încredințat albumului familiei: un om închis în demnitatea averii sale, un patrician cu gesturi și cuvinte zgîrcite, pe care lumea le aștepta de la el, cu un respect nu lipsit de teamă și fără vreun corespondent afectiv. Moartea nu-i alterase portretul, nu, nu-i schimbaseră raporturile cu copiii: Giulia trăise alături de el, mai înainte și după, fără să se fi întîmplat niciodată nimic, nimic personal, nimic deosebit, care să facă din tată un interlocutor care măcar să te facă curios. Era acolo, știa asta, cum era și marele eucalipt din grădină cum era tabloul lui Magnasco din capul scării.

Fusese cuprinsă de spaimă cînd îi simțise absența, dar se obișnuise repede să privească în sus, la uleiul înrămat de pe perete, așezat deasupra scaunului de la capătul mesei care rămăsese gol după moartea lui. Tata era acolo, ca de obicei, cu ochii ficși și întunecați, cu mustățile și ciocul de barbă care-i ascundea buzele; era deajuns să ridice privirea și nu era nici o diferență față de cum era mai înainte, dacă izbucnea vreo discuție la masă abia reținută de educația pe care mama o încălcase și pe care o pretindea cu o inflexibilă rigoare. Ea nu era din Liguria, și proveniența ei lombardă ar fi putut-o face mai blîndă, mai puțin obsedată de supunerea la tradiție, dar era fiică și nepoată de soldați; tinerețea ei se identificase întotdeauna cu cazărmile și vilegiaturile din copilărie se consumaseră în Alpii tirolezi, pe lîngă bunica germană. „Puțină Mitteleoropa se constată și la mine, glumea Giulia cu Michele cînd, ca acum, se gîndea liniștită la mama ei, și căuta să înțeleagă ce anume o făcuse să sufere atît de mult încît să devină mai severă și mai străină cu copii ei decît o străină. Un destin amar și suportat doar în singurătate, trăit însă în condițiile unei societăți care se bucura de aparențe bogate; o femeie care purtase cu ea, nemărturisit, secretul ei pînă la moarte".

Cînd îi vorbise, în sfîrșit, după lunga perioadă de tăcere care urmase rușinii pentru legătura sa cu Michele, la anunțarea nunții, rezerva aceea încetase. „Să nu faci copii Giulia"; încă își amintea de pasiunea tristă, dureroasă, care se resimțea în vocea ei, dar se revoltase și atunci și-i răspunsese cu arogan-

ță, că era sigură și că se aștepta la așa ceva din partea ei, dîndu-i într-un fel asigurarea că va rămîne un om de bună credință, că va rămîne de partea dreptății, Giulia, fiica desconsiderată care arunca bani și conveniențe, modeluri și regule pentru a-și urmări chemările ei riscante.

„Acum poate ne-am putea înțelege și în sfîrșit vorbi".

Camera era în ordine, puse cîrpa și măturile în cămară — deschizînd-o, ca de obicei o surprinse ciocul deschis și roșcat al unui graur pe care-l pictase acolo Michele — ceva se schimba în ea, se întoarse în cameră, se rezemă de ferestruica ce dădea spre vale și-și aprinse o țigară. Nu se putea întreba dacă era mai rău să fumeze sau să continue să se lase pradă gîndurilor negre. Și lăsă ca încet-încet, cu volutele de fum care numaidecît se pierdeau în aerul liniștit, neliniștea să se risipească; nu așa cum venise, cu furia hotărîrilor și violența gesturilor, ci dizolvîndu-se în rafalele amintirilor unei întregi vieți.

Întotdeauna, cînd i se întîmpla ca acum, Giulia se întreba dacă ar fi dorit pentru sine, dacă ar fi fost cu putință o minune, o altă soartă. Încă o dată își răspunse că nu, nu ar fi vrut să schimbe nimic. Era drept atunci să-și reproșeze izbucnirile de enervare și meschinăria compensațiilor totul fiind adevărat și posibil de depășit, căci altfel la ce slujește să crești și să îmbătrînești totuși, și cît de greu a fost. Era zadarnic să se pedepsească propunîndu-și bune intenții: era nevoie de răbdare, să se accepte pe sine înainte de-a accepta altceva, să se iubească pe sine mai

înainte de a iubi mai mult. Era simplu de spus dar nu ajungea o viață ca să înveți asta cum se cuvine. Închise fereastra cu un suspin adînc se privi în oglindă, furtunile sale în nimic, cele pe care numai ea le controla, îi lăsau un dar neplăcut pe trăsăturile fine ale feței pe care vîrsta o subțiase. Nasul aristocratic, devenea doar un nas ascuțit de vrăjitoare, pielea se înăsprea, gura închisă descoperea linia subțire a micilor zbîrcituri laterale, ce dezastru. Mîna se repezi spre minimele restaurări consolatoare, un nor de pudră pe față și pe gît, peria dădu o strălucire provizorie coamei rare de fire albe de păr care încă mai lucea, și coborî în sufragerie. Puse pe platoul picupului un disc, pe care i-l adusese Paolo, cu cîntece din anii treizeci: avea să gătească ascultînd cîntece cunoscute și amintiri pe care timpul le curățase de zgură, romantice și cam proștănace, cum se potriveau nevestei casnice a unui mare Maestru.

CAPITOLUL AL ŞASELEA

ERA ORA PRÎNZULUI cînd tăcerea casei fu tulburată de o mulțime de zgomote: un motor care se oprea, lătratul Nocciolinei care se repezise la poartă, voci care încercau s-o îmbuneze. Giulia care punea masa în sufragerie dădu fuga în bucătărie ca să stingă flăcăruia aprinsă sub oală și ieși ca să-l primească pe Paolo și pe fata care-l însoțea. Îmbrățișarea fu strînsă între ea și nepot, întotdeauna înțelegerea era imediată. Ceva mai mult sau mai puțin decît un raport filial, fiu pe care nu-l avusese, dar și un tînăr bărbat care-i amintea de sărbătoarea și de amăgelile vieții sale, iar pentru Paolo o mamă care nu trișează cu cărțile sacrificiului, dar și femeia pe care ar fi putut-o iubi dacă jocul timpului ar fi fost altul. Apoi Giulia îi zîmbi fetei.

Se oprise la cîțiva pași privindu-i cu un zîmbet nesigur, intimidat poate, sau ironic, gîndi Giulia dintr-o dată, simțind numaidecît înlăuntrul sau un instinctiv impuls de apărare.

Venise de la Roma ca să pregătească o expoziție, lămuri Paolo, împreună cu alți cercetători din *Via Balbi*, despre barocul în arhitectura genoveză. Era o fată blondă, înaltă și extraordinar de subțire, dar Michele avea să-i spună după aceea că firavitatea era creată de spinarea mai alungită decît în mod obișnuit și

că sub acea talie strîmtă și în armonie cu umerii micuți, înfloreau o robustă pereche de picioare care să susțină cele două fese după legea „proporției de aur". Pe Giulia însă o atrase gura fetei, largă și plină, cu buzele perfect egale și fără curburile canonice cu care o obișnuise istoria artei. În timp ce o invită să intre își scormonea în memorie să găsească cu cine semăna, un exercițiu care era o mică manie de-a ei, de care Michele își bătea joc, dar la care revenea mereu, nu se freacă ochii treizeci de ani de zile de pînze și desene ca să nu-și ofere plăcerea de a improviza o galerie personală de „d'après" cu persoanele pe care le cunoști, dar Margherita nu avea loc, cu gura ei barbară printre modelele cunoscute; cînd rîse admirînd masa rustică pusă cu gust pentru două persoane, și ochii ei gri azurii aproape că dispăruseră printre genele întunecate, în timp ce-i reproșa lui Paolo de a fi dat buzna fără să-și anunțe vizita, Giulia găsi soluția micii sale probleme: era gura unei actrițe englezoaice care-i plăcea ei, Julie Christie, cu atît mai afabilă și mai familiară însă pentru trupul ei puțintel și statură modestă, în timp ce pentru ca să vorbească cu Margherita ea trebuia să-și dea puțin capul pe spate.

Oaspeții ieșiră împreună cu Michele, întotdeauna bucuros de noutăți și mîndru să arate Măcăleandrul, și Giulia se apucă să pregătească o masă decentă cu resursele din casă. Oala a fost schimbată cu una mai mare, ouăle și legumele îi slujiră să improvizeze un al doilea fel, fructele nu lipseau niciodată din cămară, așa că după o jumătate de oră clopotul de turmă

alpină, cu limba lui grea, pe care-l avea în bucătărie, sună chemarea de masă.

Dar mai înainte, după ce pastele au fost scurse, condimentate și puse pe masă în supiera acoperită, Giulia alergase cîteva minute în baie ca să-și refacă buzele și ochii cu puțin fard. Rochia sa era ca de obicei de o castă simplitate dar perfectă ca tăietură și culori: părul scurt, figura suplă, discreția întregii sale persoane puteau face, de departe, să pară fata care nu fusese. I-o spuse Paolo, în timp ce trăgea scaunul ca s-o ajute să se așeze mîngîindu-i un obraz cu un sărut:

— Iat-o pe logodnica mea care așteaptă mereu să se facă mare. Acum i se adresă Margheritei: cu aerul acesta de „college" oxfordian, trebuia s-o vezi cum se îmbrăca! Giulia, mai pe urmă ai să-mi permiți să-i arăt Margheritei albumul de aur al gloriei tale mondene?

Giulia protestă, nimic nu e mai melancolic decît o grămadă de fețe necunoscute în poziții neștiute, „veșmintele acelea ți se păreau frumoase cînd erai mic, deoarece cu vreo vechitură puteai să te joci, dar în fotografiile alb și negru nu sînt decît niște amărăciuni".

Michele se amestecă privind-o pe Margherita:

— O să ți le arăt eu, numai amărîte nu sînt rochiile Giuliei. Erau un subiect obligatoriu de discuție, în saloanele genoveze, și cîteva tot s-au păstrat, dar pălăriile, pe care și eu le adoram, au rămas toate! Pentru tine, pentru dumneavoastră, scuzați-mă, mai e o pălărie de rafie acoperită cu un voal azuriu prins cu un buchet de glicine violete, care ți-ar veni de minune.

Margherita se ilumină la perspectiva care i-o

deschideau cuvintele lui Michele și păru că apreciază și tutuiala.

— Am să te tutuiesc dac-o faci și tu spuse el numaidecît, și Margherita, promtă, primește mîngîindu-i o mînă pusă pe fața de masă :

— Cu cea mai mare plăcere !

Paolo și Giulia schimbară o privire : amîndoi cunoșteau ieșirile lui Michele, neprevăzute și violente ca niște fulgere pe un cer de vară și glumeau între ei cu bunăvoință. Dar de data aceasta Giulia se surprinse privind-o pe fată fără simpatie. Paolo observă răceala în vocea ei care o întreba pe Margherita dacă vrea o cafea și o urmă pe mătușă în bucătărie.

— Îți place ?

— E prea curînd ca s-o pot spune ! E grațioasă. Despre rest ce pot să spun ?

Era aspră, și Paolo nu vorbi în timp ce, așezat pe taburetul de bucătărie, o privea pe mătușa sa punînd ibricul pe foc. Nu știa bine de ce, dar se temea că are s-o jignească, dacă-i mărturisește că se îndrăgostise de Margherita cum nu i se mai întîmplase de ani de zile. Începu precaut să povestească despre ai ei, oameni cu mijloace modeste, dar de soi ales în lumea intelectuală romană, de publicația pe care o pregătea, despre călătoriile și despre studiile ei care o făcuseră să umble prin lume.

— Am întîlnit-o pe cînd se întorcea dintr-o călătorie de un an la New York.

Spusese ultimele cuvinte cu o figură devenită pe neașteptate preocupată. Giulia îl întrebă numaidecît :

— Și ce nu merge ?

— Acolo s-a căsătorit și acum așteaptă divorțul. Și la expresia consternată a Giuliei :

Giulia, te rog, măcar tu ! Și așa o să fie greu să-i fac pe-ai mei să înțeleagă asta, timpurile se schimbă, cum e posibil ca noi să rămînem aici tot în evul mediu ?

La protestele Giuliei, continuă :

— Iartă-mă, știu că tu ești altfel. E ceva care nu merge, dar nu e vorba de soțul californian ci de... ezita, de faptul că mă tem că pe bărbatul acela îl are încă înfipt aici. Și-și arătă capul.

Giulia tăcea ajutîndu-l cu maniera sa distrată de-a asculta pe care Paolo învățase s-o prefere, după ciocăneala întrebărilor domestice puse lui, fiul unei familii de tradiții culturale cu o bogată fidelitate în umbra Farului genovez.

— În cap, da, pentru că Margherita suferă mai mult fascinația cuvîntului decît pe cea a fizicului. Eu l-am văzut pe acest David, în mici filme turnate în campus și în călătorii, Margherita mi le-a arătat, tu l-ai găsi neprezentabil, pletos, bărbos, neîngrijit cum e...

Un geamăt al Giuliei îl opri și Paolo rîse pentru a scoate un lung suspin și a-și încheia mărturisirea.

— Da,stau cam prost,dragă Giulia și mi-e teamă. Casă, slujbă, proiecte de restaurare, totul bine, totul potrivit, dar ei puțin îi pasă. Dacă îi revine nebunia, mă lasă. Probabil că-i par foarte plicticos, după atîtea droguri americane care nu excită cîtuși de puțin, nu protesta, așa e, chiar dacă eu mă silesc să nu priceapă toate astea.

Cînd intrară în camera de zi, Michele și Margherita nu părură să-și dea seama de sosirea lor și Giulia a trebuit să anunțe cafeaua ca ei

să ridice capul din mapa de gravuri pe care Michele le răsfoia. Părul blond și buclat al Margheritei atingea capul alb al lui Michele, vorbeau pe șoptite, tutuiala părea o îndelungată obișnuință între ei: cînd Michele se îndreptă ca să ia ceașca din mîinile Giuliei, avea pomeții obrajilor îmbujorați și ochii strălucitori.

Îndulci mai întîi cafeaua Margheritei, apoi pe a sa cerîndu-i Giuliei să-i dea pastilele de zaharină.

— Nu găsești, Margherita, că sînt plicticoși acești genovezi care sînt mereu în regulă cu regulile?

Margherita rîse, Paolo își aprinse numaidecît o țigară și în timp ce Michele îi explica fetei că el aparținea unui alt trib: altă istorie, altă rasă, altă respirație.

— Oh, nu, Doamne, acum începe cu Mitteleuropa! șopti Giulia nepotului, și într-adevăr Michele se apucă să povestească despre copilăria sa „pe tărîmul cel mai oriental al Italiei“ ca și cînd ar fi fost îndeajuns asta ca să-i explice de ce, în comparație cu genovezii el se simțea ca o pasăre izolată într-un stol.

I-a fost greu Giuliei, pentru ca Michele să se poată odihni, să-i facă pe toți să vrea o siestă; Paolo colaboră ducînd-o pe Margherita cu el la o plimbare de-a lungul drumului care mergea pe țărmul mării.

Giulia închise după ea ușa bucătăriei, în timp ce Michele se ducea să tragă un pui de somn în atelier, și punînd în ordine totul cît se poate de repede se duse în camera ei, ca să se întindă pe pat. Era obosită: să aibă oaspeți îi plăcea și ei, și de data asta nu se

simțea în apele ei, ca atunci cînd Paolo venea singur.

Adormi. O treziră vocile care veneau din atelier, cea a lui Michele mai puternică decît de obicei, cea a Margheritei, o cascadă mai mult de ciripeli decît de cuvinte. Se uni grupului cu neplăcere foarte prost controlată.

Margherita avea pe cap pălăria cea mare și albastră împodobită cu glicine, Michele, așezat în fața șevaletului, o privea și trăgea din cînd în cînd cîte o trăsătură cu cărbunele, întrerupîndu-se numaidecît ca să-i aranjeze capul prea lăsat în jos sau prea dat pe spate. Degetele sale atingeau cu o vizibilă plăcere pielea aceea proaspătă și părul acela buclat fără răsuceli artificiale, păr liber, capricios și sălbatic ca un tufiș de păducel, spunea Michele. Fata se preta la joc, secondîndu-l cu o inocență atît de infantilă, pe care Giulia o socoti fără să ezite un consumat rafinament.

Cînd începu să se întunece Paolo îi spuse Margheritei că trebuiau să plece. Margherita începu să se opună, era prea devreme, spuse ea, și stătea așa de bine acolo... Michele inventă un nou pretext ca s-o rețină. Povesti despre tabloul pe care-l căuta și de nerăbdarea cu care aștepta vești de la Gibba.

— Am o idee. Ascultă, spuse Margherita, și dacă m-aș duce eu la Rettieri?

Michele se ridică excitat.

— Sigur că da! Tu știi englezește. Ca o americană adevărată? Splendid! Du-te tu. Și chiar cumpără-ți ceva care-ți place, sunt așa de mulțumit că Paolo te-a adus la mine! Așa o să vă împrieteniți, apoi, o a doua oară sau a treia oară vei cere picturi, și cine știe dacă

cu tine, străină şi de aceea mai puţin periculoasă, şarpele acela n-o să se descopere.

Încă o dată Michele şi Margherita se izolară de ceilalţi ca să pregătească împreună cele ce trebuiau şi erau de făcut. Lumina scăzuse cu totul afară, Giulia aprinsese plafoniera, după ce-o aprinse şi pe cea cu picior care lumina măsuţa pe care luaseră ceaiul şi în cele din urmă, cu îmbrăţişări şi promisiuni de revedere în uşa casei şi afară, la poartă, cei doi tineri plecară.

Giulia se chinuia să-şi înghită cuvintele care-i clocoteau prin minte. Tăcu şi în timp ce strîngea ceainicul şi ceştile, tăcu şi cînd Michele comenta telejurnalul, pînă cînd izbucni pe neaşteptate cu întrebarea :

— Ce ai ? Nu cumva eşti din nou geloasă ?

— Din nou ? vocea ei era ironică.

— Da, din nou. Nu mă face să-mi amintesc de proastele tale dispoziţii de astă iarnă, cînd venea amărîta aia de fată pentru teza de licenţă.

Giulia îşi muşcă buzele, ca să cîştige timp. Se aşeză în faţa lui. Nocciolina îi sări în poală, şi aprinse ţigara pe care şi-o îngăduia seara.

— Te rog să-mi acorzi puţin *fair-play*, Michele. Gelozia nu e de mine. Îţi muşcă măruntaiele, cum spune poetul, dar ca să le muşte presupun că ai nevoie de măruntaie mai tinere decît ale mele. Nu se muşcă în gol.

Michele deschise de două-trei ori gura, dar cuvintele îi rămaseră pe buze cum i se întîmpla întotdeauna cînd îşi dădea seama că Giulia era tristă din vreo pricină care se referea la el.

Dar de data asta, mai mult decît tristă Giulia era mînioasă şi asta îl încurca, nu ştia cum să se comporte, dacă s-o liniştească cu un gest afectuos sau s-o lase să-şi dea drumul ca să se liniştească. Alese a doua cale şi Giulia continuă, serioasă, cu trăsăturile înăsprite, cu zbîrciturile adîncite, vru să-şi spună Michele, dar fără nici o uşurare sufletească.

— Nu sînt geloasă din pricina ta. Sînt consternată să te văd atît de amabil şi de stupid, ca un copil care se împăunează cu cîte şi mai cîte ! Mă superi doar. Nu-ţi dai seama cum te degradezi cînd te porţi aşa ?

Mai mult decît cuvintele, Michele simţea tonul său mînios pe care Giulia îl folosea ca să-l pedepsească şi privea perplex frumoasa figură pe care o iubea, deformîndu-se sub ochii lui precum o cîmpie verde care-şi pierde forma şi culoarea în fumul neaşteptat ce se ridică de la o pălălaie de foc care a incendiat-o.

Întinse cu timiditate o mînă ca să i-o treacă peste frunte unde printre gene o dălţiţă invizibilă săpase o brazdă adîncă. Dar Giulia se scutură grăbit, nu-i scăpase intenţia lui Michele şi mînia începu să-i descrească în suflet, în timp ce continua, cu buzele care-i tremurau :

— Nu poţi şterge zbîrcitura asta proaspătă. Ca să izbuteşti asta, ar trebui să te poţi întoarce, la vremea cînd te priveam şi eu cum te privea fata aceea astăzi. Dar eu te priveam cu adevărat. Ea nu. Ea se bucură s-o placi numai ca să-şi hrănească vanitatea. Că un altul ar putea să sufere, sau chiar tu, asta nu-i pasă, nici n-o atinge.

Se întrerupse şi Michele îşi dădu seama că răul trecuse.

— E rea. Nu,nici măcar. E proastă. Ba nu, nici asta : e vicleană, cum sînt femeile tinere care-i seamănă. Viclenia, adică inteligenţă cît trebuie să-şi ajungă scopul. Ca un animal. Un mic şi graţios animal. Aşa le cunoşti pe femeiuşti după penele lor colorate pentru a-i atrage pe masculi. Dacă ştii una care să nu fie aşa spune-mi-o, eu nu cunosc nici una.

Michele răspunse placid :

— Nu femeile sînt cele care poartă culorile drept ţinută nupţială, ci masculii, draga mea.

Giulia îl privi, neştiind dacă să rîdă sau să plîngă, ridică supărată din umeri şi părăsi încăperea.

După cinci minute reapăru :

— Ştii ce vreau să-ţi spun ? Are dreptate Margherita. Nu e nici proastă, nici vicleană. E doar tînără, ferice de ea !

Se aplecă să-i dea un sărut şi-i spuse noapte bună.

CAPITOLUL AL ŞAPTELEA

ÎN CÎTEVA ZILE lucrurile se precipitară.

Margherita reapăru la Măcăleandru fără să se anunţe, a doua zi după masă. Era îmbujorată toată şi gîfîia după cursa pe care o făcuse, după ce coborîse din autobuz la Recco, „căci n-aveam răbdare să aştept, nici nu-mi făcea plăcere să povestesc la telefon, împart camera cu o asistentă la litere, care e genoveză şi curioasă ca o maimuţă". Luase în serios nuanţa de roman poliţist pe care maestrul o dăduse poveştii cu tabloul şi aşa, singură, se dusese să-şi vîre nasul prin anticariatul Rettieri, dimineaţa devreme.

— Printre altele ador partea aceea a oraşului, cu amestecul său de arome plebee, după severitatea aristocratică de pe Via Garibaldi...

O privea pe Giulia ca s-o cucerească : pe Michele îl considera deja al ei, se gîndi Giulia, limitîndu-se la un zîmbet de aprobare.

— Mergînd spre turnurile de la San Benigno şi în faţa fiecărei cîrciumi sau restaurant care-mi ieşea în cale, erau tot felul de tipi care-mi ofereau de băut.

Rîdea şi era uşor să-i prevezi succesul pe care-l avusese, printre marinarii şi hamalii care aşteptau dimineaţa să fie tocmiţi.

— Contam pe oră și pe felul cum eram îmbrăcată ca să-l buimăcesc pe negustor. Mi-am pus niște jeans „istorici" plini de iscălituri, o giacă cu Yale scris mare cît toate zilele și cu fruntea legată în eșarfă, cum nu se mai poartă acum, nici în California, nici aici. Rîdea, tocmai cum ar fi putut să rîdă un animal evoluat în vizită printre fosilele din paleolitic, gîndi Giulia iritîndu-se pe măsură ce vedea că Michele n-avea ochi și nici urechi decît pentru cele ce povestea.

— Și într-adevăr așa a fost. Ușa prăvăliei era întredeschisă. M-am uitat înăuntru și am văzut un tînăr care făcea curățenie, cu o cîrpă și cu măturoiul. Am așteptat să dispară în camera din fund — mi-ai descris perfect locul și împărțirea casei — și am împins ușa, dar n-am avut prea mult timp să mă uit în jur, pentru că un clopoțel prins de ușă a început să sune și aproape imediat, mi se pare că dintr-o curte interioară, a sosit vînzătorul. Era serios și distant, se deschide la zece, mi-a spus, dar eu am început să-i vorbesc repede, jumătate în engleză, jumătate în italiană, arătînd o pînză făcută cu modestie, agățată de un perete. Acum eram sigură că patronul nu era acolo și că pentru o vreme tot n-avea să sosească ; ca s-o scurtez, în timp ce pălăvrăgeam l-am făcut să-mi arate totul.

Se opri, pauza fu mai lungă decît era necesar, Michele nu se putu abține :

— Tot ? Cum adică tot ? și Giulia se înveseli brusc văzîndu-i fața neliniștită.

Margherita deveni mai precaută („sau minte sau inventă totuși din bunătate și se teme să nu-l amăgească inutil" se gîndi Giulia) :

— Am ocolit în cercetarea mea obiectele decorative și mobilele și m-am ocupat numai de tablouri. Dar l-am întrebat care sînt pictorii liguri care se găseau în prăvălie și printre primele a rostit numele tău. Îți jur că nici n-am clipit și am cerut o grămadă de explicații despre Marello. Între timp i-am spus că studiez artele și că voi rămîne la Genova ca să cumpăr o vilă pe Riviera pentru că ai mei vor să se întoarcă, la bătrînețe, pe pămîntul strămoșilor lor. Banul strălucește și de departe, mi-a spus Paolo, și mi-am reamintit de asta. El a devenit mult mai binevoitor și chiar mai deschis față de mine ; tocmai deschideam un vechi dulap genovez cu uși grele și descoperisem că era plin cu pînze, cele mai multe fără rame, și a trebuit să mă opresc pentru că lui Giorgio căruia prietenii îi spuneau Gigio, i-am făgăduit că am să-l mai văd, și cu scuza că mă ferea să nu cadă peste mine grămada de pînze, m-a îndepărtat de dulap, luîndu-mă de mijloc.

— Și pe urmă ? Glasul lui Michele vibra de o neliniște greu ascunsă și deja începea să se lase pradă dezamăgirii.

Margherita îl privi ridicînd sprîncenele, puțin mirate, dezamăgită la rîndul ei. Giulia interveni solidară de data asta cu tînăra fată.

— Doamne, dumnezeule, Michele, dar ce ai fi vrut ca să-ți și aducă numaidecît, făcut sul *„Liniște la Paraggi"* ? Mi se pare că Margherita este pe drumul cel bun așa cum doreai tu, ții minte ? cînd sperai ca vînzătorul să ajungă la situații pe care Rettieri le-ar fi evitat oricum...

Michele se redresă cu greu. Tensiunea acelui ceas cu bucuria apariției fetei și așteptarea

veştii, cu imaginile care se succedaseră în fantezia sa în timp ce-o urmărea pe vechile străzi în jurul portului unde se depănase o parte atît de mare din tinereţea lui, era înscrisă toată pe fruntea lui.

Îi zîmbi Margheritei, dar nu era bucurie în felul cum o privea şi cum îi spunea mulţumesc, ci doar o inevitabilă melancolie.

Giulia veni cu ceaiul. Era ritualul de fiecare zi, dar şi remediul micilor nelinişti în care se împotmolea ziua lor.

Încetul cu încetul Michele îşi reveni, aşa încît la a doua ceaşcă putu să spună zîmbind, de data asta cu adevărat, musafirei sale :

— Îmi pierise piuitul,la început. Iartă-mă, ştii, e uşor să te laşi păcălit de speranţă, pe urmă cînd îţi revii parcă te prăbuşeşti. Dar Giulia are dreptate şi tu te-ai comportat cît se poate de bine : Nu, nu sînt cuvintele mele ci ale unui mare prieten al meu care nu mai trăieşte. Sbarbaro spunea asta despre sine, în legătură cu numeroasele şi faimoasele lui depresiuni. O dată mi-a scris despre asta : „Mi-a pierit piuitul" şi poate că era o plezanterie pe care mi-o adresa ştiindu-mă mereu legat cum spunea el, de păsări !

Margherita ştia cîte ceva despre poeţii din Liguria, Paolo îi împrumutase nişte „cărticele delicioase", spuse ea, şi îngînă, cu aplicaţia unei şcolăriţe în uşoară cadenţă străină pe care o aducea cu ea din America : „*La bambina che va sotto gli alberi / non ha che il peso della sua treccia...*" şi Michele făcu pe ecoul

el cu alte versuri : „*qui tocca anche a noi poveri la nostra parte di ricchezza/ed è l'odore dei limoni*"[1] .

— Da, de Montale sînt versurile, el mi le-a recitat, de cum le-a scris, într-o seară cînd eram tocmai prin părţile pe unde umblai tu azi dimineaţă. Era tîrziu, şi eu eram tînăr. Cum eşti tu acum.

Dar cum memoria lui era clară, nu mai erau remuşcări care s-o acopere,vibrau în ea doar pepitele de aur pe care timpul le salvase, curăţindu-le de impurităţi.

— Vrei să reluăm cam vreo oră poza pe care am început-o ieri ? o întrebă. Dorea să încerce să fixeze figura neobişnuită în părţile care ieşeau mai ales în vileag : ochii ca nişte tăieturi într-un puţ greu de cercetat în adînc şi gura de o senzualitate evidentă.

Margherita refuză, sărise în autobuz ascultînd de un impuls şi nu spusese nimănui despre plimbarea improvizată, desigur că Paolo o şi căutase şi Giulia se oferi s-o conducă cu maşina, măcar pînă la staţia de autobuz. Şi Michele fu mulţumit de refuzul ei pentru că dacă era adevărat că voia să pună pe pînză capul acela care-i plăcea, era tot atît de adevărat şi că timpii săi de decantare a unei idei, a unei figuri ca un peisaj, erau lenţi.

---

[1]Copila care umbla pe sub pomi / nu purta altă greutate decît cea a cosiţei ei... acum ne revine şi nouă, celor săraci, partea noastră de bogăţie / care-i parfumul lămîilor. (versurile care încep cu „acum ne revine... fac parte din poezia „Lămîi" din volumul Oase de sepie de Eugenio Montale).

— Sînt supusul dorinţei mele de a picta. Nu spunea inspiraţie din decenţă şi din autoironie ; n-o spusese de la început dintr-o pudoare naturală care se rafinase apoi trăind printre poeţii dintre cei mai dificili şi mai aristocratici. A picta din vîrful penelului devenise o deviză pentru el ca şi pentru prietenii lui care doreau să viziteze poezia în vîrful picioarelor.

De aceea se obişnuise să se distanţeze de aprinderile fanteziei sale. După ce întrezărea o idee, o mîngîia luni de zile, uneori ani de zile, să ajungă să pună stăpînire pe ea, pînă la traducerea ei în culori sau în semne pe pînză. Mai întîi proceda la executarea unei întregi serii de fugi, de apropieri minime urmate de refuzări instantanee : ca să se justifice îşi inveta tot felul de alibiuri : nu pictez pentru că am altceva de făcut, şi erau treburile cele mai felurite şi mai neînsemnate, cum ar fi vizitarea unui prieten sau spălatul pensulelor, sau cumpărarea de culori. Se lăsa pradă ideii numai după o serie de refuzuri a primei scîntei inspiratoare, ca şi cînd jocul seducerii sale, ca să capete autenticitate, ar fi avut nevoie să fie jucat în doi şi în mod conştient : uneori s-ar fi putut spune că vîrsta era cea care-l îndemna la prudenţă, deşi nu era cu totul adevărat. În înfruntarea cu ideia picturală care-l sedusese, se duelase din totdeauna înainte de-a o stăpîni cu totul, pînă să poată s-o traducă în culori sau în semne pe pînză.

Ca şi cu o femeie care încîntă de la prima vedere, dar căreia te temi să-i devii prea apropiat fără s-o meriţi. Tablourile la comandă, portretul care se dăruieşte unui prieten sau unei femei drăguţe, ilustraţiile unei cărţi, toate sînt lucruri bune, drepte, necesare care fac parte dintr-o meserie serioasă, exactă, care tinde spre mai bine cu o onestă premeditare. Din tablourile despre care Michele ştia cu siguranţă să sînt cele cărora le încredinţa numele lui, siguranţa pe care nu o avea în nimic altceva se născuseră dintr-o lungă gestaţie. Înflăcărarea trebuise să se transforme în lumină interioară şi încîntarea amoroasă în presiune care îl cuprindea întru totul, ca şi atunci cînd femeia care te-a făcut să te îndrăgosteşti de ea devine femeia ta şi dorinţa un schimb de iubire.

Doar de foarte puţine ori inspiraţia fusese atît de fulgerătoare încît să fie materializată indirect şi fără răgaz pe şevalet : *Linişte la Paraggi* fusese rezultatul unui asemenea moment de graţie rară.

Cochetînd cu ideile sale de muncă în mai mici izbucniri în mici etape şi cu mici înşiruiri, Michele se obişnuise să trăiască cu similarele şi paralele înflăcărări ale simţurilor şi ale fanteziei care se succedau întîlnirilor şi noutăţilor care aduceau, în existenţa sa şi a Giuliei, minima dezordine necesară pentru a supravieţui plictiselii. Oh, ştie foarte bine că ea şi cu Paolo surîdeau de „seninele sale infatuări" ! N-aveau decît să rîdă : infatuările acestea îi îngăduiau lui să rămînă un om viu care să-şi exercite, ca un om viu, ochii şi simţurile făcute şi mai acute de ciupitura dorinţei, chiar şi în muncă fără generoasele, isteţele, simplele, sincerele şi vicleenele fete care veneau să-l vadă pe Maestru la Măcălean-

dru, poate că paleta s-ar fi sècătuit, ca și pofta lui de lucru. N-aveau decît să rîdă: bătrînețea lui și-o resimțea doar în organism, nu în cap și nici în inimă. Și ochii, slavă Domnului, nu se temeau de vreo înșelăciune. Dacă o piele de magnolie atingea pielea lui, era oare rușinos să spună că simte în piept o senzație plăcută? Și imediat după aceea să aibă dorința de a zîmbi omului, ca apoi reașezîndu-se în fața șevaletului, să mai creadă, încă o dată, că nu există poveste mai adevărată decît aceea pe care ți-o povestești ție însuți și că te-ai născut ca s-o povestești.

CAPITOLUL AL OPTULEA

AU COMENTAT ÎMPREUNĂ vizita Margheritei.

Mai întîi cu prudență, fiecare cunoscînd punctele slabe ale celuilalt, dar obișnuința are puteri capabile să învingă orice adversar și chiar și orice apărare.

Michele nu voia s-o rănească pe Giulia, Giulia nu vrea să-și lase la vedere temerile sale ca și Michele de altfel; să-și arate fiecare celuilalt o față binevoitoare era o dorință comună, dar încetul cu încetul, vorbind, felul obișnuit de a fi și de a gîndi făcea imposibilă masca bunelor maniere și conversația se schimbă în ceartă.

Pentru Michele Margherita era o fată jucăușă, veselă și liberă, o sărbătoare pentru ochi și pentru urechi și acum, dacă punea atîta interes, o mesageră a destinului.

— Nu te îmbarca așa repede în povestea cu tabloul regăsit, ai putea suferi și mai mult, la urmă, dacă nu se întîmplă nimic, observă Giulia și Michele izbucni:

— Nu te îmbarca, nu te îmbarca pe naiba! Am o poftă grozavă de alte locuri, de alte mutre, de alte vieți... nici nu-ți închipui cum m-aș mai îmbarca!

Şi Giulia, cu voce scăzută :

— Spre Citera, fireşte, *luxe, calme et volupté...*

De obicei Giulia îşi şoptea replicile sale cele mai ironice exploatînd oarecum uşor surzenia soţului ei ; se hazarda, înflăcărîndu-se într-un joc al imaginaţiei sale ; dacă Michele nu auzea nu-şi făcea remuşcări şi era linişte ; dacă auzea îşi încărca bateriile.

De data asta Michele auzi şi deveni dintr-o dată rău :

— Voi femeile nu puteţi suporta nici o concurenţă, chiar numai presupusă la orizontul vostru. De-asta nu vă place să călătoriţi. Vederea voastră nu merge dincolo de pervazul ferestrei de-acasă.

Trecuse de la persoană la gen şi Giulia se înfurie şi ea :

— Cînd vorbeşti despre mine te rog să foloseşti singularul. Cît priveşte ferestrele casei ţi le-aş dărui pe toate, cu dragă inimă, cu casă cu tot, dacă ai fi capabil ca măcar o oră să stai singur. Pofta ta de călătorii... şi despre a mea ce ştii ? Dacă cineva m-ar lua şi m-ar duce cu el, ce fericire ar fi !...

— Şi ce mai aştepţi ? Eşti încă frumoasă, lasă-l pe careva să-ţi facă curte şi luăm vacanţă şi unul şi altul.

Zîmbea, în timp ce cu mîinile lui delicate îşi mîngîia mustăţile. Îşi scosese ochelarii, ochii îi scînteiau răutăcioşi, a o provoca pe Giulia şi a o pedepsi pentru împunsăturile ei „de muieruşcă" îl amuza.

Giulia se lăsă prinsă şi de data asta :

— Îţi mulţumesc că-mi îngădui, dar nimeni nu-mi mai face curte, oh, nu mă contrazice !

sau îmi fac curte dar eu sînt cea care nu mai pot intra în joc. Da, da aşa e, mi-a spus asta Alba, şi ea ştie bine asta, cu toate prin cîte trece. Aş fi încă foarte frumoasă, binevoieşte să-mi spui, dar asta şi mulţumită ţie, maestre, numai că, susţine ea, nu se mai stabileşte contactul, *feeling* îi spune ea. În jurul meu pluteşte admiraţia, spune ea, dar eu o privesc ca pe un tribut al supuşilor. Nu dau nimic în schimb. Mi-a spus asta ultima oară cînd ne-am văzut după expoziţia de la Palatul Ducal ; Supraintendentul, după părerea Albei, mi-a făcut o curte nebună, şi eu zău că da, nici nu mi-am dat seama.

Giulia se opri şi Michele nu deschise gura, spera că vorbind o să se liniştească, şi între timp el îşi urmărea micul lui fotomontaj de imagini colorate într-un loc de vacanţă prohibită.

— Cine priveşte cu ochi încărcaţi de planuri amoroase — cum priveşti tu, dragul meu, fetele în floare care vin să-ţi sărute sandaua — trebuie să găsească o vibraţie autentică de răspuns, altfel se descurajează şi planurile rămîn planuri zadarnice. Eu, după Alba, nu înţeleg asta, sau dacă o înţeleg las totul baltă. Nu izbutesc nimic, eu nu intru în joc.

Cu un zîmbet dulce şi senin Michele şopti :

— Ba eu intru.

Giulia îl privi îndelung : neîncrederea, ciuda, ironia i se citeau pe faţa aţinută sfidător spre el :

— Să admitem deci. Poate că ai dreptate, aveţi dreptate, aveţi dreptate voi bărbaţii. Dacă inviţi la o călătorie în Citera pe o fată care e cu o jumătate de secol mai tînără decît

tine, nimeni nu găseşte nimic de rîs în asta, dacă vrea, fata acceptă. Acceptă întotdeauna, şi tot mai ades, academicieni, artişti şi scriitori sînt maeştri proşti chiar şi sub acest aspect...

Şi Michele :

— Vreo raţiune o fi, dacă se întîmplă aşa, iartă-mă Giulia, dar dacă vrei să iei cazul meu special evită să generalizezi.

Îl întrerupse cu o voce tremurată :

— Eu generalizez, dar tu ? Are dreptate Alba, la opt ani ca şi la optzeci bărbaţii gîndesc întotdeauna cu acelaşi organ. Bărbaţii nu gîndesc, variază.

Michele nu răspunse. În nici o ocazie Giulia nu uita de limitele permise ale limbajului care îi fuseseră predicate ca un imperativ categoric de mamă şi de guvernantă acasă şi de demoi-*selles* la colegiu. „S-a înfuriat dar nu chiar într-atît încît să folosească cuvîntul tare, cel potrivit şi interzis", gîndi el şi zîmbi de snobismul pe care ipocrizia i-l sugerase Giu-liei.

Era amuzantă Giulia, nici o alta în locul ei nu i-ar fi putut cuceri inima atîta timp, pen-tru că nu era cîtuşi de puţin plicticoasă. Şi-şi inventa în fiecare zi maniera sa de-a-l seduce.

A varia... foaia trebuia să fie gălbuie şi zgrunţuroasă, creionul gras, o tulpină subţire, trei sau patru frunzuliţe uşoare, apoi păstăile. Pentru ele un alt creion : trebuiau să fie apetisante şi proaspete, de un verde pal. În jur iarba şi ici colo un ochi galben de bănuţi. Un petec de cer, aripa unei păsări şi desenul avea să fie gata. Pentru Giulia „în amintirea sinonimului ei vegetal-sexual".

Îşi urmărea fantezia sa cu ochii pierduţi peste capul Giuliei şi-l uimi pasiunea care tot mai vibra în vocea ei.

— Ia să vedem altfel lucrurile : propunerea s-o fac eu însămi unui elev de-al tău. Unuia ca Paolo, şi să-i spun Paolo, du-mă de-aici două zile la Capri, m-am săturat de Măcăleandru şi de Paradis, am chef de un infern sănătos sau, dacă preferi, de cîteva zile pe-acolo cu tine. Ce oroare ! Aş muri de ruşine imediat după aia, sufocată de simţămîntul ridicolului.

Michele privea faţa delicată străbătută de fascicole de lumină contrastante, tot atîtea cît erau şi emoţiile care o făceau să tresalte. Ce autentică şi ce tînără era Giulia cînd se arăta aşa.

— Îmi spun că e doar o chestiune de educaţie şi pînă la urmă are dreptate cine e ca Alba şi face ceea ce-i place. Eu sînt virtuoasă, spune ea, şi nu se înşală, dar numai pentru că nu doresc nimic altceva.

Îl privi drept în ochi şi apoi, cu emfază, cu o pornire copilăroasă declară :

— Ba nu-i adevărat, nu-i adevărat nimic. Aş da ce am eu mai scump şi mai drag pe lume pentru o zi de emoţii cum sînt cele pe care le ai tu, o zi cu fluturi în ochi, cînd vezi o singură culoare, urechi care ascultă un singur glas, una dintre acele minuni pierdute despre care uneori mă întreb dacă au existat vreodată.

Michele îşi deschise braţele :

— Giulia, Giulia, eşti fetiţa dintotdeauna, oh ! ai să te mai laşi prinsă, nu te teme, măcar cu mine şi tot ai să te laşi...

O îmbrăţişa, cu mici sărutări gingaşe pe care i le punea uşor pe păr şi pe frunte şi Giulia se înveseli şi chiar se ruşină puţin. Michele îşi dădu seama şi o îndepărtă de la pieptul său :

— Dar stai o clipă, şmechero. Ce înţelegi tu prin lucrul cel mai scump şi mai drag pe lume ? Sper că nu e vorba de *Culegătoarea de afine*, pentru că a-şi plăti fuga de la soţul ei cu capodopera lui, draga mea, nu mi se pare chiar chic.

Se sfîrşi aici povestea pasiunii inepuizabile şi a pasiunii sleite cu felul de a fi şi a deveni, la bărbaţi şi la femei, o pălăvrăgeală ca atîtea altele, într-o seară ca atîtea altele. În doi, asta era ceea ce conta şi o ştiau în timp ce-şi urau noapte bună, fiecare din ei doi gîndind că pentru nici un motiv pe lume n-ar fi vrut să distrugă ceea ce îi plăcea cel mai mult la celălalt : pentru Michele permanenta înnoire a dragostei Giuliei, chiar şi învelită de gelozie, pentru Giulia inocenţa miraculoasă a lui Michele care o făcea să accepte chiar şi o invitaţie la dragoste, ca o nouă culoare a lumii ; pentru fiecare din ei asta era dovada tinereţii celuilalt şi acea izbucnire de ceartă între ei, eşti mereu aceeaşi, n-ai să vrei să te îndrepţi niciodată, o ştiau cu luciditate amîndoi, era darul care le îngăduise să treacă prin ani fără să decadă în indiferenţă şi plictiseală.

CAPITOLUL AL NOUĂLEA

MARGHERITA ŞI PAOLO s-au întors la Măcăleandru în săptămîna care a urmat dar mai înainte telefonaseră ca să nu-l neliniştească pe Michele : momeala era păstrată cu grijă, fata se întorsese la locul cu pricina, salutîndu-l pe vînzător în timp ce trecea cu doi colegi, cu mari cartoane de desen sub braţ, pentru a inspecta zona San Benigno. Ceea ce se petrecuse la vizita următoare, au povestit chiar ei, de îndată ce au intrat în casă.

Era de faţă şi Rettieri, de data aceasta, căruia vînzătorul i-o prezentase pe noua clientă, de care probabil că îi şi vorbise, pentru că anticarul se pornise să vorbească despre vilele genoveze din secolul al XIX-lea nedrept neglijate şi destinate unui grabnic sfîrşit. Margherita ceruse adrese şi explicaţii, Rettieri declarase în cele din urmă că el era curatorul, „din motive de prietenie", a uneia dintre cele mai frumoase vile dintre acestea puse în vînzare.

O dusese pe Margherita în micul bar din faţa magazinului său să-i ofere un aperitiv, şi cînd fata s-a arătat hotărîtă să-şi „dăruiască" o amuletă votivă de naufragiu pentru noua casă pe care o pregătea pentru ai săi, anticarul o

rugase să nu se grăbească avea să-i procure el o piesă mult mai veche şi mult „mai ciudată".

— Amuleta asta va fi desigur unul din falsurile pe care i le fabrică Gaetano, spuse numaidecît Michele şi-i explică Margheritei că povestea cu piesa veche era una din acea sută de mici afaceri care alimentau finanţele şi proasta faimă a anticarului. Gaetano era un beţivan simpatic, mai adăugă el, care lucrase ca pictor cu un succes moderat în perioada în care urmase imediat după război. Acum trăia din expedimente folosindu-se de buna lui meserie.

Fireşte, nu era nimic nou pe frontul tabloului care sta acum la inima tuturor în micul trib al intimilor de la Măcăleandru. Nici Gibba nu izbutise să facă nimic. După multe ezitări, trimisese întru realizarea vreunei descoperiri pe un vechi client, dar Rettieri, la cererea precisă de a-i vinde un vechi maestru de păsări, îi propusese o mică acuaforte de la sfîrşitul anilor şaizeci şi o ciocîrlie şi un cintezoi încremeniţi de moarte, pentru care ceruse o sumă exagerată. La refuzul clientului, care-i obiecta că e dispus să plătească suma aceea dar numai pentru un peisaj, Rettieri, îi spusese că în prăvălie nu existau decît foarte puţine şi acestea la un preţ foarte mare.

— În concluzie, rezumă Michele, am satisfacţia să ştiu că acţiunile mele au crescut, dar numai pentru cămătarii care şi-au procurat tablourile mele vîndute pe un colţ de pîine.

Era amărît, dar nu vroia să arate că îl durea pierderea „acelui" tablou al său, chiar dacă Paolo şi Giulia nu se lăsau amăgiţi. Situaţia era de mai multă vreme cea declarată de Rettieri, explică el, pentru că în anii de prosperitate economică, perioada care coincidea cu primii ani după căsătoria lor, Giulia începuse să caute metodic tablourile soţului ei şi cu răbdare, cu chibzuială folosindu-se de blîndeţea şi dialectica ei feminină, reuşise să recupereze un număr modest. Niciodată însă nu avusese prilejul să descopere drumul străbătut, moment cu moment, de *Linişte la Paraggi*.

Aşa încît Michele părea să fi renunţat şi chiar ea încetase să se mai gîndească la asta. Giulia înţelegea acum că ori de cîte ori aducea acasă o pînză, anunţîndu-l de cumpărarea făcută ca de o surpriză pe care trebuia să o sărbătorească împreună „am recuperat altă bucată din tine, un moment necunoscut din trecutul tău". Michele trebuia să fi simţit întotdeauna, în momentul cînd se descoperea pînza, o profundă dezamăgire.

Îl privi zîmbind, cu melancolie şi afecţiune, şi Michele probabil că intui gîndurile ei, pentru că adăugă numaidecît, adresîndu-se Margheritei :

— Dacă n-ar fi fost pentru ea, eu n-aş avea cîtuşi de puţin nevoia să-mi demonstrez mie însumi că am trăit şi am lucrat. A fost foarte îndemînatică în cercetarea sa îndărăt şi astfel pot acum să fac expoziţii antologice şi mai ales să sărbătoresc pentru mine însumi încăpăţînarea de care am dat dovadă. Cîtă oboseală ! oftă el, dar şi cîtă viaţă trăită !

Nimeni nu spuse nimic, pe faţa lui era scris totul, oboseala şi amintirea unui timp cheltuit să se exprime, cu o dăruire pasionantă, dar cu o nonşalantă fericire.

Michele se ridică, îi întrebă pe tineri dacă vroiau ca să vadă o colibă în fîşia de teren

vecină cu a lor, pe care i-ar fi plăcut s-o amenajeze „ca dependință pentru oaspeți".

Se duseră; Giulia, care nu era de acord cu proiectul, preferă să rămînă în casă ca să citească sau să-și arunce o privire pe corespondență, cîinele îi urmă.

Primăvara era înaintată acum, soarele încă mai era sus pe cer și marea apărea printre măslini cu pete de un albastru închis și compact. Cîmpul era înfloritor, acoperit de covorul de iarbă pînă la țărmuri; Margherita se apleca mereu să culeagă orhidee sălbatice și toporași, piciorul cocoșului și ramuri de prun, împestrițate de flori; cînd ajunseră la colibă un buchet multicolor îi parfuma mîinile. Încîlceala de ramuri fusese învinsă și de bastonul mînuit de Michele și de secera cu care și acum era înarmat; se intra în căsuță, două cămăruțe la parter și două suprapuse, printr-o potecuță pe care Nocciolina o cunoștea foarte bine: ea fu prima care se opri în prag, unde o ușă deschisă și dată la perete rezista fixată în perete doar cu o singură balama: din ceea ce trebuie să fi fost o frumoasă ramă de ardezie nu mai rămăseseră decît cîteva resturi acoperite de mucegaiuri și de pînze de păianjen.

Jur împrejur tufișurile mediteraneene înfloreau cu o exuberanță sălbatică, Michele le arăta tinerilor, printre tufe, trunchiurile retezate, ramurile tinere ale măslinilor care crescuseră din nou, frunzele late de dovleac alături de ramurile de fistic și de rozmarin. Peste tot și peste toate, ca un țesut unificator, jerbele unei iedere care era adevărata și indiscutabila stăpînă a căsuței.

Margherita, care o urmase pe Nocciolina îi strigă plină de încîntare: și în interior iedera își trimisese ghirlandele prin ușa și prin cele două ferestre acum lipsite de orice apărare.

— Ce frumusețe, Paolo! De ce să nu refacem, eu și cu tine, această minune? Ia gîndește-te, nici nu trebuie să ne ostenim să-i căutăm un nume. Va fi „Casa cu iederă".

Paolo nu-i răspuse decît cu un gest, bucuria Margheritei era spontană și liberă ca și vegetația aceea care și invadase totul, și poate că libertatea nu înseamnă ușurință sau inconștiență, poate că Margherita putea să prindă rădăcină și să rămînă dacă povestea se clădea pe o toleranță reciprocă, după aventura primei descoperiri reciproce.

Ce bună idee avusese să le-o prezinte unchilor! Familia lui dacă ar fi fost să aleagă, erau doar ei doi, și așa Margherita putea să se obișnuiască cu noul ambient unde ar fi vrut s-o vadă trăind alături de el, alături de eleganța pură a Giuliei, și de inteligența fantastică a lui Michele. După aceea, trecînd pragul palatului de-acasă, legat de luxul și de decadența orașului, ar fi fost mult mai ușor: exista cu decorul și măștile pe care le dicta timpul, dar n-ar mai fi fost necesar să i se opună polemizînd sau în apărare.

Se întoarseră agale, în timp ce se aprindeau în golf luminile și de cum ajunseră la drum — preferaseră calea cea mai lungă, dar cea mai puțin obositoare pentru Michele — îl luaseră amîndoi de braț.

Cînd au fost singuri, mai tîrziu, în apartamentul pe care-l ocupa Paolo în apropierea biroului său, Margherita spuse :

— A fost o după-amiază perfectă, și deschise brațele spre el. Vreau să... dar nu-și termină cererea pentru că vorbele nu-și mai aveau rostul și totul se cufunda în prezent, fără un înainte sau pe urmă.

CAPITOLUL AL ZECELEA

ȘI DACĂ AR FI RELUAT FIRUL tabloului rătăcit de la punctul de unde începuse ? Ideea era a lui Paolo, cu intenția de a o amesteca cu totul pe Margherita în povestea lui cu ajutorul poveștii unchilor săi, arătîndu-i colțișoarele cele mai frumoase ale Liguriei, dar a fost și de data asta precedat de fată. Îi telefonase lui Michele și el, într-o neașteptată abandonare de sine, îi spusese ceea ce pînă atunci ținuse numai pentru sine. Paolo nu se miră, cunoștea pudorile lui Michele, tăcerile pe care le știa citi numai Giulia și acum, s-a gîndit, dacă a ales-o, pentru confidențe pe Margherita, asta făcea parte din infantila încredere a lui Michele în tinerețea care-i ieșea întîmplător în cale și asta o rănise desigur pe Giulia. Spunea Giulia dar simțea de fapt pe propria piele acul subțire al geloziei. Michele, deci, cu vreo zece ani în urmă, profitînd de o convalescență a Giuliei la munte, se întorsese la Paraggi. Coborîse la „Mandarinii" care nu se mai numeau așa, nu-și reaminti numele cel nou dar își amintea bine dezolarea care-l făcuse să amuțească în fața sistematicei substituiri a lemnului și a ardeziei cu materiale moderne translucide și

vulgare. Tablourile, care, pe vremuri, împodobiseră pereții camerelor comune, holul, restaurantul, saloanele, dispăruseră, în locul lor erau niște afișe de reclamă și mari fotografii înrămate și cu geam, ca niște „capodopere". Se informase de soarta proprietarului care fusese prima sa gazdă, dar trecuse prea mult timp și actualul administrator, îi spusese doar că patronului, pe care Michele nu-l mai întîlnise, îi cedase prăvălia un anume domn Grillo care a emigrat în Franța imediat după întocmirea actelor de vînzare. Michele îi dezvăluise Margheritei un alt amănunt pe care lor nu li-l împărtășise: tabloul, din pricina grabei cu care Giulia îl cerea în dar nu fusese semnat și că puțin timp după vizita sa făcută de unul singur la Paraggi, primise la Măcăleandru un telefon misterios care cerea identificarea unui tablou; la întrebările legitime ale lui Michele, răspunsurile fuseseră vagi, el avusese impresia că nu-i dădu referințe exacte și că la întîlnirea pe care o acceptase dispus să examineze pînza și să autentifice, dacă e a lui, nu se prezentase nimeni.

Paolo o întrebă pe Margherita dacă știa timpul și locul întîlnirii ratate.

— Galeria lui Rattieri, fu răspunsul, și e vorba de acum vreo opt, nouă ani, Dar anticarul a susținut întotdeauna în fața lui Michele că nu știe cine e domnul care vroia identificarea unui tablou pe care el susținea totuși că nu-l văzuse niciodată. Dar eu sînt sigură că în spatele întregii povești se află el.

Nu era un început bun, ba exista chiar siguranța că n-aveau s-ajungă la nici un rezultat pornind de-așa de departe. Paolo era deja dis-

pus să renunțe dar Margherita se și angajase în jocul acesta al ei de investigatoare și a telefonat ea la Măcăleandru ca să anunțe că aveau să treacă pe la Paraggi la sfîrșitul săptămînii; vineri dimineață nu uită, ca înainte de plecare să se întîlnească cu Rettieri pentru a-i cere vești despre darul său votiv și despre vila de cumpărat pentru ai ei. Amuleta era gata la prăvălie și vila putea fi vizitată: să fixeze ea ziua, ceea ce Margherita făcu pentru săptămîna viitoare: după ridicarea obiectului, anticarul trebuia s-o conducă cu mașina lui la Sori. Din sat pînă la vilă erau cîteva minute.

Margherita se pregăti pentru vizita aceasta ca o școlăriță silitoare: își propunea să-l uimdască pe Paolo cu lucruri pe care le învățase foarte repede consultînd hărți geografice, cărți de istorie și cataloage de artă ligură. Și mai ales arătînde-i studiul ei propriu, pe care i-l pregătise atît de bine, fișînd și ordonînd tot ceea ce găsise despre Michele în galeriiler genoveze, în biblioteci și la Institutul de artă de la Universitate. Ochiul său educat de studii o ajuta într-o evaluare personală/a operelor pe care le examina prin diapozitive și direct, la obiect, dar la care se adăuga ceva care surprindea ca o descoperire: începea să-și dea seama, pentru prima dată de cînd se ocupa de artă, aproape fizic, de materialitatea felului de a picta al lui Michele. Alte dăți, în munca de analiză, se bucurase să descopere respirația generoasă a ideii de ansamblu, dar acum era tentantă să urmărească în ansamblu, minuțiozitatea franciscană cu care erau redate amănuntele: cum se

contopea culoarea cu desenul unei pene, profilul liniilor cu carnația unei figuri, vibrația luminii cu interiorul unui peisaj. Era ca și cînd ar fi intrat în posesia tehnicii specifice lui Michele așa încît să-i poată reconstitui în sinea sa modul lui de a privi și de a simți. A vorbit despre artă cu Paolo. Adevărata, cea mai izbutită pictură a lui Michele se rostea cu totul, credea că a înțeles asta, ca un moment de aventură, în prima scăpărare a instinctului său; tehnica îi oferea abia după aceea instrumentul pentru a-l sedimenta și pentru a-l filtra în raționata sinteză a picturii, dar pictura sa nu era cerebrală, nu pornea niciodată de la un a priori rațional: problemele limbajului pictural erau cu totul absorbite de materia vizibilă, operă săvîrșită și oferită citirii unor ochi deosebiți de cei care o aleseseră pentru a o sustrage din pulberea efemerului.

— Ar fi facil să recurgi la Leonardo și la lauda sa adusă picturii care este mai în conformitate cu lucrurile imitate, dar aici, șiretenia este ușurința, în acord, doar aparent, semnului. Unchiul tău este cel mai puțin lizibil din acest punct de vedere, dintre pictorii secolului XX pe care-i cunosc. Și cred că asta se întîmplă datorită rafinatului său instinct pictural.

Paolo nu era de acord. Prea de multe ori îl auzise pe Michele discutînd despre tablouri pe care ar fi dorit să le picteze și apoi nu izbutise cîtuși de puțin să-și transforme viziunea dorită în pictura concretă.

Există o altă retrospectivă a lui care s-ar putea face alături de cea reală: expoziția

retrospectivă a proiectelor de picturi care au rămas în aer.

Dar Margherita replica:

— Nu le-a făcut, le-a visat doar, de acord, dar desigur, nu din pricina problemelor pe care le puneau. Nu le-a realizat pur și simplu din lene, și mai ales pentru că își iubește atît de mult ideile, l-ai auzit și tu vorbind despre asta, încît și le înăbușe, dacă nu sunt destul de tenace încît să-i impună povara muncii manuale. Cînd se apucă de asta, cred eu, problemele tehnice ideologice, structurale el le are deja calculate bine și de multă vreme, încît la momentul ales nu are nevoie decît de a se măsura cu materia: provocarea lui se consumă, în momentul suprem, în actul de a face, în mod paradoxal participînd doar natura sa de pictor, doar instinctul lui.

— Ceva cam în genul impresioniștilor, de fapt, răspunse Paolo în vreme ce șofa în aerul proaspăt al dimineții de-a lungul serpentinelor șoselei Aurelia. Lăsaseră nu de mult S. Margherita și erau aproape de Paraggi; și luaseră cu ei costumele de baie, primăvara era atît de dulce și de caldă încît, poate că puteau să-și facă prima baie în mare.

— Da, dar numai în dispoziția de a privi, care e de o inocență absolută, la cei mai mari. Ca și cum lumea ar fi acea singură trăsătură de cer sau pămînt pe care lumina o revelează într-o singură clipă. Și numai în aceea. Pentru rest, pentru modul de a picta, nu văd totuși asemănări, răspunse Margherita.

— Nu le vezi pentru că e vorba de tehnici născute din diverse moduri de gîndire. Două

soluții deosebite, cum spui tu, nu sînt vizibile în pictura lui Michele.

— Ești căpățînos ca toți inginerii ! Ce legătură au aici problemele ? Bineînțeles că există, pentru el ca și pentru impresioniști, cum de nu ? Dacă e vreo școală îmbibată de cultură, cum se îmbibă pîinea cu lapte, a lor e. Dar tu, cînd e vorba de cei mari, îți dai seama de treaba asta ? Nu. Și tocmai asta încerc să-ți explic. În tablou simți întreg pictorul, estatic față de undele de lumină care-i relevă lumea, lui singur și pentru prima dată. Este mereu prima zi a paradisului terestru și nu știi dacă Bunul Dumnezeu l-a creat făcîndu-l sau el privindu-l. Că apoi în spatele acestei virginități a privirii, în abandonarea aceasta în fața luminii, există rațiuni teoretice, practica, tehnica, știm asta. Dar, pe moment, tu care privești tabloul, nu le vezi. Și asta e măreția. Frumusețea. Acolo sînt zeii :

— Vrei să te aplaud ? Paolo era prea genovez ca să nu susptecteze cuvintele, și chiar și cu Margherita ironia îl salva să se dea bătut și să fie la dispoziția celuilalt.

Margherita lăsă să se deruleze repede banda care fusese băgată în casetofon, ridică volumul muzicii de fond care-i însoțise pînă atunci în călătoria lor și primele măsuri ale sonatei a treia a lui Rossini răsunară energic ca și glasul protestului său. Se juca pentru că momentul era fericit, se simțeau bine și născocirea de polemici făcea propice schimburile de păreri. Și așa vorbind de înțelepciunea care pare întotdeauna instinctivă la cel care e un gigant, ca Rossini sau ca Monet, „ei știu, noi

abia de-o să izbutim să înțelegem", parcurseseră ultima curbă a șoselei care preceda mica amestecătură de verde și de albastru în care este cufundat Paraggi.

Parcară și începură să se uite în jur.

Inspecția fu completată de pătrunderea în barul care probabil că servea și de stație pentru autobuz. Cerură informații de la tînăra femeie care le aduse cafeaua. După ea „Țestoasa" care de la prima cercetare a lui Paolo și a Margheritei corespundea „Mandarinilor" din povestea unchilor, nu era recomandabilă ca bucătărie, dar avea camere foarte frumoase spre mare : să nu se lase convinși să ia celelalte camere, năpăstuite de vuietul traficului de pe șoseaua Aurelia.

Margherita întrebă :

— Și cum sînt stăpînii ?

— Oameni cumsecade.Puțin cam calici, cum de fapt sînt mai toți prin părțile astea.

Fetei nu-i scăpase deschiderea vocalelor în vorbirea femeii și de aceea se grăbi s-o întrebe dacă era din Emilia. Da, din Emilia era, venise în urmă cu patru ani în Liguria, după căsătorie.

Au ieșit, nu mai era nimic de stors, trebuiau să caute pe vreunul din vechile personaje care în sătucuri ca Paraggi nu lipsesc niciodată. Speranța era doar a Magheritei, Paolo se gîndea la jumătatea de secol care trecuse, cu atîtea întîmplări ; să ai încredere într-un cronicar care să țină minte tot și pe toți, transferări de proprietăți, stăpîni și gazde era pueril, dar uneori copiii au dreptate. Și înainte de-a

se duce să ceară găzduire la „Ţestoasa", pătrunseră, pe o pantă golaşă şi abruptă, pe o coastă, în căutarea unui Homer care să vrea să recite pentru Margherita povestea satului Paraggi.

CAPITOLUL AL UNSPREZECELEA

PANTA AJUNGEA la o potecă mărginită pe o parte de un zid de bolovani — lucru mereu întîlnit pe care Paolo îl defini cea mai veche operă de zidărie ligură — iar de celălalt dînd spre o rîpă prăpăstioasă care se termina în albia unui pîrîiaş uscat. Totul era acoperit de ierburi, fereguţele şi părul Maicii Domnului care aminteau de existenţa prin apropiere a unui pîrîu.

Se căţărară vreo jumătate de oră şi nici o urmă de prezenţă umană nu veni să liniştească închipuirile lor de întîlniri utile. Era cald, soarele se ridicase pe cer, îşi scoaseră puloverele şi erau pe punctul de a se lăsa pradă scepticismului lui Paolo, cînd Margherita care-şi luase avînt ca să arunce, pe cotitura strîmtă care se zărea după doi pomi, o privire panoramică, strigă victorioasă. Veni după ea, poteca cobora după pini, şi jos, într-un pîlc de măslini, se ghemuiau un pîlc de case. Ţiglele roşii se alternau cu altele spălăcite de vreme, cîte un oblon de fereastră strălucea de vopsea verde proaspătă, unele erau închise, la altele lenjeria era întinsă la aerisit sau se iveau glastre cu muşcate. Dăduseră peste un cătun mărunt de pe limba de pămînt dintre ape

care arătă deopotrivă zbîrciturile vremii și luciul unei noi tinereți.

Paolo vorbi :

— Casele vechi, care ne-ar interasa pe noi, par nelocuite. Cele noi cine știe ale cui or fi. Poate că sînt ale unor oameni ca femeia de la bar, care nu știa nimic despre Paraggi.

Dar Margherita nu-l asculta și preferă să se prefacă, desigur, că nu-l înțelegea ; cobora în salturi cărarea făcînd să vînture în aer cureaua poșetei sale ; ea descoperise cătunul și nu existau argumente care-o puteau lipsi de bucuria acestei descoperiri. Se opri în fața unui gard care înconjura o grădiniță bine întreținută cu cîțiva arbori ornamentali, oleandri și mimoze și ronduri de petunii și lobelii. O măsuță și două scaune de fier vopsit mobilau micul palier care după patru trepte ducea la ușa de la intrare.

— Să sun ? Mîna ei mîngîia butonul soneriei și-l privea surîzînd pe Paolo care rămăsese perplex.

— Da. Și pe urmă ce spui ? Povestea tabloului ?

Ușa se crăpă.

— Ce doriți ?

Femeia era de vîrstă mijlocie, uscățivă și distantă, ținea ușa întredeschisă, gata s-o trîntească.

— Aveți camere de închiriat ? fu întrebarea pe care Margherita i-o dădu drept răspuns.

— Glumiți ? Cine ați vrea să vină să se cațere pînă aici ?

Neîncrederea crescuse și ușa se închise și mai mult.

— Noi, doamnă. Avem nevoie de un loc ca ăsta pentru ceea ce avem de făcut.

Zîmbea; Paolo, mai în urmă cu cîțiva pași, nu-și schimbase expresia, dar ar fi vrut să fie în cu totul altă parte. Întinse un braț spre ea din solidaritate dar și ca să întrerupă ceea ce-i părea o conversație nelumească.

— Și cam ce-ați avea de făcut ? Curiozitatea pusese un strop de culoare în vocea aceea seacă.

Margherita zîmbi mai în voie ; se distra s-o învingă pînă și pe amărîta aia, se gîndi Paolo, cu neplăcere, arătîndu-se și el curios să cunoască istoria pe care se pregătea Margherita s-o servească publicului său.

— Sîntem botaniști, chiar erboriști, și ne ocupăm tocmai de fîșia asta de pămînt ligur dintre ape. Zona aceasta e foarte frumoasă și mai ales prea puțin modificată de lucrările de construcții.

— Dacă de-asta e vorba,aici e loc doar pentru capre și ca să rămîi p-aici trebuie să fii din partea locului.

Deschise ușa de tot, ieși pe prispă, făcu un gest larg cu mîna :Vedeți pînă acolo sus și aici la răsărit ? Nu mai găsiți o casă s-o cauți cu lumînarea. Pe urmă, mai departe, sus, o bisericuță pe care o s-o vedeți dacă mai urcați puțin, e pîngărită, pînă acum doi ani se ducea la ea parohul din Nozarego ca să țină slujba în ziua de Sfîntul Gheorghe. Acum aici, Sfîntul Gheorghe nu mai e respectat, ba au zis că nici măcar nu e sfî t.

Fiindcă Margherita o momea cu vești despre ce făcea nou papa Ioan al XXIII-lea, despre capriciile turismului și ale lumii, femeia continua

să pălăvrăgească : probabil că avea mare nevoie de așa ceva ca oricine care stă multă vreme singur și în vorbele ei idila, care apăruse ca muzica șoptită a acelui peisaj, se transforma, tăcerea devenea abandon, frumusețea sălbatică o amăgire a sărăciei locuitorilor.

— Aici s-ar putea mînca doar vreo trei luni pe an, spuse femeia încheind o poveste zugrăvită toată în culori întunecate, și cum asta nu se poate, cei mai șmecheri se cară și ceilalți își strîng cureaua.

Încurajată de vorbăria Margheritei femeia povesti și despre sine. Locuia acolo cu tatăl ei care era foarte bătrîn ca să fie lăsat singur tot anul. Cînd venea sezonul de baie ea se angaja cameristă la hotelul din vale.

— Și tatăl dumneavoastră unde e acum?

Întrebarea venea de la Paolo care nu se amestecase în vorbă pînă atunci.

— La spital. Și urmă o poveste cu tot felul de mizerii, fizice și birocratice, care se petrecuse între Genova și Rapallo și care părea că e pe cale să se sfîrșească cu bine. Bătrînul urma să se întoarcă acasă după o ultimă intervenție.

Femeia îi sfătui să-și caute locuință la „Broasca țestoasă" singurul hotel deschis tot anul și cel mai modern.

— Și cînd te gîndești că ne-au spus că e cel mai vechi de prin părțile astea ale coastei! exclamă Margherita.

Femeia preluă ideea, spuse că fusese renovat și vorbi despre schimbările care se făcuseră în încăperi și la băi pentru folosința cît mai deplină a plăjii „închiriază bărci cu motor și bărci cu pînze, altă dată pentru toți vizitatorii era doar o barcă amărîtă cu care se duceau iarna la pescuit. Anul trecut au făcut o școală pentru drăcia asta nouă...

— *Wind surf.*

Nu mai era nimic de obținut de la femeie și Margherita o lăudă pentru felul cum își îngrijea grădina. Cînd își luă rămas bun, făgăduindu-i că aveau să se întoarcă dacă găseau găzduire, trebui să accepte un buchet de flori albe și roz de oleandru.

Michele spusese că pe timpul tabloului casele de la țărm erau doar cinci și că „Mandarinii" ocupau două dintre ele, unite de un mic pod pe care-l proiectase Gibba. Acum din vechea construcție nu mai rămăsese nimic de văzut pentru ochii Margheritei, dar Paolo îi arătă într-un corp de clădire din mijloc, lung și ceva mai scund, versiunea actuală a podului de la început. Pe vremurile acelea Michele nu era un pictor la modă, ci dimpotrivă; adesea, ca să cîștige ceva, decora zidurile pe care prieteni arhitecți le construiau, cum era cazul lui Gibba care avea ca amantă pictura, dar arhitectura ca soție. Și Gibba fusese cel care-l făcuse să cunoască „Mandarinii".

— Dar atunci cînd am venit aici cu Gibba și am pictat „Liniștea" știam bine că o să reușesc și că am să devin cineva. Jesi, colecționarul, se nimerise să fie la „Mandarini" în ultima zi cînd eram noi și a văzut „Liniștea". „Dragă tinere, mi-a spus, dumneata ai ajuns aici să faci aproape o capodoperă". Avea un ton solemn, de care mi-am amintit mereu după aceea, cînd mă cuprindeau îndoielile, și mă îndoiam că știu să fac pictură. De altfel, eu puteam să mă înșel,

dar Gibba, Rodocanachi, Martini, prietenii de atunci și chiar și Jesi, de ce s-ar fi înșelat ?

Îi spusese asta Margheritei cînd îi arătase ediția Ribet cu *Oasele de sepie* pe care i-o dedicase Montale.

— Poate Montale rîdea de mine. Ia citește aici, ilustrata asta din '25.

Și Margherita citise, cu admirație și uimire despre „respectul" lui „Eusebius" pentru „ilustrul artist Paolo Spiga"; pentru diferitele modalități de a face rost de bani ca să-și ducă zilele. Michele anticipase timpul benzilor desenate, desenînd cu pseudonimul Paolo Spiga pentru ziarele genoveze tot felul de istorii caricaturizate, dedicate unor personaje cunoscute. Una fusese închinată lui Chaplin: „Eram nebun după Chaplin. Și știam pe dinafară *Oasele* lui Montale". Și adăugase numaidecît: „Dar nu citisem încă *Logodnicii*".

Margherita deschisese larg ușa cu geamuri care da înspre balconul din fața mării. Micul golf se odihnea în soarele de amiază; nici o barcă, pe apele imobile, nimeni pe mica plajă. Nu se vedea nici un nor pe cer, totul era extraordinar de neted, de simplu, nimic care să iasă la iveală în domoleala din jur; chiar și culoarea era atenuată, o ceață ușoară făcea să îndepărteze prezența soarelui și marea era de aceeași culoare azurie ca și cerul. Pentru multă vreme nici o mașină nu trecu pe strada ce urca, și nici o voce nu tulbură liniștea care se lăsase peste tot. Deci aceasta era „*Liniștea la Paraggi*", gîndea Margherita, acest ceva vizibil și respirabil, care sugera doar să se asculte și să se uite ceea ce-l împotmolea în

cotidian. Chiar și Paolo, alături de ea se abandonase perfectului tablou marin oferit de micul golf.

După o pauză foarte lungă răsună glasul Margheritei.

— Cum oare de nu a citit Michele romanul lui Manzoni ?

Și pe Paolo nu-l miră întrebarea, căci întotdeauna se întrebase cum de se puteau împăca în omul pe care frumoasa Giulia îl iubise, trăsăturile de nobil ba chiar de snob, simplitatea cea mai rafinată în tot ceea ce-l privea, o îmbrăcăminte ca și o mobilă sau o mîncare, cu tot ceea ce învățase singur: lipsa oricărui fel de cultură școlastică, totul cucerit cu efort chiar manual, într-o familie de nouă copii, cu o mamă rămasă prea devreme văduvă. Adevărul e că alături de tată, obscur funcționar la Administrația financiară erau și alții, în familie, care îndeplineau alte funcții în birocrația habsburgică și chiar un monsenior austriac, care pedepsise într-o zi cu o palmă pe obraz entuziasmele tatălui lui Michele pentru Garibaldi. Dar totul la acel nepot îi părea suspect prelatului: slujea Statul pentru nevoile familiei dar mintea lui era în altă parte, iubea libertatea pădurilor și a munților, cărțile și vînătoarea și prelatul după ce-l pecetluise definitiv ca „poet", îl lăsase moștenitorul cîtorva petece de pămînt și al unei case, temîndu-se să nu mai pătimească după scrînteala lui copiii și nevasta, o nobilă din spița Tassoni care-l avea printre strămoși pe Lazzaro Spallanzani. De aceea Michele avusese o copilărie fericită pînă cînd se întîmplase ca taică-su să „facă pluton" cu cinci bărbați, dar

moartea lui însemnase întîlnirea familiei cu mizeria. Ca să nu mai moară de foame trebuise să muncească la un zidar ca ajutor : cu mîinile crăpate de ger descărca sute de kilograme de var alb, aşa încît, după aceea cînd orele coborau încet în liniştea de la Măcăleandru conştiinţa privilegiului prezent era întovărăşită la el întotdeauna cu amintirea aceea crudă. Şi le spunea Giuliei, lui Paolo, lui Gibba : „Atunci eu chiar că eram convins că aşa era, aşa trebuie să fi fost şi cu ceilalţi băieţi ca şi mine : adulţii comandau şi eu ascultam. Mă gîndesc mereu la asta, pentru că sînt uluit de norocul pe care l-am avut şi mă întreb şi astăzi dacă eu sînt băieţaşul de atunci, atît de obosit seara încît trebuia să renunţ şi la şcoala serală. Acceptam totul ca şi cum ar fi fost drept, nu mă revoltam şi astfel pictorii pe care i-am cunoscut mi se păreau toţi mari de la început. Mi-a trebuit timp mult ca să-i judec cum trebuie dar nu am pierdut niciodată sentimentul de bucurie pentru soarta mea bună...

Îi cunoscuse pe pictori la Genova, după ce părăsise Friuli cu frigul său, cu mămăliga, cu încîntările sale de rîuri şi de peşti, de păduri şi de păsări, ca să se ducă la Genova unde locuia o soră a mamei sale. Aici începuse de fapt pentru adolescentul Michele răbdătorul suiş pe drumurile artei, cu natura aceea plină de păduri şi de copaci care-i rămăseseră în suflet. Era marea epocă a poeziei ligure cu discuţiile de estetică pe care le iscase Adelchi Baratono. Prietenia cu Gibba, cu Cian şi Lucia Rodocanechi îi deschisese lui Michele porţile frumoaselor case tainice unde emfaza

politică nu izbutea să se arate decît ca să fie pedepsită de micul grup exclusiv din care el şi cu un frate de-al lui ceva mai mare, admirabilul Adonis, pe care doamnele îl mîncau din ochi, erau primiţi de genovezi cu zîmbetul reţinut şi ochi bănuielnici cum se primeşte o surpriză plăcută : doi splendizi tineri bărbaţi care conversau amabil şi zîmbeau maliţios, care făceau portretele fetelor simple din Priaruggia dar împodobeau casele doamnelor din Righi şi Albaro şi totul părea să înflorească în mîinile lor puternice, cum înfloreau cuvintele pe buzele prietenilor lor poeţi. Pictau, desenau, mobilau. Walter mai vulcanic, Michele mai subtil şi întotdeauna unul din literaţii galeriei Mazzini era cu ei, sau micul Sbarbaro cu ochii limpezi şi judecata ascuţită, sau atît de elegantul Barile, care se comporta dovedind o deplină castitate deprinsă din confruntarea lui cu Dumnezeu, sau distratul băiat zîmbitor care era Adriano Grande pe atunci, la vremea *Oaselor de sepie* pe care i le dedicase Montale, ciudatul Montale care, cînd era cu prietenii, îngîna arii de operă cu vocea lui de bariton.

Michele a născocit totul, nu numai teascul pe care l-ai văzut şi pe care l-au făcut după desenul lui tîmplarii din Recco. Uleiuri şi acuaforte, pe care şi le tipăreşte singur, mobilele pe care le-a pictat după ce le-a proiectat, casa, grădina, ceramica, cunoaşterea amănunţită a plantelor şi a păsărilor, istoria artei antice, clasicii pe care-i citează şi poeţii pe care-i recită pe dinafară, artă şi nu numai arta cărţilor. E totul opera sa, fără amestecul familiei şi a şcolii, această artă a

vieţii. Şi felul cum locuieşte şi l-a născocit singur, după chipul şi asemănarea lui".

„Un om asemenea lui Dumnezeu" fu comentariul nerostit al Margheritei, în timp ce auzeau cum erau chemaţi la masă. Ar mai fi vrut să vorbească cu Paolo despre casa pe măsura lui Michele şi a Giuliei, nu putea să se resemneze să considere magia sa ca nerepetabilă. Armonia aceea de lucruri gîndite şi construite animate prin semne diverse de cei care o locuiau, îi plăcea prea mult ca să nu şi-o dorească şi pentru ea. Dar cu sentimentul vinovat de a nu dori să plătească, ca s-o aibă, ceea ce, deşi confuz, ştia că este necesar. Şi cu toate astea simţea că simpatia sa pentru Michele nu era perversă, mută ca cea a lui Paolo: în acceptarea sa Paolo îmbrăţişa nu numai diversitatea ci şi propria lui neputinţă de a se asemăna cu el. Lui îi era deajuns să se lase mîngîiat de graţia acelei arte, ca de o lumină indirectă şi tocmai asta o supăra pe Margherita, pentru că i se părea că ghiceşte aici scopul patetic şi vizibil: ca s-o lege mai mult de sine: Michele ca o diplomă de nobleţe, o garanţie de aristocraţie spirituală.

Spre deosebire de el, Paolo, în aerul din Golful Paradisului i se părea mult mai mărunt decît îi apărea în timpul zilelor lor genoveze. Care erau bogate şi în ciuda supărătorului vierme al geloziei care rodea în el adînc şi continuu, le îngăduiau adesea cu bucurie şi întotdeauna cu fermă încredinţare să aprecieze felul lui de a o iubi, chiar dacă uneori se simţea sufocată de asta ca de o armură prea strîmtă. Poate că firescul, absoluta libertate pe care o respira alături de Michele, gîndea ea, erau şi ele un dar al vîrstei: seducţia, care era în asta, intensă şi veselă, nu emitea chemări cîtuşi de puţin concrete: era o seducţie pură, nelegată de nici o împrejurare: iradia în jurul lui cum iradiază lumina pe care o relevă un peisaj; dar este peisajul care nu i se suprapune. Şi să i te abandonezi, înseamnă să te bucuri de ea fără temeri şi fără dorinţi, cu emoţie şi gratitudine. Ca să-l iubeşti pe Michele era de ajuns să te laşi cuprins de farmecul misterios al simplei sale prezenţe. Şi asta era dragoste, îşi spuse, dar ştia că n-o mai întîlnise niciodată pînă atunci, atît de capabilă de a exalta viaţa şi atît de liberă de orice greutate sau umbră de egoism.

CAPITOLUL AL DOISPREZECELEA

ERAU ÎN COLȚUL SĂLII care dă spre mare, pentru micul dejun. În cealaltă parte era o masă de nemți. Personalul de serviciu trebuie să fi fost redus din pricina începutului de sezon, pentru că servea grăbit un singur chelner, și din bucătărie îi răspundea o voce de femeie. Își aleseră ca să se odihnească două șezlonguri așezate sub o umbrelă de soare, era păcat să pierzi orele de soare. Margherita ațipi, Paolo răsfoi ziarele. Proprietarii nu dădeau nici un semn de viață, aveau să amîne cercetările pentru seară.

Rîzători și volubili, năvăliră pe plajă nemții care împrospătaseră în mai multe reprize sticlele în șiștar. Erau în costum de baie, femeile se lungiră la soare, bărbații cu sărituri precise se scufundară în apă.

Sunau clopotele ; Margherita se trezi și cedă invitației. Ezita pe mal, de teama frigului, cu picioarele prinse în mușcătura apei reci. Îl strigă la rîndul ei pe Paolo, care veni lîngă ea, ca să se hotărască numaidecît, de cum simți apa mării, să renunțe la baia de primăvară.

Era evidentă dorința-repulsie care o ținea încremenită unde era, cu corpul oferit aerului și soarelui, cu sufletul deja îmbrățișat de

mare și cu voința speriată de frig. Paolo o apucă de un braț, „hai să mergem, o să mai încercăm și mîine", și Margherita îl privi cu ochi speriați, ca un animal aflat între o capcană și libertate, și alese brusc, cu un rîs ascuțit. O clipă și capul dispăru, se înălța perechea celor două picioare lungi, se cufundă din nou printre fețele, care o aprobau, ale turiștilor care-și așteptau prudentele tovarășe.

O privea cum se îndepărtează, cu brațele întinse și sigure și se simțea ridicol. Nu simțea deloc nevoia să se unească cu trupa, una cîte una fetele se aruncaseră în apă fiecare cercetînd și comentînd în felul ei întîlnirea cu apa ; o iritare surdă, văzîndu-se încă o dată driblat de femeia care-i trezea dorințe de posesiune pe care numai educația și prudența îl ajutau s-o ascundă, se înfrunta cu obișnuitul scepticism cu care privea spre sine și spre ceilalți. I se întîmplase lui, mă rog, dar nimic nu-l împiedica să se oprească, o întîlnire de adăugat la altele, nu o iubire capabilă să-i schimbe radical viața.

Se întoarse la șezlong. Margherita se îndepărta din ce în ce mai mult, nu o scăpa din ochi, era el Ariadna abandonată dar situația putea să se inverseze dacă zăpăcita aia avea neplăceri.

Romeo, Florindo, Ariadna nu-i plăcea nici unul dintre personajele pe care ironia i le sugera ca să-și alimenteze pornirea mînioasă. Nu se plăcea, asta era. Se întrebă de ce. Pentru că Margherita nu era femeia docilă care așteaptă semnul de la bărbatul căruia să i se dăruiască. Nu i se dăruise cîtuși de puțin :

ăsta era adevărul. Şi n-avea să i se dăruiască niciodată, oricît s-ar fi încăpățînat el în dorința lui de a transforma episodul în roman, întîmplătorul în permanență. Erau secole între felul de a fi şi de a se mişca al Margheritei şi cel al mamei sale: el, bărbat singur printre femeile din casă, servitoare, mătuşi, bunici, fusese crescut ca un viitor rege căruia i se datorează ascultare şi care surîde. Tinerele femei pe care le întîlnise prin jurul său erau leneşe sau capricioase, vesele sau melancolice, dar toate îmblînzite de dorința de a-i place; îşi dădea seama că nu avusese nici o poveste de dragoste care să fi meritat regretul, tocmai din pricina acestei lipse de paritate. Jucase cu ele un joc distractiv, dar care se repeta: plictiseala fusese de fiecare dată semnalul sfîrşitului şi plictiseala se năştea din sentimentul lucrului deja încercat o dată trăit. Margherita era oglinda dorinței sale dar era şi a nevoii sale de a schimba o gură de aer mai respirabil, care, dacă ieşea din piele, se hrănea cu ea întreagă şi cu ea, împreună, emoții, sentimente, fantezii şi nesiguranțe. „Mai ales ale mele" — gîndi el şi-l cuprinse teama că are să se trezească ca şi-n alte ocazii, cînd venea la Giulia la Măcăleandru ca să reverse în sufletul unei femei regăsita şi atît de săraca lui singurătate.

O acoperi cu prosopul de plajă — se întorsese la mal ca s-o aştepte — mirosea a mare şi din tot trupul ei exaltat de mişcare țîşnea vitalitatea, din ochii strălucind printre genele umede, din părul şiroind de apă, din gura deschisă a rîs. Nu vorbi în timp ce se ştergea pe cap şi Paolo o aştepta după duşul pe care-l

făcuseră împreună. I se abandonă cu un suspin adînc.

După asta, Margherita reluă firul discuției, ca şi cum nu l-ar fi întrerupt deloc.

— Cum poți să reconciliezi urbanistica ta cu Măcăleandrul?

— Oh, Doamne, Margherita, ți se pare că mai am eu atîta energie ca să-ți explic?

— Nu încerca să fugi, rogu-te, şi răspunde-mi. Nu poți să nu te gîndeşti la asta, să nu te fi gîndit niciodată.

— Bine, bine. Teoriile mele sînt însă cu toate pe planul cunoaşterii, făcute din dimensiuni, proporții, numere. Legile spațiului. Măcăleandrul l-aş putea traduce în cifre, l-aş putea transforma în linii pe hîrtie cu pătrățele şi aş putea stabili raportul, dar pînă la urmă n-ar ieşi decît o structură străină de lucrarea secționată. Măcăleandrul nu are nimic comun cu teoriile mele. Presupun că asta te va satisface, pentru că, e limpede, aici voiai să ajungi.

— Dar dacă o ştii, cum poți să fii mulțumit de lucrurile pe care le faci? Reci, dezumanizate...

— Asta e de văzut. Tu uiți un lucru. Că Michele e un artist. Eu fac casele pentru oameni, care sînt ca toți ceilalți, care trăiesc şi muncesc împreună cu ceilalți şi pentru alții. Ai auzit vorbindu-se de dimensiunea socială?

— Şi atunci cu Partenonul ce facem? Unde-l punem? Ce dimensiune există mai socială decît asta?

— Un templu este altceva, intră în categoria

sacrului, nu e o locuinţă, sau dacă vrei e casa zeilor.

— Atunci dacă e să-ţi spun adevărul mi se pare că Măcăleandrul e casa unui zeu sau mai bine zis a unui om care e în legătură cu Dumnezeu.

— Michele ar rîde de tine dacă te-ar auzi : despre religie nu se pomeneşte niciodată nimic în casa unchilor mei.

— Şi ce e cu asta ? Ai înţeles foarte bine ce vreau să spun : Dumnezeu, dacă e justificarea absolută a lucrurilor, filosofie, magie sau credinţă, ce importă ? Spune-mi şi tu dacă nu-l simţi, chiar ca o măsură, mai presus de orice alta, într-o casă ca aceea.

— Şi cu asta m-ai aruncat la gunoi, ca pe un rahat cu ochi care trăncăneşte, trăncăneşte dar habar n-are să facă o casă pentru oameni ?

— Nu, nu te-am aruncat pe tine, ci tot ceea ce nu-mi place în modul curent de-a aborda lucrurile. Ştiu că ştiinţa construcţiilor le blochează inginerilor pînă şi măduva spinării, spune Gadda, l-ai citit ? Cînd vorbeşte despre voi, arhitecţii, e batjocoritor, şi cred că într-un fel sau altul are dreptate. Sfînta simplitate, unde tehnica dispare. La Măcăleandru nu există nici măcar un singur cui care să nu-şi aibă funcţia lui, asta ca să folosesc o expresie de-a ta, dar o are pentru o necesitate precisă, pe care constructorul a respectat-o în modul cel mai direct, dacă nu chiar ingenuu. Apoi culorile, formele frumoase, consistenţa materialelor, şi natural că în natură se încrucişează plante şi arbuşti, flori şi ierburi, toate astea şi încă altele este graţia de-a fi locuit, înainte de-a fi fost lucrurile şi

obiectele, cu gîndurile care le-au gîndit, cu sentimentele care le-au făcut participante la viaţa care ne stăpîneşte. Vorbesc limbajul lui Michele nu numai vasele şi tablourile, ci şi mobilele, zidurile... şi chiar şi ciorbele Giuliei nu sînt numai mîncare. Sînt ceva mai mult.

Şi Paolo confirmă :

— Casa e un loc al lui Michele ca şi acuafortele sale. Şi locuieşte acolo cu Giulia, dar locuieşte cu totul cum trebuie să facă un bărbat. Făcu o pauză, apoi, cu voce scăzută, pentru că îi era puţin ruşine : „plin de virtute, dar şi-n poezie trăieşte omul pe pămîntul acesta..."

— Ce-i asta ?

— Hölderlin. În germană sună mai solemn, ca într-o rugăciune.

— Ei, arhitectule, atunci mai e speranţă şi pentru tine.

Paolo nu răspunse : nu cunoştea senzaţie mai intensă decît aceea pe care o avea schimbînd gînduri ca acestea, cum i se întîmpla cu Margherita, în momente ca acestea. Îşi dori din toată inima ca acel moment să fie urmat de altul şi pe urmă de încă unul. Mereu. Îi umbla-seră prin minte cuvintele imposibile ale celor educaţi de atmosfera credinţelor absolute, dar Margherita era imprevizibilă şi chiar felul cum gîndea ea despre casa lui Michele era un mod de a spune că ura ordinea prestabilită şi programarea ei îngheţată ; totul în voia spontaneităţii vieţii.

— Şi acum de ce taci ?

— Mă gîndeam la un proiect care mă preocupă. Mi-ar plăcea să lucrez cu tine.

Coborîndu-și picioarele din pat, Margherita înlătură întrebarea implicită; se îndreptă spre baie, lăsă ușa deschisă:

— Acum să ieșim la plimbare, cît mai e lumină. Într-o clipă sînt gata, dar grăbește-te și tu.

Și pentru că Paolo nu dădea semne de viață, îl strigă.

Îi răspunse:

— Iartă-mă, n-am poftă să umblu, du-te tu dacă vrei.

Ieși din baie, își strînsese părul într-un colac turtit pe creștetul capului, o eșarfă violet îi înfășura gîtul, corpul îi era ascuns de bluza gri pe care o purta peste pantalonii negri. Era cu totul altceva decît ceea ce rudele sale ar fi numit o frumoasă femeie tînără, și prea puțin elegantă. Și totuși era la ea, pentru ochii lui Paolo, o naturalețe atît de liberă, o atît de proaspătă aromă de viață în orice mișcare a mîinilor ei nervoase, a șoldurilor ei robuste, a picioarelor ei lungi, o asemenea chemare pură pornea de la granulația pielii și de la masa caldă a părului, că nici un etalon de apreciere obișnuită nu i se potrivea.

Margherita zîmbea, dar acum nu se vedea cîtuși de puțin pe chipul ei acel soi generic de culoare afectivă de care se slujea în jocurile ei cu oamenii:

— Știi Paolo de ce mă duc? Pentru că nu am chef să vorbesc despre proiectul tău și nici măcar nu vreau să știu ce e cu el.

În dezordinea patului, privit de sus ca un musafir în trecere: era umilitor de suportat după propunerile de a i se dedica pe care abia

terminase să i le facă. În privirea pe care i-o trimise era atîta dezamăgire încît Margherita se înduioșă puțin, dar disprețul fu mai puternic decît a nu se ști cîta descoperire de cît de nesigură era granița dintre dorință și respect față de celălalt în raportul lor amoros ca și-n oricare altul.

— „În loc să-ți închipui că sînt cum ai vrea tu, de ce nu mă iei așa cum sînt?"

Gîndi așa, dar lui îi spuse, rece:

— Eu mă duc. Și nu-ți mai pierde vremea refăcînd lumea în capul tău. Mulțumește-te cum e.

Plecase. O oră care fusese perfectă dar care se încheiase așa încît să-ți piară cheful să te mai gîndești la ea. Ar trebui închise în tăcere orele care contează, gîndi el, să le separi de rest, să nu îngădui să se amestece cu altceva, chiar și, doar, cu un sentiment meschin sau umbra vreunei priviri ostile. Se lăsă să alunece pe panta capitulării, n-avea să fie cu Margherita ceea ce visa el, cotidiana corespondență de gesturi și de cuvinte, proiectele comune, consumarea în comun a zilelor, cu partea lor bună și partea lor proastă.

Afară lumina scăzuse, un gri cenușiu învăluia încăperea umplînd colțurile cu întuneric.

Se uită în jur, înstrăinat. Dar chiar aici, cu cîteva clipe mai înainte, sau cu un secol, spusese și auzise cuvintele care-l oxigenaseră cu totul, trup și suflet. Cum era posibilă o asemenea schimbare, printr-un capriciu? Se întrebă dacă era corect s-o învinuiască doar pe Margherita. Ea era ca o fetiță care înfruntă împrejurările, schimbătoare și spontană, și oare nu aceasta era inteligența ei vitală? Să închizi viața în formule, s-o limitezi în

îngrădituri, s-o miști pe șine anume pregătite Nu însemna de fapt să te predai plictiselii ?

Se sculă, dușul îi mai redădu puțină stăpînire de sine, coborî ca s-o aștepte.

Cinară ca doi buni tovarăși de călătorie, Paolo strălucind cu anecdote sugerate de lumea din jur — verva dialectală consacrată de teatru și de poemele populare făceau parte din patrimoniul moștenit de la strămoși, cu ocazia meselor de sărbătoare, la Crăciun și la începutul postului de procesiuni — Margherita plăcut surprinsă de schimbare. Ea fu prima care deveni drăguță, la sfîrșitul mesei, și Paolo deveni din nou bine dispus fără s-o arate.

— Știi, Paolo, uneori mă gîndesc că ar trebui să fim mai simpli. Și mulțumiți cu ceea ce avem, numaidecît, în clipa de față. Am stat bine aici, nu ?

Și Paolo răspunse da, cu ochii, iar ea continuă :

— Poveștile, poveștile astea care ni le spunem sînt cele care ne abat din drum. Și e destul de greu să mergi mai departe în fiecare zi ! De ce să ne închipuim, eu și cu tine, că sîntem capabili să rezolvăm totul pentru alții ? Cînd eu nu sînt în stare să-mi rezolv nici problemele mele.

Era sinceră în avîntul pe care-l punea în vorbele ei. Paolo o privi ca pe mierea întinsă pe pîinea amară pe care i-o servise înainte de a se duce la plimbare. Îi apucă mîna pe care i-o trecuse nervos peste față, dar Margherita continuă :

— Ș-apoi, să nu uiți : uneori, mie nu-mi e decît frică. De mine. De tine. De toți. Și sînt prea orgolioasă ca s-o recunosc.

Apăru în sală proprietarul. Trecea pe la mese prezentîndu-se. După ce-i salută pe oaspeți, se opri lîngă singurii italieni prezenți, „tineri din fericire". Vorba lui era cordială dar omul nu părea de meserie : o spuneau comportarea, îmbrăcămintea, mașina cu care venise, un VOLVO-turbo, arătos și zgomotos. Sta trei luni pe an la Portofino, spuse, pentru că Paraggi era „un schit", restul anului îl petrecea la Genova „pentru afaceri" ; și adaugă, dîndu-și seama de întrebarea care se zugrăvea pe fețele interlocutorilor săi, că avea acolo un administrator „de mare încredere".

Oferi ceva de băut, oaspeții îi oferiră de asemenea, și Margherita fu cea care-l încurajă și așa, trecînd la tutuiala pe care o propuse el, află de povestea proprietarului precedent, un prieten de-al lui, ex-crupier și ex-campion de schi, Toni Grillo, care ajunsese în Golful Tigulio în Valle d'Aosta.Făcuse bani cu un night și părea apoi să se fi stabilit pe viață în hotelul din Paraggi, cumpărat cu bani gheață, locuind împreună cu soția lui, o franțuzoaică „fabuloasă" la bucătărie. Despre trecerea proprietății la el și despre plecarea pe care o bănuiră precipitată în Franța, Mirko — numele de familie nu-l spusese sau se pierduse în aer — trecu atît de repede pe cît se strădui să-și facă strălucită și palpitantă povestea sa.

— Și soția ? întrebă Margherita care cu manifesta sa disponibilitate de a aprecia spusele povestitorului îl convinseseră de ceva care trebuie să fi fost evanghelia și sfînta sa împărtășanie : succesul său sigur la femei. Purta o jachetă yecth-man cu nasturi aurifi,

jeans foarte elganți, o cămașă de mătase naturală și un fular înnodat la gît, cu marca fabricii vizibilă. Margherita izbutise s-o semnaleze cu o mișcare a ochilor lui Paolo, în timp ce Mirko turna șampanie — „sticla care începe o noapte frumoasă — și Paolo schimbase pe tăcute o strîmbătură cu ea: toată conversația aceea era tolerată cu toată chibzuința de care era nevoie din dragoste pentru Michele. Improvizația, vanitatea, lipsa de eleganță camuflată de modă, acel Mirko era o manifestare vie a ceea ce făcea dezagreabilă pînă și natura în anotimpul estival.

— Soția n-a venit. Face pe bucătăreasa la o pensiune din Santa Margherita.

— Și soțul nu se plînge că ea stă departe de el?

Mirko rîse:

— Nu, pentru că el e patronul pensiunii. Cu Grillo se terminase deja totul. Cînd a plecat.

Părea să fi ajuns din nou la un punct mortși Margherita încercă să joace ultima carte:

— Tu-l cunoșteai pe cel care era aici înainte de Grillo?

— Nu, dar, scuză-mă, de ce te interesează? Orice intenție salonardă dispăruse, sprîncenele ridicate, ochii atenți, Paolo observă transformarea și-și confirmă încredințarea de inexistența unor rădăcini la tip: ar fi pariat unul contra o sută că improvizația, acolo unde banul curge repede, era singura lui profesiune.

Margherita răspunse serafic:

— Pentru că aici au venit în călătoria lor de nuntă tatăl și mama mea și mi-au descris atîtea lucruri pe care eu nu le mai găsesc. Închipuiește-ți că le-am promis să fotografiez totul

și mă întreb de ce. Totul mi se pare în întregime nou! Stau și mă întreb dacă n-o fi pe-aici pe undeva un vechi album de fotografii. Le-aș cumpăra, aș da bani buni pe ele, și întorcîndu-se spre Paolo; îți imaginezi ce lovitură ar fi un astfel de cadou? Să duc la Boston un souvenir din luna de miere, pentru a treizecea aniversare!

Mirko zîmbea din nou:

— Poate că te pot ajuta. Proprietarul a murit, cred că a stat aici o jumătate de secol, l-a cunoscut bine tatăl meu, dar există fiul lui. Stă la Portofino aproape tot timpul. Cînd vrei ți-l prezint. Dacă are fotografii și ești dispusă să plătești bine, poate că reușești să-l convingi. Dar trebuie să te duci tu pentru că tipul este ceea ce se cheamă pe-aici un figu buzzu[1]. „Explică-i tu, arhitectule, ce înseamnă asta.

Apoi Mirko le propuse, „ca să termine frumos seara", un locșor pe care-l știa el la Santa. La întrebările lor despre ce fel de frumusețe era vorba, făcu tot felul de strîmbături despre o imaginară complicitate cerînd „să aibă încredere în el" spunea, și Paolo izbuti să răspundă el în locul Margheritei, care era aprinsă de curiozitate, spunînd că erau foarte obosiți. Aveau să se întîlnească a doua zi la Portofino; între timp el să se gîndească să-l găsească pe fiul vechiului patron de la „Mandarini".

Dacă Mirko fu dezamăgit, nu arăta asta, dar duduitul motorului mașinii care pornea cu

---

[1]Figură ciufută, taciturnă, îmbufnată, etc.

botul spre Santa Margherita răsună mînios în noapte.

— De ce n-ai vrut să mergem cu el? întrebă numaidecît Margherita.

— Pentru că nu-mi place deloc tipul. Cine știe unde ne ducea.

— Sîntem vaccinați, nu?! Ș-apoi, dacă te gîndești la vreun local osé[1], după părerea mea cred, că greșești. Eu îl găsesc distractiv pe tip. Laureat în călușei și în benzi desenate. Mă iscodește cu ochii, cu trăsăturile tipice ale cuceritorului imprimate pe față.

— Pe mine nu mă distrează cîtuși de puțin. De n-ar fi pentru Michele! Nici pomeneală să-mi placă să mă tutuiesc cu el.

— Ești un rasist, dragul meu, îi reproșă Margherita. De-ai trăi la Roma ca mine! Nici n-ai idee cîți de-alde Mirko circulă prin saloanele cele mai de soi: printre oameni de cinema, politicieni, pseudointelectuali și proprietari de vile, o adevărată colectă de animale la jumătatea drumului dintre junglă și scenă.

— De acord, dar individul ăsta dacă vroia să ne care numaidecît cu el, e pentru că ne socotește niște puicuțe de jumulit.

— Numaidecît te gîndești la bani, tu. Dar dacă oi fi numai eu puicuța care să-l intereseze?

Paolo nu marșă, provocarea era doar aparentă în pofta de joacă a Margheritei, dar cu toate astea nu izbutea să-și asume dezaprobarea.

— Am devenit intolerant, admise el după o

---

[1] Îndrăzneț, deocheat.

vreme dacă aș putea, aș elimina tot ce este în jurul meu.

— Așa de mîniat din cauza lui Mirko? Gîndește-te că el e cel care ne e nouă de folos, nu viceversa.

Margherita devenise serioasă, dar nu așa cum ar fi dorit Paolo: intuia că-i treceau prin minte gînduri pe care nu era dispusă să i le comunice.

Sînt plicticos, gîndi el suferind din pricina asta, și încercă să ridice fruntea.

— Trebuie să mă ierți, un strămoș de-al meu a fost predicator la San Matteo și-i înspăimînta pînă și pe lupii de mare de la Compania de la San Giorgio. De fiecare dată mă silesc să-i semăn și nu izbutesc decît să stîrnesc rîsul, în primul rînd rîsul meu.

Margherita îi trecu o mînă peste față, îi răvăși părul, rîse fără motiv apoi se îndreptă spre scara care da spre camere, fredonînd. Și Paolo rămase s-o privească, nesigur dacă s-o urmeze sau să rămînă unde era, plîngîndu-și soarta. Alese ce-a de a doua soluție pentru că nu mai avea resurse de cheltuit. Cînd se controla prea mult, cum trebuise să facă în ziua aceea, antica natură se trezea și mutismul total, închiderea absolută era singura modalitate de a-și reveni. Își recunoștea rasa în lipsa de sociabilitate care-i servea drept pavăză pentru a se apăra. Cînd tatăl său „trăgea obloanele", cum spuneau cei din casă în perioadele de mutism, care durau zile întregi, toți vorbeau pe șoptite și chiar și el, copil fiind, trebuia să se supună. Pentru prima dată Paolo se gîndi că viața maică-si nu fusese ușoară. Dar nici tatăl său probabil că nu va fi fost prea fericit.

CAPITOLUL AL TREISPREZECELEA

OMUL FUSESE ANUNȚAT. Peste pantalonii de pînză își pusese o cămașă albă, avea părul cărunt, tăiat scurt și strălucea vădind că era îngrijit de curînd; Paolo recunoscu în el pe unul din grupul de petrecăreți care la cîțiva metri de barul unde luaseră ei prima masă comentau ultima regată. Întîlnirea pe care le-o fixase Mirko era la unsprezece și ei veniseră dinadins la Portofino cu două ore mai înainte. Hoinăriseră în jurul micuțului port, după ce găsiseră drumeagul alăturat pe care avea să urce ca să-l întîlnească pe individ, se uitaseră peste tot și trăseseră cu urechea. Ciudat e că Margherita nu simțea nici un entuziasm: admirația pentru Portofino este obligatorie și Paolo rămase uimit.

— Foarte frumos. Dar prea spectaculos. O vitrină, nu un sat. Poate că noaptea piaptănă marea și spală fațadele. Nu știu, dar am impresia că totul, natură și case, trebuie să fie conservat și consumat în felii, ca o portocală pîrguită.

Dimineața, înainte de a pleca, se duseseră pe plaja cea mică din fața hotelului. În tăcere și în absența oricărei alte prezențe umane, peisajul pe care Michele îl pictase și pierduse se

arătase ochilor lor în toată pacea lui. Nu bătea vîntul și nu se vedea nici o barcă sau vreo pînză pe mare. Tabloul era cu totul de un albastru deschis în partea de sus, cu cîteva pete ușoare de nor și o nuanță de perlă rozacee pe apă. Făcînd cîțiva pași, azurul limpede al cerului, separat printr-o linie abia marcată de celălalt azuriu mai dens al mării, era înrămat de pata verde a copacilor și a arbuștilor care creșteau viguroși pe panta coastei marine.

Nu schimbaseră nici o vorbă între ei, dar Paolo simțise că liniștea de la Paraggi îi primise împreună, și că împreună băuseră într-o îndelungată respirație acea liniște perfectă.

Anticipînd sosirea la Portofino speraseră într-o surpriză provocată de întîlnirea cu omul acela. În schimb era clar că Mirko nu lăsase nimic la voia întîmplării; pe masa rotundă în jurul căreia omul îi pofti să se așeze erau îngrămădite diverse obiecte, dar evident adunate cu o anume intenție de cel care le pusese acolo: o farfurie pentru pește, din ceramică și cu o formă ciudată, felinare de barcă adaptate la curent electric, o serie de sticluțe și de flacoane de sticlă suflată, frumoase la culoare și cu forme atrăgătoare. Multe cărți poștale din secolul al nouăsprezecelea erau răspîndite pe o față de masă cu dantelă de gherghef. Nu se vedea nici un album.

Pe pereți lucrurile atîrnate erau atîtea încît era dificil să le deosebești, dar în timp ce Margherita era înclinată peste lucrătura de pe fața de masă și cerea lămuriri despre artizanatul femeilor din regiune, Paolo se ridică și luă în mînă una dintre urîtele falsuri de lemn — capace de lăzi de marinar, panouri orna-

mentale celebrînd nave inexistente, toate rău gravate sau rău pictate — cîteva lucruri mai de preț : niște pînze de la începutul secolului, sau cel mult din prima jumătate ; despre unele ar fi îndrăznit să spună chiar de cine erau, fără să ezite.

Se întoarse la locul lui, Margherita tocmai contractă două vase de sticlă de un albastru închis.

— Sînt rămășițele unui serviciu de masă, presupun, ceva pentru sare și piper ; nu aveți ceva cu care să combinăm ?

Omul era acum mai puțin rezervat, ceruse un preț excesiv pentru cele două sticluțe și Margherita nu se arătase deloc scandalizată ; dacă așteptau un moment, spuse el, avea să se ducă să vadă ceva *in magazzino*[1].

Coborî grăbit plăcile de ardezie ale scăriței oblice care ducea la camera mare în care îi primise și care îndeplinea mai multe funcțiuni ; cameră de primire, sală de mîncare, cameră de zi, și dispăru.

— Se duce la un prieten să vadă dacă nu are și el așa ceva ; e plin pe-aici de falși anticari, spuse numaidecît Paolo, în timp ce Margherita trecea rapid în revistă picturile de pe pereți. Ipotezele lui Paolo despre dotare și autori erau valabile și pentru ea, dar gazda lor se întorcea deja cu mîinile goale.

Paolo atacă direct, întrebîndu-l dacă avea fotografii cu hotelul din timpul tatălui său.

— Mi-a vorbit Mirko de asta, dar din păcate nu am nimic. Grupuri de familie cred că nu vă interesează.

---

[1]Depozit, magazie (dialectal).

— De ce nu ? Măcar din curiozitate, pentru culoarea locală a epocii.

Și Margherita începu să-i povestească și lui de călătoria de nuntă a părinților ei, dar figura omului rămase impasibilă ; replică brusc :

— Sînt chestii personale, amintiri pe care oricum nu le-aș vinde.

A urmat o clipă de liniște. Și tot Margherita fu cea care depăși punctul mort :

— Lucrurile astea pe care le aveți aici sînt de proveniență locală sau le-ați cumpărat din alte locuri ?

Omul nu răspunse și începu să privească ilustratele perplex : în realitate Margherita scosese dintr-un plic îngălbenit, împreună cu trei ilustrate din aceeași serie — un marinar albăstrui printre frunze de trifoi și mereu același mesaj amoros înscris într-o inimă incendiată — două instantanee care poate că scăpaseră atenției proprietarului. În amîndouă erau un bărbat și o femeie tineri, care într-una se țineau de mî ă alături de barcă, și în cealaltă priveau obiectul invizibil avînd în spate o mare așa de decolorată de timp încît culoarea sepie devenise acum un fond lăptos și patetic, „o poveste de dragoste, pierdută", spuse Margherita lui Paolo, apoi întorcîndu-se spre gazda lor :

— Cît cereți pe plicul ăsta, ilustrate și fotografii ?

Paolo se amestecă și el :

— Ce vrei să faci cu ele ?

Și fata :

— Sînt mai bine decît nimic : măcar să facem o glumă. Știi, tata chiar că a făcut armata la marină.

Omul rosti o sumă absurdă, care dezlănțui împotriviri. Dorința de a spune minciuni la Margherita era mai mult decît un joc distractiv, era o virtute. Paolo nu mai deschise gura, măcar să nu se fi mai gîndit că ea se distra. Cine știa cît trișase amestecînd cărțile amintirii cu cele ale dorinței, chiar și cu el. Anul petrecut în America, căsătoria și divorțul poate că fusese capodopera cronicilor fantastice ale Margheritei.

Se îmbufnase și se întoarse ca să-și adune gîndurile î. fața ochilor fetei.

— Nu crezi că, oricum, o poveste ca asta, surprinsă aici în cîteva trăsături de condei — ai văzut că pe iubită o chema Brigita ? și că locuia la Prăruggia ? — în două momente care trebuie să fi fost fericite, din moment ce au fost astfel păstrate, nu crezi că are un farmec al ei ?

Îi vorbea de aproape, îl sili să se întoarcă și Paolo abia îi zîmbi, în timp ce la rîndul său îl întrebă și el pe omul lor de prețul unuia din tablourile care-i atrăsese atenția.

Și de data asta cifra fu mult mai mare decît s-ar fi cuvenit și cei doi tineri protestară într-un glas.

Omul deschise brațele încăpățînat.

— Sau așa, sau deloc. Mi-a rămas puțin, din ce-a fost bun, așa că mai ieftin nu vînd.

— De ce rămas ? întrebă tot Margherita. Sînt tablouri de familie și astea ? Și adaugă numaidecît înainte ca omul să se fi putut relansa în obișnuita negație : Peste tot în golf, chiar și

prin cîrciumi, e plin de tablouri. Îmi închipui că și-n hotelul tatălui dumitale pictorii săraci își plăteau vacanțele astfel.

Omul deschise ușor buzele într-un zîmbet îngust :

— Pictorii săraci făceau pe zidarii, dragă doamnă, nici pomeneală de vacanță ! Ca să mănînce îți zugrăveau și bucătăria. Alte timpuri, altele și pentru ei. Tatăl meu mi-a povestit că tablourile pe care le avea în hotel i le dăduseră, pe bani, domnii care-și goleau buzunarele la cazinou.

— Eu înțeleg, oamenii bogați umblau cu pînzele făcute sul în geamantan ? Ochii albaștri ai Margheritei erau larg deschiși, pofta ei de rîs era atît de mare și de contagioasă încît și Paolo și omul zîmbiră și ei.

— Aceste vile, pe-aici prin jur, și-au schimbat de multe ori patronul, și aproape întotdeauna pentru același motiv. A fost întotdeauna vreun fiu sau vreun nepot care a mîncat la joc sau cu o femeie, banii tatălui său. Și așa, uneori, mi-o amintesc chiar dacă atunci nu eram decît un băiețel, care-o ajutam pe mama la bucătărie și pe tata la servit, îi ținusem luni de zile pe niște domni aflați la strîmtoare și ne plăteau așa.

— Cine știe ce lucruri frumoase aveți în casă, făcu cu drăgălășenie Margherita.

Surîsul dispăru, omul bombăni :

— Dar și oamenii săraci ajung la strîmtoare ca și domnii, și arătă, privindu-i dușmănos, că pentru el conversația se prelungise destul.

Paolo plăti prețul cerut pentru plic și făcu o contrapropunere a sa pentru tablou. Omul refuză.

— Să vă mai gîndiţi, mai dau eu pe-aici, fură vorbele de despărţire ale lui Paolo în timp ce Margherita se oprea să-i strîngă mîna.

O porniră pe drumul care ocolea micul port, nici unul dintre cei doi nu avea chef să vorbească, buna dispoziţie pierise de pe faţa fetei şi Paolo trebui să se oprească s-o aştepte :

— Ce ai ?

— Sînt obosită. Ca şi cum aş fi stat ore întregi la măsuţa de lucru. Tipul ăsta mă scoate din sărite. I-aş fi aruncat cu dragă inimă pe jos toate fleacurile alea cu un dos de mînă. Paolo se simţi dintr-o dată uşurat ; o luă de mînă şi o duse să se aşeze la o masă în faţa unui bar.

— Deci minciunile te obosesc ? zîmbea dar nu rezistase la plăcerea de a o răni.

Margherita îl privi uluită.

— Poveştile tale, de fiecare dată noi, trebuie să fie o adevărată corvoadă ! Cu condiţia ca omului să nu-i placă s-o facă pe actorul.

Vocea ei răsună metalică.

— Ceea ce e sigur e că m-ar obosi mai puţin dacă n-aş simţi mereu cum mă apasă greutatea judecăţii tale.

Scoase din poşetă săculeţul cu cosmetice şi începu cu grijă să-şi împrospăteze fardurile. Nu-l privea.Paolo deschise în două rînduri gura dar nu scoase nici un cuvînt. A treia oară spuse, mai mult pentru sine, că avea să se ducă să ia benzină.

CAPITOLUL AL PAISPREZECELEA

ERA SINGURĂ, în sfîrşit. Se uită în jur, de mînie se înstrăinase de toate, era mai multă lume acum şi mesele din jur erau ocupate. Chemă un chelner şi comandă un aperitiv sec şi tare. Paolo îşi primise pedeapsa. În căpăţîna lui de genovez şi de inginer, bănuielile şi tendinţele spre melodramă erau prea din calea afară.

Şi dacă l-ar lăsa cît ai clipi din ochi ? Îl văzu cum o căuta şi cum dispera şi ideea îi surîse. Plăti şi plecă. Dar ca să-l lase la Portofino nu era atît de uşor, dat fiind că ea era pe jos, şi să accepte un autostop oarecare nu era întotdeauna de preferat în Italia. Dar ce poftă avea să-l chinuiască ! Ezita asupra hotărîrii de luat : să se ducă să-l întîlnească la locul de parcare era soluţia cea mai simplă, dar nu-i venea să-l înfrunte. S-o găsească stînd de vorbă cu unul din indivizii care făceau pe ocupaţii, şi se zgîiau la ea n-o amuza ; întinse pasul şi o apucă pe străduţa care ducea spre biserică.

Cînd o să ajungă acolo sus o să-l vadă cînd soseşte. Negăsind-o o înţepătură de teamă are să-l sperie : ca pedeapsă nu era mare lucru. Mărturiseşte, îşi spuse, că-l iubeşti prea mult

ca să vrei să-l faci să sufere cu adevărat. Dar plictiseala, care nu mai era mînie acum, pricinuită de felul acela viclean de-a o iscodi în căutarea cine știe căror duplicități, mai dura în sinea ei.

Portofino era o localitate care devenea mai adevărată dacă te îndepărtai de ea: proporțiile micșorate în înălțime făceau piațeta din jurul micului port să capete o atmosferă marină: sprijinită de parapetul care apără domeniul bisericii dinspre mare ca puntea superioară a unei corăbii, Margherita se gîndea la cealaltă mare, cu mult mai puțin domestică, în fața căreia trăise cu David și în mod ciudat nu izbutea să și-o reamintească, nimic precis, amănuntele unei fețe omenești, templul în ritualul său de întîmplări; revedea trecutul recent cu o aproximație atît de vagă care pînă la urmă transforma totul, persoane și sentimente, într-un singur nor confuz. Rîsete, da, existau în norul acela, rîsetele prietenilor la replicile lui David cînd se întîlneau să asculte muzică sau să discute vreun articol din revistă la care colaborase și care-i aduceau lui David dolarii de care avea nevoie ca să se descurce. Într-o seară, în timp ce ascultau în tăcere rituală un disc abia sosit din Europa, el intrase, gol, un vierme zvîrcolindu-se slab și lung cum era, cu o coroană de frunze pe cap, ducînd un coș cu fructe. Se stîrnise zăpăceală — Margherita invitase pe niște profesori italieni în vizită la Universitate, care nu mai erau așa de tineri — și David fusese primul care să se mire că oaspeții nu-i recunoscuseră mimesis-ul lui caravaggesc, apoi — și norul se risipea și prindea formă într-un interior bine

filmat — băuse mai mult ca de obicei și o maltratase cu o violență de neînțeles. Își amintea de momentul acela înspăimîntător, David cu mîna ridicată, bietul profesor care sărise ca s-o apere cavalerește și numaidecît căzut din pricina pierderii ochelarilor din pricina unui brînci pe care i-l dăduse David. Plecaseră cu toți, și Margherita se chinuise mult pînă să-l calmeze. Nu știa încă ce anume nu funcționa din cînd în cînd în mintea lui: acela fusese primul din mai multe semnale care o hotărîseră să întrerupă paranteza ei americană. Continuaseră seratele cu prietenii, jocurile, discuțiile dar pentru ea, care era în alarmă acum, nu mai era același lucru. Într-o zi simțise cu tristețe, dar fără dubii, că viața ei cu David nu mai ținea; fusese incredibil de ușor și de natural s-o termine. Sau pentru David ea nu contase niciodată prea mult, sau vreo altă femeie excita mai mult voința lui de a găsi paradoxal totul, viața și moartea, soarele și luna. Margherita părăsise orașul pe care-l iubise cel mai mult după orașul său natal, apartamentul de la etajul douăzeci pe strada a 74-a, căsuța dezordonată a sfîrșiturilor de săptămînă, cu un puternic sentiment de eliberare. Avea nevoie de simplitate, de a vorbi limba sa cu oameni care să nu răstălmăcească orice lucru chiar și numai cu vorba, David făcuse ca o beție, mai întîi veselia, apoi libertatea unei iubiri lipsite de orice altă legătură, străină între străini, dar lumea purta masca bunăvoinței, și după, la trezire, capul care doare și gura amară, înstrăinarea rătăcită în țara altuia, lumea cu fața ostilă.

Privi din nou piaţeta; Paolo nu apărea, nerăbdarea o făcu să reia drumul pe strădă în coborîre. După cîteva minute era din nou acolo, măsuţa de la început era încă liberă. Se aşeză, aştapta.

Poate că făcuse rău spunîndu-i lui Paolo povestea ei fără să-i vorbească de motivele care o făcuseră să se nască şi să moară; îi dăduse doar coordonatele, ca unui computer: locul, vîrsta, profesiunea, căsătoria, despărţirea. Era natural ca Paolo să umple acele goluri cu născociri, de aici provenea gelozia, de la acele luni petrecute alături de un străin pe care ea îl primise în casa ei. Intîlnirea lor însă avusese loc la Genova, în ambientul care lui îi era obişnuit, şi chiar viaţa ei la Roma, familia, munca, prietenii, totul era vag pentru Paolo, nesigur pentru că era doar imaginat, şi îşi dădea seama, pentru neîncrederea lui poate chiar ameninţător. În schimb ea lăsase încă o dată frumoasa ei casă de pe marea şosea Nomentana şi biroul arhiplin al tatălui, folosind prilejul de a se transfera la Genova, pentru că nu izbutea, după perioada petrecută în Statele Unite, să-şi regăsească un ritm just, o naturală corespondenţă cu lecturile şi cu prietenii de la început. Îi rămăsese după David o nelinişte anxioasă care o determina ca mai degrabă să se izoleze decît să caute noi experienţe, dar zgomotul străzilor romane şi dezorganizarea studiilor care ar fi trebuit să-i apere de dorinţa de a se concentra îi făcuseră întoarcerea în Italia obositoare şi dezamăgitoare. Se simţise numaidecît protejată de ordinea străzilor genoveze, respirase în voie privind oraşul din porturile înplîntate în

azuriu, şi chiar şi bibliotecile îi deveniseră familiare şi prezenţe liniştitoare palatele solemne şi armonioase pe care venise să le studieze.

Apoi, după întîlnirea cu Paolo, lucrurile luaseră o altă turnură. Timpurile lor de lucru se derulau paralele: ea la institutul din Via Babbi, el la atelier, ea umblînd pentru măsurări şi documente, el pe şantiere; într-unul din acestea înfăşurat ca o tunică în jurul unei minuni baroce crăpate dar nu distrusă de ani, se cunoscuseră. Aceasta nu putea totuşi să însemne că în interiorul unui mod de a fi şi de a se comporta nu mai putea exista un loc pentru autonomie individuală. „Încă ard de pofta unor daruri oferite de o falsă libertate" gîndi ea, şi pentru nici un motiv şi pentru nimeni nu era dispusă să treacă peste asta, să accepte fără convingere, sau mai rău să se supună din teamă că-şi va pierde viaţa liniştită.

Comentînd propunerea făcută de Margherita lui Michele, de a căuta „*Linişte la Paraggi*", Paolo observase, cu o intonaţie dulceagă în glas care nu-i plăcuse: „Am deci dreptate să cred că femeile frumoase sînt mai bune decît cele urîte". Îi replicase: „Aciditatea caracterului cred că este cea mai pozitivă dintre calităţile mele" şi ca răspuns la figura lui mirată adăugase: „O aciditate la care nu renunţ, după ce, în sfîrşit, am învăţat s-o cultiv".

Toată mierea bunelor maniere a lui Paolo îi părea un compromis: forma, dacă e autentică, nu e numai educaţia manierelor, ci este respectul faţă de ceilalţi. Paolo era oare capabil s-o asculte fără prejudecăţi, cu toleranţă? La suprafaţă aşa apăreau lucrurile, dar, în fond,

dorința de clasificare avea o singură directă — Paolo nu era tot atît de viguros cu sine însuși și Margherita își dădea seama de asta.

Nu i-ar fi îngăduit să-i întunece zilele cu rămășițele unei educații încremenite și rău mirositoare. Dacă se gîndea la copilăria lui în casa austeră pe care i-o arătase din afară, îi venea mereu în minte senzația neplăcută, de frig și de corupt a confesionalului unde îngenunchiase pentru prima sa comuniune : perdeluța verzuie, lemnul înnegrit de atîtea curățiri cu ulei de in devenit rînced, de mirosul atîtor răsuflări, de atîtea picioare îndoite în poziția nefirească, de atîtea mîini transpirate : un miros respingător mai capabil să te îndepărteze de Dumnezeu decît orice tentație a Edenului. „Și chiar oamenilor, încheie ea".

Paolo fu lîngă ea fără să-l bage de seamă : făcuse și el o plimbare grozavă, și acum o întrebă fără aluzie la discuția lor, dacă dorea să rămînă ca să mănînce ceva. Ea răspunse că da.

La masă își dădură seama că mișcările lor fuseseră observate. Luaseră de curînd loc în restaurant, în fața unei verande deschise spre piață, cînd Margherita îl arătă pe Mirko la prora unei bărci grele de pescuit care era ancorată pe-aproape ; cu el mai erau doi indivizi și nici unul din ei nu avea aer sau costum de pescar. Mîncau spaghetti cu scoici, cînd Mirko intră, trecu de masa lor, luă loc undeva mai în spate în timp ce se prefăcea că-și continuă discuția cu tovarășul lui, fără să arate că i-a văzut. Puțin după asta îi salută, dînd dovadă de o mare familiaritate ; îl prezentă pe tipul care era cu el și care părea cam

scîrbos ; lui Paolo i se păru că are un nume cunoscut, dar fața care-l privea, indiferentă, dacă nu chiar ironică, i se părea cu totul necunoscută.

Nimeni nu răspunse la propunerea lui Mirko de a lua masa împreună, și în timp ce însoțitorul își accentua aerul său plictisit și Paolo se preocupa de alegerea felului doi, Margherita asista zîmbind la mutarea meselor.

Se întreba cine putea fi tipul pe care Mirko îl adusese intenționat la ei. Putea fi considerat chiar înaintat în vîrstă, dar respira vigoare după maxilarele sale puternice și toracele umflat, după lumina rece a ochilor albaștrii și chiar după felul cum era îmbrăcat, cu pantofi englezești, țesătura și croiala hainelor în stil clasic. Sărea în ochi din primul moment diferența de calitate dintre cei doi, pe care tăcerea opusă pălăvrăgelii vulgar-cordiale a lui Mirko părea că vrea s-o accentueze.

A fost o masă penibilă pe care doar înțelepciunea Margheritei a reușit s-o conducă fără incidente pînă în momentul cînd s-a făcut plata. Mirko părea că nu-și dă seama de tăcerea celor doi bărbați și-i dădea zor cu vorbe în doi peri cu Margherita, urmărindu-și scopurile. Cînd veni chelnerul, luă din fața lui Paolo nota de plată de pe tavă și în sfîrșit își dădu pe față intențiile :

— Cum a mers azi dimineață cu prietenul meu ? și fără să aștepte răspunsul : Nu mi s-a părut prea satisfăcut. Și fără să mai răsufle : Văzînd că tablourile de la „Broasca țestoasă" vă interesează, acest prieten al meu, și-l bătu pe umăr pe tovarășul său care nici nu

clipi din ochi, are o mică colecție care vă poate interesa.

Margherita tresări surprinsă și fericită, în timp ce, pe sub masă îi făcu semn cu piciorul lui Paolo să iasă din mutism.

Vocea lui răsună precaută :

— O colecție ? Personală sau de galerie ?

Omul avu o scăpărare în priviri și potoli într-o clipă precauția lui Paolo și teatrul jucat de Margherita.

— Personală, personală. Dar arhitectul ar trebui să știe treaba asta. Nu poți fi nepotul unui maestru al picturii ligure fără să cunoști tablourile galeriilor genoveze.

Margherita roși violent și-l admiră pe Paolo care, privindu-l pe om în ochi, spuse rece :

— Mă cunoașteți ? Eu n-am această onoare.

Omul se distra, tot trupul acela viguros pe care pînă în clipa aceea li se opusese într-o rigiditate forțată, păru că se relaxează ; și scoase din buzunar o pipă de rădăcină, ceru îngăduința fetei, și o îndopă cu tutun, ca s-o aprindă în timp ce spunea, alene, gustînd sentimentul că-i uimește :

— Sigur că vă cunosc. Și cunosc și Măcăleandrul și pe minunata lui stăpînă. Mătușa dumneavoastră, nu ? Și aspiră prima gură de fum cu aerul pisicii care a mîncat canarul, gîndi Margherita. Am ținut-o pe genunchi, dragul meu, și acum arătă în rîs dantura lui perfectă, cînd frumoasa Giulia nu dezlănțuise scandalul cu căsătoria. Și la tresărirea lui Paolo, adăugă numaidecît : pentru o fată din neamul Spinola, un soț pictor, chiar dacă strălucit, e întotdeauna un scandal.

— E ciudat că n-ați mai întîlnit-o deloc cînd era ... mare.

Încă o dată Margherita prețui virtutea lui Paolo de a pune distanță între sine și alții, nu era nimic ofensiv în cuvinte, dar ironia le înghețase ca pe o insultă.

Omul surprinse intenția provocatoare și răspunse scurt :

— Am fost plecat multă vreme în străinătate.

Și Margherita :

— Unde ?

— În Brazilia.

Conversația apucă această cale și nerăbdarea lui Mirko fu cea care o aduse pe calea de pornire.

— Deci, domnișoară,aceste amintiri de la Paraggi te mai interesează sau nu ?

— Bineînțeles. Ba chiar îți mulțumesc că ți-ai amintit de dorința mea, și i-o prezentă pe scurt, cu un mic și perfect show noului sosit conchizînd :

— Signor...? Scuzați-mă, n-am reținut numele dumneavoastră.

Și omul care urmărise povestirea cu nunta părinților americani cu un zîmbet amuzat, se înclină :

— Rebaudo. Fino Rebaudo.

Paolo care căutase zadarnic în memoria sa o urmă cît de mică, interveni, distrat încă o dată de capacitatea mimetică a Margheritei.

— Galeria dumneavoastră nu e la Pamattone ?

— Exact.

Fusese un faliment, sau cam așa ceva, nu-și amintea bine, dar o auzise vorbind pe Giulia de treaba asta ; și Michele avea ceva acolo.

În tăcerea care urmă, fiecare parcurgînd rapid calea ascunsă a chibzuielilor sale, Mirko gîndindu-se la afacere, Paolo la maniera de a şti mai mult, Rebaudo la misericordia timpului; Margherita hotărî că era mai bine să joace deschis :

— În colecţia dumneavoastră e vreuntablou de unchiul său ? şi-l privi pe Paolo cu o blîndeţe inocentă.

— Poate că da, fu răspunsul lui Rebaudo.

— Poate ? Cum vine asta ?

Omul se ridică, îi strînse mîna lui Paolo, îi întinse un bilet Margheritei : „Telefonaţi-mi" şi fără să-i spună nici un cuvînt lui Mirko se îndreptă spre ieşire. Luat prin surprindere Mirko bombăni ceva pe seama „ţicniţilor" şi se luă în fugă după el. Din uşă strigă :

— Ne revedem diseară la hotel.

CAPITOLUL AL CINCISPREZECELEA

ERAU DIN NOU ACASĂ.

Margherita simţi lucrul acesta, uimită de bucuria care o invada ca o proaspătă undă de bunăstare, zărindu-l pe Michele care-i aştepta pe drum cu Nocciolina de lanţ. Avea pe cap o panama cu boruri mici, o eşarfă de mătase albăstruie îi acoperea deschiderea cămăşii cu carouri pe care o purta sub o jachetă de lînă de aceeaşi culoare palidă ; pantalonii erau de catifea maronie reiată.

Fata coborî grăbită din maşină şi alergă spre el. Trebuia să-l privească numaidecît de-aproape, să-l atingă, să înţeleagă de ce prezenţa lui o făcea să se simtă bine. Îl îmbrăţişă. Michele îi răspunse la îmbrăţişare, în felul lui corect întotdeauna, cu glasul mult mai liniştit decît ochii rîzători din spatele lentilelor groase. Se gîndi, într-o clipă, că în preajma lui neliniştea se calma în mod firesc, nu mai era nevoie să se rostească cuvinte, Michele însuşi era un răspuns la nevoia sa de adevăr. Acum căţeluşa lătra cu glas spart ca să arate că participă la sărbătoare, smulse lanţul din mîna stăpînului şi o porni pe scăriţă în sus.

— Se duce s-o cheme pe Giulia, spuse Michele și într-adevăr Giulia apărea, dezlegîndu-și șorțul de la brîu.

— Ați venit mai devreme, eram la bucătărie, dar bucuria îi strălucea în ochi, în timp ce se desprindea de Paolo care o ridicase pe sus în îmbrățișare și apleca obrazul spre sărutul Margheritei.

Erau nerăbdători să audă noutățile și pe cei doi tineri povestind. Dar Giulia îi rugă să aștepte pînă termina ea de pregătit prînzul.

— Vreau să gust veștile și eu. Pe îndelete. Între timp Michele vă poate arăta ultima lui teracotă.

Se duseră în seră. De-a lungul pereților vasele de flori erau mai numeroase decît data trecută : tuberozele se deschiseseră îi explică Michele Margheritei care țipa de plăcere la descoperirea parfumului și a culorii zambilelor, roze, albăstrii și violete.

Într-un raft, pe o scîndură lată, se vedeau niște vase de ceramică, unele încă crude, patru terminate.

Mai ales unul atrase atenția celor doi tineri. Fundul vasului fusese lăsat natural, de un alb abia umbrit de gri, dar pe toată suprafața umflată — ca o sferă cu o deschizătură foarte mică deasupra și corespunzătoarea parte aplatizată, drept toartă în partea de jos — Michele pictase mai întîi și apoi dăduse la copt nu motive florale ca pe celelalte vase, ci fructe. O grilă ușoară, de o culoare indefinibilă, între roz și maron, se desfășura peste întreaga suprafață și crea o impresie de pergolă sub soare, de o rustică varietate, un ciorchine de struguri violet — dar boabele de struguri erau însemnate doar cu vîrful penelului, culoarea nu le cuprinsese, și ciorchinele părea făcut transparent în baia de lumină — niște prune galbene, frunze late de dovleac de aur. Paolo răsucea încet între degete acea bucată de ghips, care părea să facă ea însăși parte din formele naturale reproduse printre buclele pe care intuiția pictorului hotărîse să le sprijine, așa cum aracii unei coarde susțin circeii sau volbura.

Michele se ferea de laude :

— Și cu toate astea nu mi-au reușit cum doream. Grila da, seamănă puțin cu structura vasului, ochiurile dreptunghiulare o susțin, e prea mare aglomerare și n-ar avea sens dacă n-ar avea o susținere. Dar culoarea este cea care nu prea mi-a reușit. Prea stinsă. Vreau să încerc din nou.

— Nu este principiul pe care l-ai folosit pentru *Cerul înserării ?* întrebă Paolo. Și Michele admise că așa era : jocul luminii și al reflecției sale asupra culorilor, lucrurilor în interiorul unui ambient, acolo ; aici pe o suprafață curbă.

— Atunci, dragă unchiule, culoarea aceea care ți se pare palidă e în schimb gloria vasului, ceea ce m-a surprins de cum am văzut-o. Fructele nu par pictate, trăiesc în lumină. Adevărate deși aproape ireale.

Și Michele :

— Tu mă zăpăcești întotdeauna cu tot felul de cuvinte încurcate. E doar efectul acestui roz deosebit, pe care l-am obținut lucrînd cu violet.

Nu-i privea în timp ce vorbea, și Margherita notă, cu o strîngere de inimă, petele întunecate care făceau ca mîinile sale să pară pic-

tate, reale şi simbolice în acelaşi timp, ca fructele de pe vas.

— Vezi aici roşul ăsta, albastrul ăsta, spunea el strivind uşor culorile pe paletă, sînt culorile pe care le atingi, care-ţi dau senzaţia imediată a creaţiei, iartă-mă Margherita, pentru vorba asta ridicolă, de ruşine, dar n-am găsit alta; senzaţia că obiectele, frunzele, florile, penele păsărilor pe care le pictezi, sînt aici, sînt adevărate, le vezi, le miroşi, există. Dar dacă începi să amesteci culorile între ele, şi izbuteşti să le contopeşti, uneori ştiind asta, alteori ca în transă, treci dincolo, depăşeşti şi dacă-ţi dai seama de asta, ai o tresărire, ca atunci cînd se întîmplă să lămureşti un mister.

Se întîmplă atît de rar ca Michele să-şi dea drumul cu totul şi să vorbească despre sine şi despre pictura sa în felul acesta, că Paolo se aşeză, fără să facă zgomot şi luînd-o de mînă pe Margherita o făcu să-l imite. Dar ea înţelese că momentul era important şi în timp ce i se aşeza alături nu-şi desprinse ochii de la Michele.

— Mi s-a întîmplat cînd am fost în Langhe, Paolo, aminteşte-ţi că trebuie s-o aduci şi pe Margherita, în toamna asta; pe ogoare, acolo, la sfîrşitul verii, uneori apare cîte un voal uşor de violet: sînt flori mărunte, subţiri, foarte aproape una de alta, care fac o pată pe maroniul cîmpurilor deja despuiate. Nu ştiu, cînd folosesc violetul, ba chiar îmi dau seama că l-am folosit, nu ştiu să-mi explic de ce, am acelaşi sentiment care m-a tulburat atunci, în faţa acelor pete care-şi schimbau culoarea cît le vedeai cu ochii. Mi se pare să fi spus mai

mult, sau că poate spun acum mai mult, nu ştiu, ca şi cum aş vrea să trec dincolo, să pictez ceea ce este dincolo, dincolo de pînză, în afara posibilităţilor pe care le are mîna mea.

— Poate că violetul în tablouri ţi-l pune Dumnezeu.

Era Giulia care ascultase, în spatele lui Michele, oprită în pragul serei.

— Nu rîde de mine! Michele se întoarse şi părea să iasă din norii în care se pierduse.

— Nu, vorbeam serios. Despre frumuseţea, violetului în tabloul *Cerul înserării*, n-ai spus tu întotdeauna că s-a născut aşa, fără să-ţi dai seama? E o culoare misterioasă, dar foarte frumoasă.

— Cine ştie ce e frumuseţea... făcu Margherita. A trebuit să înghit tratatele de estetică dar, ce-o fi, ce raport o avea ea cu realitatea, n-am găsit scris niciodată pe undeva.

Michele o privi uimit, ca şi cînd ar fi descoperit prezenţa ei în clipa aceea; întotdeauna dialogul care se stabilea neîntrerupt între el şi pictură îl înstrăina; îi zîmbi şi:

— Ştii, Margherita, uneori mă gîndesc că frumuseţea este foarte simplu de definit: este ceea ce ne exaltă, ceea ce ne emoţionează. Într-un peisaj ca şi la un chip omenesc. Violetul, mai ales. Celelalte culori sînt ceea ce văd şi pictez, în timp ce privesc, atent şi liniştit. Dacă izbucneşte scînteia în timp ce privesc, acesta este misteriosul violet al Langhelor, în asta constă frumuseţea.

— E oarecum ca şi în cazul fericirii. Cum ai putea să explici ce e? spunea Giulia. M-am întrebat adesea dacă e mai bine să ai parte de

pace decît de fericire. Ceea ce e cert este că dacă ai parte de pace ai mereu nostalgia fericirii.

Michele devenise melancolic, umerii îi căzuseră în vechea lui cămaşă de flanelă, Paolo se ridică, îi trecu un braţ de după mijloc şi o porni cu el ca să intre în casă :

— Femeile ! Nu crezi şi tu că felul lor de a simţi este mai apropiat de artă decît al nostru. Sau, mă rog, al meu, prost ce sînt, tu eşti un artist. În timp ce le ascultam, la asta mă gîndeam. Bărbaţii sînt mai logici. Dar ar putea un intelectual pur, un logic riguros să fie şi poet sau artist, să facă muzică sau pictură ?

Michele tăcea ; îi răspunse Giulia glumind în timp ce îi depăşea cu mici paşi grăbiţi :

— Răspunsul la această *annosa quaestio*[1] îl vor da „bucatele" mele, rezultat al unei sensibile elaborări feminine şi al artizanatului local masculin pur. Tu, Michele, ai grijă de vin.

În timp ce Michele asculta de îndemnul Giuliei, Margherita privea pînzele şi desenele din sufragerie.

Se apropie de maestru, care tocmai destupa o sticlă de vin alb, ţinînd un mic tablou în mînă : pe el era pictat un mic sfredeluş micuţ culcat, cu ochiul semiacoperit de geana lăsată a morţii.

— Cum poţi avea atîta răbdare ? Penişoarele astea par calde încă, aşa cum sînt pictate, una cîte una, părticică cu părticică, cu aerul care

[1] Veche întrebare (lat.)

circulă între un fulg şi altul ; nu izbutesc să pricep cum de poţi face aşa ceva.

— De ce răbdare ? Nu-mi dau seama. Pictez ceea ce văd şi ceea ce-mi place să pictez. Am timpul de partea mea. De ce să fim nerăbdători ? Cînd pictez nu sînt nici neliniştit, nici pătimaş.

— Dar la sfîrşitul zilei, cînd lumina te părăseşte, dacă aripa nu e terminată şi o altă zi s-a scurs, nu te apucă disperarea ?

— Nu. Dacă ar fi cum spui tu, mi-aş pierde cu adevărat timpul. Dacă în schimb dorm, liniştit, a doua zi reiau culorile şi pensula şi continui liniştit.

— Liniştit ca un zeu, şi Margherita îl sărută unde izbuti să-şi pună buzele ridicîndu-se pe vîrful picioarelor.

Nu i se părea suportabilă ideea că ar fi putut veni ziua în care Michele să nu se prezinte la întîlnire.

CAPITOLUL AL ŞAISPREZECELEA

MICHELE ŞTIA MULTE LUCRURI din trecutul lui Rebaudo şi umplu golurile din povestirea tinerilor. Nepregătit în artă, neruşinat, de extracţie modestă, fără prejudecăţi dar inteligent: era clar că Michele îi ierta multe lucruri tocmai pentru că îl simţea atît de deosebit de sine. Giulia se enervă ascultîndu-l.

— Dar a trebuit să ne zgîrcim cu fiecare centimă un an de zile din cauza lui! Mă rog, să ierţi, foarte bine, dar tu exagerezi! Şi le explică lui Paolo şi Margheritei că soţul ei dăduse trei pînze unei expoziţii colective ligure organizată de Rebaudo anticipîndu-i în parte banii pentru aigurare şi catalog. Expoziţia mersese onorabil, dar imediat după închiderea ei Rebaudo dispăruse: trebuiseră să facă tot felul de demersuri pentru cele două pînze expuse şi nevîndute şi abia după un an tipul restituise preţul vînzării; restul rămăsese o gaură neagră. Nu mai auziseră apoi nimic despre asta. Milos, Michele uitase totul, Giulia nu.

Şi cu toate astea Michele tocmai spunea că fusese o vreme cînd se vedeau des, omul era grozav şi avea un foarte bogat cerc de cunoştinţe. Margherita surprinse ranchiuna încă

nestinsă din glasul ei. Rebaudo trebuie să-i fi făcut cel puţin curte, de asta nu-l ierta.

— Dar nu înţeleg ce legătură are el cu căutarea noastră, îl întrerupse Paolo. L-a adus Mirko care aparţine unei tagme şi mai decăzute, bunica de la Milano l-ar fi numit un *brubru*[1]; cu toate astea Rebaudo era cu el şi au încercat lovitura. Ba chiar la plecare a spus acel „poate" pe care nu l-am înţeles bine. Dacă nu, prin cine ştie ce manevră, nu e la curent cu toată povestea. După părerea ta, îl cunoaşte pe Rettieri?

Michele îi răspunse numaidecît:

— Bineînţeles că-l cunoaşte. Manevra e simplă şi în zona aceea unde se fac afacerile curente, adică ceva care-mi este mie atît de străin, persoanele interesate se cunosc foarte bine între ele. De altfel pe vremea galeriei Pamattone în cîteva rînduri am organizat împreună expoziţii în provincie.

— Păi dacă-i aşa, văzînd că legătura mea cu tine e cunoscută, spuse Paolo, va trebui măcar să salvăm situaţia susţinînd povestea cu părinţii americani ai Margheritei. Dacă sînt la curent cu căutarea ta, e suspectă şi ea, văzînd că e legată de mine, deşi nu e nimic declarat.

Margherita interveni şi ea:

— Fireşte. Trebuie să reiau legătura cu Rettieri, şi în primul rînd să mă îngrijesc puţin de Giorgionele meu, de Gigi de la prăvălie şi dacă există vreo legătură între Rebaudo şi Rettieri vom vedea; dar eu tot mă duc să văd

---

1 — Veche onomatopee de limbaj familiar: om şmecher, afacerist, fără scrupule. —

vila din secolul al XIX-lea înainte de a-i telefona lui Rebaudo.

— Vin şi eu cu tine, izbucni Paolo.

— Nici pomeneală de aşa ceva ! Dacă mergem aşa cinstit şi pe faţă, ca genovezii, cunoscutul arhitect nepot al maestrului, cu logodnica, şi apăsă ironic pe cuvînt, omul nostru pricepe că ne-am prins. E mai bine să ne creadă mai proşti decît sîntem şi mai ales că eu aş fi oricum pentru el, o gîscă de jumulit, fetişoara cu bani, americani, cu grămada, ideală pentru o afacere grasă.

Giulia aprobă, Michele părea distrat, era evident că nu urmărea cele ce se spuneau şi Margherita hotărî instinctiv să schimbe subiectul :

— Cu vîntul care s-a pornit să sufle azi îmi simt părul tras fir cu fir de o armată de spiriduşi. Provincia voastră e foarte frumoasă, dar cînd începe vînturarea asta de aer cald zău că nu mai pot.

— Durere de cap ? făcu Michele ca un ecou. Şi pe mine vîntul ăsta de sud, *scirocco*, mă scoate din sărite. Din fericire de obicei aici vîntul mai mult mîrîie şi eu nu ştiu ce-i aia durere de cap.

— Metereopatie la vînt cald, comentă Paolo care culesese expresia din ochii Margheritei ; ca şi ea, se mirase de oboseala vizibilă cu care unchiul îşi dusese mîinile amîndouă la cap în momentul în care declara că ignoră suferinţa.

Chiar şi în jurul mesei de prînz conversaţia se legă greu, mai lentă şi mai puţin spontană decît de obicei. Michele păru să se învioreze numai cînd le văzu, după masă, pe cele două

femei preocupate să caute, fiecare pe cont propriu, ceasul pe care Giulia nu-şi amintea unde-l lăsase.

— Este cinematograful cotidian, îi spuse lui Paolo. Dacă nu-şi rătăceşte ea ceasul, îmi pierd eu bricheta, sau ochelarii, şi uite aşa pierzînd şi căutînd ne umplem golul vremii.

Paolo îl privi dar nu era amărăciune în glasul lui Michele, ci dimpotrivă :

— Ştii, eu cred că aici există spiriduşi şi pentru noi, dar sînt deosebiţi de cei care-o trag de păr pe Margherita cînd bate scirocco. Ăia vin dinspre Mediterană şi sînt inocenţi, doar puţin plicticoşi, ca musculiţele. Ai noştri nu, sînt ai naibii, uscaţi de răutate şi tot timpul îşi bat joc de noi. Uneori îşi schimbă rolurile şi atunci se distrează ca un suprarealist într-un muzeu. Dacă stau să mă gîndesc bine, mă distrez şi eu.

Paolo ascultă zîmbind, poate că Michele n-avea nevoie decît ca să-şi descarce cumva nervii :

— Am unul care pare să se fi îndrăgostit de mine. Îmi respinge pensula, dacă sînt puţin neatent, într-o culoare nepotrivită, sau îmi ascunde spatula, dar cînd lucrez bine, în liniştea absolută, se duce să se plimbe prin grădină. Îmi dau seama de treaba asta pentru că Nocciolina începe să mîrîie fără nici un motiv aparent : probabil c-am înnebunit, dar te asigur că stînd singuri aşa, ca noi doi, ajungi pînă la urmă să înţelegi jocul unor prezenţe invizibile, pe care le numeşti spiriduşi ca să glumeşti, dar adevărul e că obiectele, cînd devin ostile, îmi provoacă teamă. Azi, bunăoară, trebuia să termin un portret care nu-mi

place. Nu-mi place pe cine pictez și cum îl pictez. Dar am promis și trebuie să-l termin. Și în schimb, la un moment dat, am hotărît să întrerup, să-l las așa cum se găsea. În cîteva secunde mi s-au întîmplat de toate: lampa, lampa mea electrică de atîția ani, nu știu de ce s-a lăsat în jos, sau m-am ridicat eu brusc după un tub de vopsea care se rostogolise în spatele șevaletului, în sfîrșit, uite cucuiul aici și mă doare. Nu simți ce urît miros? Și m-am schimbat totuși, dar supărat că m-am lovit, am ridicat brațul într-un gest nesocotit și, trosc, a căzut sticla de amoniac. În sfîrșit, te asigur că l-am auzit chicotind pe pușlamaua aia mică și primitivă.

Apăru Margherita din seră cu ceasul. Giulia îl pusese mai înainte acolo, înainte de-a stropi cu furtunul de teamă să nu-l ude.

Fata îl văzu pe Paolo și se hotărî brusc:

— Încerc să-i dau un telefon lui Rettieri, și așa o să facem numaidecît un plan.

Se întoarse după puțină vreme: avusese noroc, Gigio îi spusese, plîngîndu-se de tăcerea ei, că patronul nu era acolo și că avea să se întoarcă peste vreo două zile.

— Dacă plecăm numaidecît ajungem la timp ca să mai pot da o raită prin magazin.

Îi lăsară, Giulia și Michele îi salutară pe drum, în fața portiței, pînă cînd curba șoselei îi făcu să dispară din fața ochilor. Fiecare își păstră gîndurile pentru sine de teamă să nu le îngreuneze cu vorbele.

La Măcăleandru vocea televizorului umplu tăcerea pînă cînd Michele o sărută pe Giulia spunînd că îi este somn, se dezbrăcă și se culcă.

Știa că noaptea nu avea să fie bună, dar nu-i era teamă s-o înfrunte: se băgase în pat mai devreme decît de obicei tocmai pentru a și-o putea așeza dinainte, cu sînge rece, cu calm, în lunga perspectivă a orelor care aveau să vină. Numai așa izbutea să domine panica, cînd inima începea să-i bată mai tare. De fiecare dată lupta era aceeași; pentru a învinge spaima care-i intra în oase, în timp ce pistonul acela își mărea ritmul și intensitatea și invada nu numai coșul pieptului cît și gîtul, umerii, brațele, pînă-l făcea să simtă că nu el își trăia și-și conducea viața, ci doar mașina omnipotentă care-i pompa sîngele. Mai puternic, mai puternic, și în seara asta urechile îi vuiau, ochii nu mai suportau apăsarea pleoapelor și corneea se întindea ca și cum ar fi vrut să scape de furia aceea de lovituri care se apropiau tot mai mult, Dumnezeule poate că așa mori, în acest bubuit care aruncă sîngele la extremități, în întrecere cu respirația.

Aceasta era moartea? Voia s-o privească în față, dacă acesta era momentul hotărît, și în timp ce-și contracta voința pe punctul de-a abdica în fața spaimei, pistonul se-ntrerupse, o clipă, urmară apoi două izbituri grele dar distanțate, sîngele reintră în fuga sa spre beznă, era tot acolo în patul său, nu măsura oboseala care-l făcea să adere cu corpul ca de plumb la cuibul matern al saltelei, ci doar bucuria de a putea încă măsura oboseala lui mortală; dar nu mortală ci vitală relaxare după provocare; era viu, să vină somnul să-l răsplătească.

Cîte asemenea nopți și cîte deșteptări, miracolul se repetase de atîtea ori încît devenise

o familiară, mică şi sacră reprezentaţie pentru un suflet singur şi n-ar fi trebuit să-l alarmeze. În schimb ştia să mintă spunîndu-şi să nu aibă teamă. Era teroarea de fiecare dată, şi-o presimţea, cum se întîmplase în timpul zilei în ciuda plăcutei prezenţe a celor doi tineri, ca pe un nour care întunecă lumina anunţînd apropierea furtunii.

Este oare cu putinţă să te antrenezi pentru viaţă cum se antrena el, strîngîndu-se în fiecare zi tot mai în marginea jocului, fără să înveţe ca o dată cu asta să se antreneze pentru moarte? S-o aştepte fără spaimă?

Sosi Giulia, îi aranjă pernele, era sigur că ea ştia, dar profunzimea cunoaşterii reciproce era atît de mare că atunci cînd se întîmpla nu vorbiseră niciodată despre asta. Îi şterse fruntea, din mîinile sale apăruse o fîşie de bumbac înmuiată într-un lichid proaspăt şi parfumat cu care-i şterse faţa, Michele intui un „noapte bună" abia rostit din vîrful buzelor, şi era singur.

Cu ochii închişi privea înlăuntrul său. Nu înlăuntrul sufletului, căci nu ştia unde şi ce este. Înlăuntrul, în obscurul vîrtej de umori care era viaţa lui. Dacă ajungea un capriciu al micului muşchi care izbutea să se facă simţit în orice particolă a bătrînului său trup, ce era în realitate acea consumată aglomerare de oase, de carne, de tendoane, de sînge?

Ştia orice amănunt despre aripa unui sfredelaş, plantele îi erau surori cum îi erau familiare orhideele care participau la viaţa lui, dar despre sine, despre acea alchimie care se petrecea în spatele măştii bărbatului căruia-i spuneau Michele, nu reuşea să afle mai nimic.

Studiase, ca fiecare om de meseria lui, corpul uman, cîteva planşe anatomice din secolul al şaptesprezecelea constituiseră obiect de studiu pentru el cu minuţiozitate, încît izbutise să scoată din ele o serie de gravuri şi la fiecare ca semnătură, exorcism sau rînjet, pusese în cîte un colţ o insectă: lăcusta pentru inimă şi afluenţii ei, o muscă pentru creier, un ţînţar pentru circuitul viscerelor îngrămădite, un greier pentru scheletul care scîrţîie descarnat.

Dar despre sine, pentru sine nu avea nici imaginaţie nici memorie. Epuizat după criză, îşi palpa pieptul, îşi atingea ochii umeziţi, urechile pacificate. Înlăuntru, respiraţia trecea liniştit prin văgăuni, înroura şi binecuvînta, dar ceea ce se petrecea, într-adevăr, în realitate unde un bisturiu ar fi putut deschide o spirală, nu reuşea să-şi imagineze.

Renunţă cu un suspin lung şi resemnat. Era viu, era aici, gîndurile absurde nu i se înfăţişară conştiinţei în bubuitul pistonului înnebunit. Nu gîndurile, se corectă, ci gîndul suprem, unicul suprem în viaţa lui. Poate că nu s-ar fi înfăţişat niciodată, poate că era inutil să-l aştepte, totul avea să se întîmple fără să ştie el, ca şi restul. Ca naşterea. *Hic et nunc*[1]. Şi apoi, nimic.

Adormi pe acest nimic, care nu-i mai părea mai melancolic decît depresiunea din timpul zilei. Mă abandonez în braţele somnului, gîndi el; poate că a muri era tocmai acest dulce şi totodată imperios alunecuş în abandonarea de sine.

---

[1]Aici şi numaidecît, imediat (lat.).

CAPITOLUL AL ŞAPTESPREZECELEA

DUPĂ O NOAPTE care urma unei crize Michele îşi prelungea repaosul de dimineaţă şi Giulia, care-l saluta mereu în momentul în care se trezea, mai înainte de a intra în baie, venea puţin timp după aceea să-i aducă la pat cafeaua. Venea cu o tavă mare de lemn pe care o decorase Michele, plină de ceşti şi de ibricele, în fiecare găsindu-se cîte un strop de rafinate compoturi de fructe sau miere de mai mai multe soiuri. Luau împreună micul dejun în timp ce ascultau radioul. De cîtăva vreme nu mai cumpărau ziare decît cînd erau în călătorie sau cînd nu dormeau acasă. Radioul le era de ajuns pentru a primi veşti despre lume, chiar şi despre lumea artei; discuţiile, oezbaterile, întîlnirile de care se ocupau cronicile îl plictiseau pe Michele.

— Ştii Giulia, îi spuse el, viaţa trebuie să fie greu de dus pentru cine e tînăr. Cum de fac ca să ţină minte numele tuturor acestor Soloni care se înghesuie ca să spună prostii.

Radioul tocmai făcea prezentarea a nu se ştie a cîta conferinţă despre mijloacele de comunicare şi *mass media*.

— Şi eu am o bănuială, ba sînt sigur, că toate astea nu sînt cîtuşi de puţin cultură.

Giulia îi răspunse pe loc:

— Pentru că eşti un conservator. Numai asta te face să fii alergic la anumite lucruri.

— Ba nu-i adevărat. Conservator, eu, care învăţ cîte ceva nou în fiecare zi? În felul meu, fireşte, Nu, draga mea, nu! Schemele pe care le născocesc ăştia sînt unele mai inconştiente decît altele. Elementele sînt întotdeauna aceleaşi, justiţie şi libertate, angajament şi autonomie în artă, unul e comunist, altul e cu americanii, dar pînă la urmă totul se reduce la propagandă, la sofisme, la necunoaştere. Aş prefera să citesc un text serios de istorie sau de botanică. Căci aceste maîtres á penser de astăzi sînt morţi şi-îngropaţi.

— Asta e o acceptare a bătrîneţii, ştii? îi spuse Giulia.

— Se poate. Dar această vînturare de opinii asupra unor lucruri pe care le ştiu din totdeauna îmi este insuportabilă. Oftă. În schimb cum mi-ar plăcea să discut, într-un loc drăguţ... unde mai bine decît aici? cu vreunul dintre prietenii mei care nu mai este, şi care gîndea ca şi mine.

Giulia nu mai suflă, adesea Michele îşi reamintea cu nostalgie de anii tinereţii şi ai plenitudinii virile cu prietenii săi poeţi.

— Măcar rîdeam, Dumnezeule. Dar ironia, care ne frîna entuziasmele, unde a dispărut? Zăpezile de odinioară! Ironia, discreţia, modestia, răbdarea: acestea sînt adevăratele zăpezi care s-au pierdut.

Giulia îşi dădu seama după tonul vocii că Michele se simţea bine.

— Atunci, dacă eşti atît de polemic, apucă-te de lucru, puturosule.

Şi Michele, cu o grimasă de copil certat, îşi trase picioarele de sub aşternut. Şi ei, care se îndepărta cu tava curăţată îi strigă :

— Asta e tinereţea, draga mea, să mă ridic şi să mă apuc de lucru se *cundum onimom meam*[1].

Şi Giulia îşi spuse, răspunzîndu-i :

— *Deo gratias*[2].

Ca în fiecare dimineaţă înainte de a se apuca de lucru Michele ieşea în grădină. Trecea încet printre plante, le vizita pe fiecare în parte, privea marea din depărtare, punea întrebări norilor, dacă erau şi studia direcţia şi sunetul vîntului. Era regenerarea lui zilnică. O absorbire de energie de la pămîntul pe care călca, încă umed, de roua şi de brumele nopţii, şi de la cerul privit cînd respira aerul curat. Uneori se lăsa furat de itinerariile furnicilor şi de urmele lăsate de roboteala cîrtiţelor sau a aricilor ; se întîmpla să dea peste vreo pasăre moartă sau peste vreun şoarece rănit, scăpat din capcană. Atunci se oprea de fiecare dată uimit de capacitatea de distrugere în viaţă. Cu totul altceva decît ombilicul, o cupă de vin excelent ! Cîntarea cîntărilor mărturisea în mod absurd moartea ascunsă în spatele celei mai splendide vieţi. Nu există orificiu chiar şi cel mai mic care să nu supureze, să nu puroieze să nu asude în creaturile vii : mucozităţi şi urdori, apoi sudoarea, scursori care se adună pretutindeni, ombilic ca ochiul unei păsărele, şi angelicii ochi ai femeii adorate, cu colţurile încleiate în urdori. Pletele de aur şi de abanos curgînd libere dar îmbîcsite

---

[1] După pofta inimii mele (lat.).

[2] Mulţumesc lui Dumnezeu (lat.).

de mătreaţă... o mizerie şi ce anticipare a morţii fermentarea asta a trupurilor glorioase în aşteptarea momentului cînd vor deveni cadavre ! Ciudat, de fiecare dată Michele se gîndea la asta ca în dragostea pentru natura pe care alţii o citeau în arta sa, nimeni nu notase niciodată cîtă cruzime se afla la bază. Poate că nu chiar cruzime, pentru că nu se complăcea în pene însîngerate, în gîturi dezarticulizate, în labe sfărîmate, în ochi sparţi, dar cu răceala de observator, care-i permitea să fixeze cu precizie exactă imaginile acelei morţi pe pînză.

Peste tot, în mica grădină, moartea coabita cu viaţa : grăunţe roditoare umflau potirele împreună cu fermenţi distrugători ai sepalelor ofilite, frunzele îşi pierdeau prospeţimea răsucindu-se în jurul nervurilor şi al peţiolului sub lovitura soarelui, acelaşi care făcea să se întredeschidă pe timp de iarnă un trandafir neaşteptat, în colţul cel mei ferit, şi era ca rîsul unui graur care-şi bate joc de anotimpurile de rodire, şi apoi trandafirul acela se desfoia şi numaidecît îşi transforma parfumul lăsînd o materie inertă acolo unde fusese înstăpînită victoria fantasticei vieţi naturale ; o nelinişte îl cuprindea pe bătrînul pictor, o nelinişte cu atît mai mare la gîndul că, dacă frumuseţea era efemeră ca şi pentru un trandafir, moartea rămînea în măruntaiele vieţii. Şi în micile colivii pe care se încăpăţîna să le picteze împreună cu minusculii lor locatari, dulceaţa cîntecului nu era poate în realitate decît pasiune pentru libertate ? Toate astea nu însemnau cruzime ?

Un sfînt Francisc, îl definea adesea cîte o

plîngăreață de vîrsta lui în extaz în fața tablourilor sale, care fusese disponibilă cîndva la alte încîntări mai puțin mistice. Și ca Sfînt Francisc apărea adesea în multe pagini zeloase care vorbeau despre el, unde erau citați Pascoli și Fra Angelico și miile de ciripituri care răsunau în poeziile care consolează fetișcane și visători. Michele era agasat întotdeauna de această neghioabă generalizare. Nu de Francisc se apropia în adîncul sufletului lui, ci de observatorul care clasifica, de entomologul care-și exploatează cadavrele, de botanistul care disecă umila viață a frunzelor și florilor; și își recunoaște apartenența la tagmă a acelor necruțători posesori. Apoi, pentru sine, adăugă un alt element, pictura care proiectează frumusețea unor forme și fermentul său în afara timpului, un alibi asemănător cu cel al dragostei, care e dorința de posesie dar și dulceață a adorației. Era adevărat, dar cintezoiul pe care-l ținea în mînă, mort și cu sîngele scurs, după ce fusese rănit de cine știe ce vînător sălbatic și pe care se pregătea să-l picteze pregustînd deja plăcerea pură a acelei contemplații nederanjată de nici o bătaie de aripă și de nici o mișcare de pleoapă cum se întîmpla la păsările vii, dacă printr-o minune ar fi putut să-l învie în mîinile sale, cum i-ar fi înfipt gheruțele în ochii lui tineri și necruțători!

Odată chiar visase asta: de pe pereți topăind coborîseră păsările; coliviile pictate și cornișele se deschiseseră, pițigoi și becațe, prepelițe și sfredeluși, păsări mari și colorate și mici păsărele cenușii se îndepărtaseră de locurile unde le fixase el, în culori,

și încremenite și zburînd acum foarte repede în cercuri tot mai strînse se năpustiseră asupra lui. Înspăimîntat își ferea fața cu brațele, și era acolo o pasăre mare, poate o cucuvea care-l tot ciocănea în cap cu ciocul dur și ascuțit, una mai mică îi sfredelea o ureche și două îi atacau teribile ochii; se apărase cu ochelarii, apoi și ochelarii îi căzuseră și în clipa aceea se trezise lac de sudoare.

S-a gîndit la Hitchcock și s-a liniștit: fără îndoială își amintea o scenă din film. Și totuși îndoiala rămăsese și acum, în liniștea calmă a dimineții, Michele ar fi vrut să întrebe pe cineva, nu pe Giulia, pe cineva care să nu fie orb din dragoste și indulgent din respect, dacă era crudă natura sa profundă.

Vînătoarea fusese contactul său sîngeros, dacă era sîngeros, cu natura, încă din copilărie. Pentru că în copilărie Michele locuise la țară cu opt frați și surori; casa lor era dincolo de poarta San Lazzaro, la Udine, și ca să se ducă la școală copiii trebuiau să treacă printr-o pădure. Chiar și acum, dacă vrea să-și imagineze spaima, Michele se gîndea la pădurea aceea, cu viața ei tainică, umbrele neașteptate și zgomotele fără pricini cunoscute, scrîșnetele, șuierăturile, jocul vîntului prin frunze și verdele profund al apelor stătătoare în vreun colț aproape întunecat de un acoperiș de frunze dese și de ferigi care se tîrau pe jos.

Era o filatură de bumbac pe-aproape și șanțurile de apă se întindeau de-a lungul malurilor de marnă. Cînd era secetă munca înceta și copiii se așezau înarmați cu furcuțe ca să prindă peștii de sub pietroaiele din canalul aproape uscat. Își mai aducea și acum aminte

cum îi mai bătuse inima cînd avusese în mînă primul peştişor şi îl aruncase numaidecît în vasul de sticlă pe care-l adusese, obosindu-se să mai pună apă şi dorind cu disperare să nu moară, şi peştişorul mai întîi se zvîrcolise, apoi codiţa începuse să i se mişte frenetic şi băiatul se liniştise. A doua zi dimineaţă cînd se sculase nu-l mai găsise în bucătărie : maică-sa aruncase făptura fără viaţă ca să-l scutească pe copil de imaginea morţii. Michele plînsese cînd se dusese la şcoală cu surorile şi pădurea îl speriase atunci mai rău decît oricînd.

De atunci începuse să recunoască păsările ; se ducea cu surorile la vînătoare de cuiburi pînă cînd l-a pedepsit tată-su, apoi le-a dat voie să ţină în colivie o pereche de sticleţi. În mica piaţă din Udine, lîngă rigolă, erau întotdeauna trei friulane, una bătrînă şi două tinere, care-şi vindeau produsele lor de la ţară. Întotdeauna aveau, fiecare cîte un pîlc de opt păsărele legate cu sfoară de un inel care atîrna de degetul mic. Era rodul vînătorii mărunte pe care o făceau bărbaţii lor pentru mămăliga orăşenilor.

În timp ce maică-sa făcea cumpărăturile, Michele nu se depărta de locul acela ; alături de femeile care vorbeau limba lor de-acasă şi nu-l slăbeau din ochi, nu se sătura să vadă grămada de păsări. În sfîrşit a făcut prima sa victimă personală, un sfredeluş, ca vînător adevărat, cu un cartuş de armă de vînătoare calibrul douăzeci, pe care i-o dăruise taică-su. Îşi amintea de dimineţile acelea de vînătoare cu tatăl şi cu fraţii săi tot atît de pricepuţi în treaba asta încît se gîndea să devină el, cel mai îndemînatic şi cel mai talentat dintre ei, vînător de bizoni şi de elefanţi în Africa, precum în cărţile de aventuri pe care le citise mult mai tîrziu şi pe care le dăruise copiilor prietenilor. Aşa îl trăise el pe Salgari al lui, în pădurile friulane, cu un pluton de aventurieri care erau tatăl şi fraţii lui. Unul, africanul, avea un torace enorm şi nu greşea un glonţ, prăpădea potîrnichi şi fazani dar prindea şi porci mistreţi şi vulpi. Toţi fraţii lui erau mai robuşti decît el, mai solizi şi mai bine legaţi : lui Michele îi rămăsese ca trăsătură comună în afară de ochii deschişi la culoare, numai înălţimea figurii subţiri care acuza foamea suferită de mic cînd tatăl, Sandokan şi Yanez din amintirile sale infantile, murise. În unele seri, iarna cînd suna clopotul de la bumbăcărie la încetarea lucrului şi muncitoarele năvăleau afară, strigîndu-se, rîzînd şi cîntînd, vocile lor ajungeau pînă la el în pat, pe întuneric, unde se culcaseră ca să învingă frigul şi foamea, atît de săraci ajunseseră. Şi chiar şi acum, după atîţia ani şi morţile care urmaseră, după o viaţă bogată, despre fratele generos şi foarte frumos care-l hrănise cu mămăliguţă şi cu varză cînd maică-sa se îmbolnăvise, tot mai visa urît : cineva îi fura maşina, nu avea bani să plătească chiria, rămăsese fără lucru. Sărăcia, legată de acel timp infantil în care fratele fusese samariteanul liniştitor şi omnipotent care făcea pe loc faţă oricărei nevoi, era coşmarul lui care-i revenea cel mai des în somn. O spaimă mai mare decît oricare alta, deoarece putea lovi chiar şi pe privilegiaţii soartei cum era fratele său ; dacă Michele

trebuia să vorbească despre el, spunea întotdeauna: „Aducea soarele. Erau tot mai puțini cei care-l cunoscuseră în anii primelor experiențe genoveze cînd mama ceruse ajutorul surorii sale, și ei, copiii, se străduiseră să supraviețuiască și să crească și în sfîrșit să se exprime. Cu el continuase Michele să observe păsările în cărți, cu el se distrase să-și folosească cunoștințele pentru decorațiile pe care le făcuseră împreună pentru frumoasele case genoveze. Oftă. Întotdeauna, dacă se gîndea la Walter, și cînd era singur se gîndea mereu, absența lui îl chinuia. Nu știa să se resemneze că nu era lîngă el, oglindă a oricăruia din gîndurile sale, și mai ales era supărat că nu putea să vorbească despre un personaj de basm, pentru că nedreptatea timpului îi încețoșa memoria. Dar el nu putea să uite cît datora libertății de alegere a lui Walter și copilăreasca lui bucurie, care totuși îi făcuseră să sufere pe cei care-l iubeau pentru a remedia ceea ce putea să apară drept o uitare vinovată. E adevărat, Walter se delectase cu iresponsabila necugetare a unui copil, ca și cum a trăi era pentru el doar o continuă dorință fără de scop, o comuniune neîntreruptă cu natura și cu cine se găsea alături de el, într-o relație mută și nevinovată. Acum cînd pentru Michele venise momentul onorurilor și al înțelepciunii ar fi vrut ca fratele acesta să fie alături de el, să se bucure, chiar dacă semnătura lui Walter nu era pe nici un tablou și singura lui urmă pe care o lăsase despre sine pe lume era o urmă de o dulce gratuitate.

În mîinile sale, care fuseseră îndemînatice și geniale ca puține altele, nu reținuse nimic.

Oftă chinuit, încă o dată și desfăcu cu delicatețe aripile cintezoiului pe care-l ridicase de jos. În plumburiul peisajului punctul albăstrui al capului se evidenția puternic — „Trebuia să te nuntești, erai îndrăgostit, de-asta te-ai lăsat lovit cu ciocul" — pieptul avea o delicată nuanță roză asemănătoare unei delicate catifele de piersică, pe spate penele erau verzui și penele de cîrmă erau albe cum albă era și porțiunea pe care Michele o descoperise îndepărtînd aripile în mișcarea care desfăcu penele vîslașe.

Ansamblul culorilor era frapant. Și-l emoționă mai ales, pentru o clipă, acel alb neașteptat.

Cine știe de ce păsările exotice, pe care totuși se oprea să le privească în expoziții, sau în cărți, nu-l impresionau atîta. Cintezoii, grangurii galbeni, vrăbiuțele, sfredelușii, pițigoii aparțineau copilăriei sale. Și asta îl emoționa.

O porni îndărăt spre casă, puse cintezoiul pe raftul trepiedului, se așeză în fotoliu în fața șevaletului și se gîndi la felul cum avea să-l picteze. În timp ce se gîndea la asta îi parveni de departe vuietul unui avion.

În Friuli era un zgomot atît de rar încît el singur constituia un eveniment. La Genova se obișnuise atît de mult cu asta încît îl stăpînise cum punea stăpînire pe plante și pe flori pictîndu-le. Era poate prima acțiune a alegerii sale cînd plecase la război și vrusese să devină pilot.

Frumusețea era acolo, în aer. Chiar și păsările, în zbor, sînt infinit mai frumoase decît cînd stau pe loc, sau sînt imobilizate de

moarte. Aerul care le vibrează în jur, libertatea mişcării în suspendarea oricărei gravităţi le fac creaturi speciale, demne de invidie. Pupăza imobilizată într-un peisaj poate părea un ornament inutil, un lucru mort. Dacă zboară înviorează totul, dă viaţă, e viaţă, surprinzătoare ea însăşi. Michele se gîndi la imensitatea terorii în clipa în care, lovită de fulgerele vînătorii, golul care susţinuse păsările, devine pe neaşteptate un gol care le trage irezistibil şi înspăimîntător spre pămînt şi spre moarte.

"Cînd pictez nu mai simt apăsarea trupului şi nici neplăcerile cotidianului, umilinţa la care te supun lucrurile pe care trebuie să le fac pentru că sînt silit să fac asta: şi zbor şi eu".

Se ridică, îşi căută o foaie groasă de carton, luă un cărbune şi începu să însemneze cu trăsături scurte forma cintezoiului.

Pentru o clipă îl străbătu gîndul că nu mai este capabil să-l deseneze, îl depăşi. Brusc, o neaşteptată ameţeală îi înnegură ochii. Lăsă jos cărbunele, se aşeză. „Am şi terminat de zburat. Ba chiar am rămas pe pămînt."

Încerca să se ia singur în rîs, dar ceva nu era în regulă. Poate criza din seara trecută, poate că amintirile acelea de vînătoare, poate gîndul la Walter uitat aşa, poate suferinţa, neaşteptată şi foarte puternică pentru acea mică făptură născută pentru uşurinţa zborului şi redusă acum la o grămăjoară de materie inertă, poate că toate astea îi blocau fantezia.

"Dacă n-aş mai şti să pictez, aş muri".

Această prevestire de incapacitate de zbor în izolarea artei era singurul şi adevăratul mod

pe care-l avea de a simţi moartea. Dacă se întreba, cum făcuse de atîtea ori pe întuneric, şi chiar şi cu o seară înainte, îşi putea imagina moartea, doar în chip abstract, ca printr-un exerciţiu al spiritului. Şi dacă îi atribuia dulceaţa unei alunecări în somn, se liniştea, nu-i mai era deloc frică. Dar imposibilitatea de a mai fantaza, incapacitatea de a mai traduce ceea ce vedea în semne, aceasta era cu adevărat un mod dureros, chinuitor de a gîndi, sau chiar de a simţi, propria moarte. Să te apuce ameţeala. Închise ochii.

Poate că era doar oboseala. De cîţi ani picta păsări? De cînd el cu Giulia veniseră să locuiască în golf, păsările erau vizitatorii lor obişnuiţi, de la acea primă dată cînd le sugeraseră numele casei mulţimea de păsări care-i înconjuraseră. Le dăduseră să mănînce cu generozitate: Măcăleandrii şi sturzii sînt mari amatori de molii, marea lor delicatesă şi le-o ofereau cu punctualitate într-un vas plin cu tărîţe. Zborurile şi ciripiturile în jurul acelei oferte erau darul pe care păsările, prietenii lor, li-l restituiau, în acea primă etapă de constituire: plasaţi ceva mai departe, el şi Giulia le priveau şi le ascultau, în timp ce ele îşi consumau masa pe sub pomi. Îngrijiseră împreună şi o cinteză rănită la o aripă, care se însănătoşise şi rămăsese apoi în casă trei ani; la orice schimb de apă sau de mîncare vorbea; piuitul pe care-l adresa în fiecare zi, era fără îndoială echivalentul unui „mulţumesc", aşa încît Michele a riscat odată să-i deschidă colivia. Perplexă sau emoţionată, cinteza ezită mai întîi, apoi îşi luă zborul, pentru a se întoarce apoi în colivie prin uşiţa

rămasă întredeschisă. De atunci, în fiecare zi acel „fin" se reînnoi pentru mîncare și plimbarea prin încăpere, pînă cînd într-o zi prizoniera își luă zborul de la fereastră. Michele își amintea cu melancolie acel prim mic dejun după fugă, pe care, din pudoare, n-a comentat-o nici unul dintre ei. Dar începură să se certe de fiecare dată cînd un cintezoi se apropia de geamurile lor sau se apuca să ciugulească de pe pervazul ferestrei firimiturile lăsate de Giulia. Mai ales Michele era cel care pretindea c-o recunoaște pe prizonieră și pentru că, dacă-i vorbea de la cîțiva pași apropiere, pasărea părea că-l ascultă. Dar cum se apropia, își lua zborul. Pînă la urmă își făcuseră un obicei din dialogurile alea. Pe Michele îl distra un pițigoi care venea de dimineață, bătea în geam cu ciocul și îl silea să se apropie. Într-o zi, în grădină Michele și Giulia descoperiseră doi florancini: Michele îi identifică cu siguranță după peticelul de portocaliu aprins care desena pe capetele lor cîte o beretă microscopică.

Era iarnă și era soare: pe-aproape, de pe o creangă, prindeau insecte. Michele știa că florancinii ca și sfredelușii vin să caute căldura de foarte departe, chiar din Siberia, și întrucît era încîntat de bășcuța aceea portocalie își doriseră să aibe o păsărică din asta la îndemînă ca s-o poată picta după voie. Se duse să-și ia pușca și ochi, apoi curajul îl părăsi, ca și pofta de a le mai picta. A doua zi dimineață Giulia intra alergînd în casă. Găsise un florancin mort pe jos, pe un răzor cultivat. Michele trase concluzia să se sinucisese ca să-l poată picta el, și ajuns aici se

pierdu atît de mult în lucru încît acuarela care a ieșit din povestea asta i se păru atît lui cît și prietenilor lui o lucrare de o mare perfecțiune pe care n-a vrut s-o expună niciodată; îi revenea Giuliei pentru că aparținea poveștii lor personale. Și Giulia și-a atîrnat-o în camera ei lîngă pat.

Ar mai fi fost capabil să ajungă la perfecțiunea acelor linii, la acea absolută gratuitate de risipire, de timp și de preocupare, ca să fixeze vibrațiile de nuanțe în cintezoiul mort? Poate că amintirea acelui „fin" fusese ceea ce-l tulburase.

Dar nu era ea, prizoniera eliberată, pentru că pata albastră de pe cap este semnul de dragoste la bărbătuși, cinteza aceea avea un penaj mai monoton, de o culoare mult mai puțin tărcată.

„Dacă sînt feroce în sufletul meu, acum sînt mai puțin decît atunci", trase el concluzia. Observarea cere luciditatea privirii, dacă, după aceea adăugase pigmentul milei, aceasta nu-nsemna că actul picturii trebuia să fie neapărat inferior.

Pînă una alta se ridică, puse ușurel trupșorul jos ca lumina să-l cuprindă cum dorea și reluă cărbunele în mînă.

CAPITOLUL AL OPTSPREZECELEA

nase schița cintezoiului și se pregătea să-i dea formă. Nu știa încă dacă trebuia să folosească culorile sau creionul. Ceva îl distrăgea, făcîndu-i gesturile mecanice. Toate preocupările acelea, acea căutare de oameni care nu-i semnănau, acea reîmprospătare de amintiri neimportante, de întîlniri întîmplătoare datorită necesităților vieții... Merita oare ca Paolo și acea nouă, adorabilă prietenă a lui — asupra acestui lucru, că era adorabilă, nu avea dubii — să bată coasa pentru melancoliile unui bătrîn ? Un moment. Tabloul acela nu era un tablou oarecare. Îl regreta, îl dorea, e adevărat, dar nu din vanitate, sau avariție, sau cine știe ce alt sentiment meschin. Numai el știa, dar n-o știa destul de bine, cum se născuse în el. Să-l revadă, să înțeleagă ce se petrecuse în el în acel moment de singurătate absolută, nu, nu era o melancolie patetică, un capriciu senil : dacă mozaicul trebuie compus în întregime, plăcuța aceea lipsea. Asta era egoism ? Poate. Dar nu din pofta de a poseda ; ci pentru sufletul lui. Egoismul constă numai în faptul că ceruse ajutor. Dar sînt tineri, se consolă el, și Liguria este atît de potrivită

cu tinerețea ! Fără să se fi gîndit se trezi în fotoliu. Fuma și încerca din nou să-și reconstituie tabloul.

De ce îl învăluia tăcerea ori de cîte ori se gîndea la asta, excluzînd-o cu totul pe Giulia ? Și totuși la Paraggi era acolo, dincolo de cortina perdelelor, dormind leneșă, trup de dragoste satisfăcută, mănunchi de dedicare și de ambiguitate mascat de abandonul într-un somn populat de vise numai ale ei, cum numai lui îi aparțineau la ceasul acela gînduri care-l făceau să privească la micul golf ca la imaginea însăși a unei singurătăți care n-ar fi putut fi împărtășită întru totul cu nimeni.

Nu mai credea în asta. Se întîmplase ceva care-l făcuse să ajungă dintr-un salt dincolo de bariera care desparte de iluzii acceptarea trăirii vieții pentru ceea ce este.

Se întîmplase la Friuli. Acolo, într-o lungă succesiune de zile — poate două luni sau trei, timpul necesar pentru a restaura un mic palat prin fața căruia trecuse în fiecare dimineață cînd intra în Borgo San Lazzaro ca să se ducă la școală — trăise poate cea mai extraordinară poveste de dragoste din viața lui.

Se emoționă la acest gînd, își refuză acel „poate" : fusese o poveste unică, excepțională, în afara oricărei condiționări evlavioase, un dialog fără schimburi de cuvinte născute mai înainte și care să se mai poată repeta după aceea. Chiar era inocența, așa cum natura o oferă făpturilor sale cele mai blînde, un cățel, un pui fără pene, o apă de izvor, un tăpșan verde printre stînci.

El, ajuns deja stăpîn pe meșteșugul său, și deja viciat de experiențele galante în urma

vieții pe lîngă prea frumosul și fericitul său frate, fusese încîntat de asta. Nu era frumoasă, potrivit cu ceea ce canoanele artei sugerează pentru frumusețe, dar avea chipul, în permanență străbătut de o mulțime de emoții neexprimate, o intensitate care te tulbura. Gura ei mare care încerca zadarnic să rostească vorbele neîngăduite de infirmitatea ei — nici un cuvînt nu ajungea pînă la ea și nici nu putea să vorbească — ochii plini de adorare cînd îi zîmbea, lucind melancolici cînd se îndepărta, perplexitatea, teama, bucuria, totul la ea era proaspăt și deosebit de orice altceva cunoscut pînă cînd se apropiase de ea, în timpul cînd o avusese cu el, asistentă umilă și devotată.

Domnul care-l chemase la restaurare fusese prieten cu tatăl său, și păstrase legătura după aceea, cu familia lor emigrată la Genova. Michele deși era tînăr, avea deja o bună faimă de decorator mural și de pictor de frescă, și avea ochi și o răbdare și o constanță neobosite.

Comitetul i-a prezentat ajutoarea pe care hotărîse să i-o dea, în salonul unde o scară dublă aștepta ca el s-o încalece, cu bidoane atîrnate de brîu, rigla legată în bandulieră, penelele într-un săculeț cu baierele trecute pe după gît. O muncă distrugătoare pe care nici unul din pictorii laureați din partea locului n-ar fi acceptat-o. Dar Michele primise acea invitație ca pe o chemare adresată copilului care fusese și pe care-l purta în suflet, și apoi știa că terminată rozeta tavanului, acoperirea cu frescă a pereților ar fi fost un joc chiar amuzant.

„Ajutoarea" era ea, Chiara. Stăpînul casei o crescuse, una dintre atîtea nounăscute abandonate și la cheremul milei străinilor dar n-o trimiseseră la școală, atunci nu existau școli potrivite pentru ea, și Chiara ajuta în casă, la bucătărie și la dormitoare. Ea aducea masa lui Michele, îi aranja albiturile de schimb, îi curăța perdelele. La început se simțise puțin jignit: ce umilință, o femeie, și-n plus una surdo mută care să-l ajute pe el! Și scriindu-i fratelui său făcuse ironii despre atît de puțina lui faimă pe locurile lor de baștină, lucru ce se vedea după felul cum îl tratau. Apoi, puțin cîte puțin, în exilul acelor ore închinate lucrului, prezența Chiarei devenise încetul cu încetul mai importantă și singura pe care și-o dorea. Fără s-o cheme, cînd avea nevoie de ea, o găsea alături de el și cînd îi servise în tot felul de trebi pe care i le cerea cu gesturi care deveniseră un limbaj natural pentru el, Chiara se îndepărta, dar Michele o simțea pe-aproape respirînd parcă deodată cu el, și cu atenția îndreptată spre munca lui cu aceeași concentrare pasională, lipsa ei de voce și totuși realitatea emoțiilor sale îl învăluia ca o muzică audibilă. Se simțea bine, în ceasurile acelea, cum nu se mai simțise din secolele copilăriei sale: acasă, în atmosfera pămîntului lor, picta pe pereții coșcoviți sau curățați de timp scene de vînătoare după cartoane regăsite de la urmașul elvețian al lui Tiepolo care-l precedase: amesteca culori și amintiri. Se revedea în păduri cu frații, simțea între degete zvîrcolirea rece a primului peștișor prins, își reamintea de prima lui dragoste. Se chema Rovida,

învăţătoarea lui era mare şi bine făcută; avea mîinile cu totul altfel decît ale mamei, cu pielea albă şi cu cîte patru gropiţe fiecare în carnea catifelată. Michele şedea în prima bancă, avea şase ani, şi copilul ar fi vrut întotdeauna să i le apuce, să i le strîngă, poate chiar să i le lingă; trebuie să fi fost bune, ca oiţa albă de zahăr pe care o găsea în pantof în dimineaţa de Bobotează[1].

Într-o zi, în timp ce domnişoara vorbea, stînd în picioare în faţa băncii lui, un strop de salivă îi căzu din gură. O picătură care se aşeză în caietul lui Michele.

Mîna băiatului s-a mişcat rapid, a acoperit urma aceea infimă de umezeală şi a dus-o la gură. Băuse mica perlă căzută de pe buzele iubirii sale, acela fusese primul său sărut. După aceea, cînd pictura devenise meseria lui şi după ce văzuse, citise şi studiase pentru ca să fie şi meseria lui artă, privise întotdeauna la naturile moarte cele mai faimoase, picăturile de apă: în faţa unui coşuleţ cu fructe de Caravaggio frunzele umezite de picături mici îl încîntară. Dar nu din motive artistice, ci din cauză că-i aminteau de acea primă şi atît de dulce hrană amoroasă.

Acum, cînd se îndepărta să privească pe perete ceea ce pictase, în acel flux de amintiri, la sfîrşitul unei zile, simţea mereu în adîncul său un sunet slab şi de neasemuit cu oricare altfel de sunet uman şi era de bucurie, Chiara era fericită şi el se întorcea să-i zîmbească, faţa ei deschisă vibra şi se aprindea de culoare. Cîteodată, întors spre perete pentru vreun retuş, se mira numaidecît după aceea n-o mai vedea iar în spatele lui. Chiara trebuie să fi gîndit că datoria ei se termina cînd pictorul îşi terminase treaba. Şi se întorcea la treburile casnice. Şi aşa, fără să se fi gîndit anume, din instinct, ca să simtă acea nedesluşită şi caldă pace care-l înconjura, Michele prelungi timpul de lucru în fiecare zi cîte un pic. Şi Chiara aştepta mereu cu el, dar micul sunet se năştea cîteodată pe neaşteptate de la ea, fără să se mai întoarcă s-o privească: dacă o picătură de apă perla nuanţa unui boboc, după un strop de alb dădea viaţă ochiului, copoi la pîndă, Chiara îşi spunea încîntarea mai mult ei decît lui.

„Era asemenea acelui" „fin" al prizonierei mele", gîndi el. Şi descoperirea îl emoţionă. Trebuie să se scurgă o viaţă ca să găsească asemănarea în natură cu sunetul care-i ieşea din gîtul nefericitei aceleia... Dar nu era cuvîntul potrivit pentru Chiara; în felul ei, diferit de orice etalon de apreciere comună, Chiara era fericită. Inocenţa o salva, izolînd-o de lumea care strigă şi schimbă sunete cu proprii semeni. Ea nu avea semeni, dar chipul său spunea că legătura cu bucuriile şi cu persoanele era vie. Îi ajungeau doar ochii ca să alerge acolo unde cineva are nevoie de ajutor. Animalele din curte şi cele din casă — Michele îşi amintea o mare haită de cîini de vînătoare afară şi prezenţa pisicilor bine hrănite prin camere — erau prietenii ei. Cînd venise Michele ca să redea viaţă salonului ţinut închis în umezeala a două secole, Chiara descoperise ceva care probabil că-i iluminase

[1] În orig. Befana: La catolici copiii primesc daruri în pantofi în dimineaţa de 6 ianuarie.

mintea ca nimic altceva pînă atunci, poate nici chiar religia. O văzuse într-o duminică cu părul blond ţinut aproape slobod într-un văl negru şi o urmase. Îşi făcuse comuniunea ca aproape toate femeile prezente, ochii lăsaţi, ascultători în biserică precum şi acasă. Dar, Michele era sigur, nimic alături de altar nu-i iluminase inima precum contemplarea de-a se înfăţişa ochilor săi avizi şi fermecaţi, sau contemplarea imaginilor de viaţă pe care o crea Michele, şi părea s-o facă numai pentru ea.

Îşi amintea cum ochii aceia deveniseră tot mai luminoşi şi tot mai grăbiţi să se umezească, cum o întrista pe zi ce trecea că trebuie să se îndepărteze cînd munca înceta. Şi mai fuseseră şi alte semnale la Chiara care-l privea pe Michele ca pe un zeu : nu oferta de mîncări din prima zi prezentate cu o chibzuială lipsită de formalităţi, brînzeturile aranjate pe frunze proaspete, fructele cu coaja lucitoare, mămăliga delicioasă răsturnată pe cîrpător numai pentru el, dintr-un ceaun de aramă atît de mic încît trebuie să-l fi căutat o grămadă de timp printre atîtea altele, toate mari, care strălucea în jurul boltei din bucătărie, vinul turnat în cana frumoasă de Bassano, şerveţelele brodate, de in vechi. Peste toate astea apăruse într-o zi un buchet de flori de cîmp, într-o alta un mănunchi de trufandale, două smochine, un ciorchine de struguri, apoi încetul cu încetul Chiara începuse să adauge culori la îmbrăcămintea ei. Purta de obicei un halat de bumbac cenuşiu peste care un şorţuleţ negru îi înconjura mijlocul subţire ; Michele a aplaudat-o cînd a văzut-o apărînd, un

pic încurcată şi zăpăcită de noutate pe care cine ştie cîtă vreme o pregătise, cu un şorţuleţ albăstriu cu tivurile înflorate : la apropierea lui zîmbitoare, ea bătuse din palme şi plecase în zbor foarte mulţumită.

Apoi a sosit ziua cu decolteul deschis la ultimul nasture ; o batistuţă albă înnodată ţinea loc de guler şi lumina cenuşiul îmbrăcăminţii. Michele surprindea fiecare schimbare şi aştepta, dîndu-şi seama, cu o tulburare de care nu avea curaj să vorbească nici măcar în scrisorile către fratele său, sosirea zilei, după fiecare noapte care-l depărta de Chiara.

Într-o seară, în momentul cînd s-o salute, îi trecuse o mînă prin păr. Chiara îl privise uimită apoi se aplecase şi înainte de a o putea împiedica îi sărutase mîna.

Din acel moment lucrurile se schimbaseră. Acum Chiara nu se mai abandona în exclamaţii în timp ce el lucra, faţa ei devenise mai frumoasă şi mai luminoasă, ţesătura delicată a pielii se aprindea de îmbujorări, ochii se ascundeau iute pe sub gene dacă Michele doar o atingea trecînd pe lîngă ea.

Nu-şi mai amintea cum se întîmplase. Cîteva trepte, camera era mică şi friguroasă, cearşafurile aspre şi îngheţate, şi apoi toată acea căldură de buze, de păr, piele, sîn, acel blond de aur vechi, acea înflorire catifelată, amintirea era una singură pentru că după acea primă noapte totul nu mai fusese decît un lung amor cu Chiara ; cînd o aştepta, cînd lucra cu ea şi cînd mînca privind-o, cînd controla ora cu nerăbdare care-l despărţea de camera de sub acoperiş şi de sub pădure, vecină cu luna.

Nu putea, nici măcar acum, după atîția ani, să-și amintească despărțirea. Durerea fusese atît de sfîșietoare, încît abia dat colțul, începuse să alerge pînă cînd simțise că o să moară de oboseală. Apoi îi scrisese comintentului său și-l rugase s-o salute pe Chiara din partea lui. Cine știe dacă o făcuse... Și se hotărîse să se întoarcă de cum vara are să-i îngăduie o vacanță. Dar se petrecuseră atîtea lucruri, și mereu, ca un păcătos ce era, amînase. Cînd o soră de-a lui se întorsese în Friuli o trimisese la fată cu un dar, dar Tullia găsise casa închisă; proprietarul murise și erau așteptați moștenitorii. Despre Chiara, mută, nu primise nici o veste. Abia după cinci ani, Michele aflase, de la un coleg, pe care-l însărcinase să cerceteze, că numele ei era trecut în lista morților de la primărie, împreună cu mulți alți tineri: poate răpusă de vreo epidemie.

Nu-i povestise niciodată nimic Giuliei. Nu știa bine de ce, sau poate pentru că știa prea bine: de rușine față de ea și față de sine, pentru a o apăra pe Chiara, inocența ei perfectă, naturalețea ei fără seamăn, grația pe care nimic, nici lipsa de dragoste, nici vorbele urîte, nici boala n-ar fi trebuit s-o păteze. Nu-i rodea conștiința amintirea acelei bucurii în ochi și în îmbrățișare; Chiara se bucurase de ea cu el împreună ca întîia femeie și întîiul bărbat din grădina din afara timpului. Îl ardea în schimb acel gol dinainte de moarte, anii de părăsire pe care nu se putea să și-i imagineze triști, grădina pălită în singurătate și în nostalgie.

Moartea poate că adusese eliberarea. Cum putea să-i spună Giuliei că nimeni nu-l iubise niciodată precum făptura aceea care vorbea numai cu ochii, și cu ea, numai cu ea, fusese cu totul el însuși, singur dar în armonie însă?

Giulia n-ar fi înțeles și ar fi suferit, de gelozie. Nedreaptă dar poate justificată pentru ea. Frumoasă, cultă, privilegiată, ea, fata curtată și imperioasă, îndrăgostită și credincioasă, și supusă lui ca nimeni altcuiva. Orice comparație era cu neputință, numai gîndind-o părea o blasfemie pentru Chiara și insuportabilă pentru Giulia. La Paraggi, în ziua aceea, ștersese prezentul și privise cerul și marea ca și cum împreună cu el ar fi fost să privească și micuța Chiara din paradisul pierdut. Și poate că fusese, dacă tăcerea de la Paraggi fusese perfectă în lucruri și în suflet.

Asta dădea valoare pînzei aceleia.

„Poate că Jesi a greșit, poate că nu am atins culmea în tabloul acela, dar ceea ce e sigur e că eu vreau să regăsesc tabloul acela. Cum aș fi vrut atunci s-o mai revăd pe Chiara măcar o dată".

CAPITOLUL AL NOUĂSPREZECELEA

CÎND ERA PREOCUPAT de vreun gînd sau neliniştit ca acum, Michele se oferea Giuliei pentru corvoade domestice. Era întotdeauna de reparat cîte ceva în grădina de zarzavat sau în cea cu flori, vreo îmbunătăţire de făcut, sera cerea îngrijiri continue şi chiar în casă, dacă era dispus pentru asta, întotdeauna era cîte ceva de făcut.

Cum o mai exclusese o dată gîndindu-se la Friuli şi se simţea vinovat, o căută s-o anunţe că avea să-i picteze la aniversare fereastra *trompe-l'oeil*[1] pe care Giulia o dorea de multă vreme. La capătul coridorului îngust, la care se găsea baia, exista o fereastră înverzită cu totul din pricina arborelui de *olea*[2] care-i stătea în faţă. Deoarece la începutul aceluiaşi coridor se deschidea în dreapta golul scării care ducea spre atelier, întotdeauna Giulia se plînsese de peretele urît gri şi despuiat. Ea fusese cea care-i sugerase ideea să picteze în frescă o copie a ferestrei din coridor şi acum Michele i-o făgădui. Giulia fu fericită, dar nu se miră cînd îl văzu luînd sacul de gunoi şi

---

[1] Tablou care dă aparenţa naturii.

[2] *Olea fragans* arbust decorativ cu flori parfumate.

porni urmat de Nocciolina. Era obişnuită cu jocurile de alibi ale lui Michele cu sutele de pretexte pe care le inventa pentru a întîrzia să se apuce de treabă. Îl simţea neliniştit, poate chiar chinuit de ceva de care nu vroia să-l întrebe pentru că învăţase că fiecare din ei doi avea dreptul la secretul său, să tacă, asta dacă dorea şi să i se împărtăşească numai dacă-i face plăcere.

Îl urmări cu ochii de la ferestruica bucătăriei unde sta curăţind zarzavaturile pentru prînz. Michele abia pusese sacul în cutia de gunoi de la trotuarul străzii, c-o văzu ivindu-se pe vecina lor. Îşi şterse gura a nemulţumire. Îl aştepta antipatica aia. Nu era cu putinţă ca Michele să nu dea de ea la orice ieşire pe portiţă. Giulia, n-o vedea niciodată, decît în vizită, cînd venea să pălăvrăgească „cu maestrul" despre noutăţile artistice genoveze, despre care era mereu la curent, în calitatea sa de funcţionară la supraintendenţă (Direcţia muzeelor de artă). Se şi cam ciondănise cu Michele din cauza ei. El o găsea, de necrezut frumoasă! prietenii, cărora Giulia le ceruse părerea, fuseseră cu toţii de acord cu ea: era simpatică, spusese Gibba, dar nu frumoasă; inteligentă, precizase fiica lui Gibba, dar Michele, neabătut, continuase să susţină că avea un cap foarte frumos. „Era toată o lumină cu părul acela în soare", spusese şi-i explicase încă o dată că frumuseţea e schimbătoare, e o chestiune de zile şi de momente şi că e transformabilă ca şi ochiul care o priveşte. El găsea că sînt frumoase femei pe care alţii le socoteau urîte şi îndrăznise să afirme că ea, Giulia, fusese considerată, prea puţin

grațioasă în tinerețe, chiar de către mama ei. Care nu se pricepea cîtuși de puțin, se grăbise să adauge, în fața ochilor ei furibunzi.

Acum stupida aia avea o mînă de-a lui Michele între ale ei și nu părea dispusă să i-o lase. Sună telefonul, Giulia își lăsă postul său de observație ca să se ducă să răspundă; cînd se întoarse Michele intra în casă.

— Știi ce mi-a spus? Zîmbea cu toată fața, vioi ca o pasăre care abia a ciugulit ceva boabe. Că sînt frumos. Chiar așa. Că în ciuda anilor mei bogați sînt un bărbat fascinant și a insinuat că trebuie să fi avut o grămadă de femei.

Giulia își șterse buzele ca să nu spună ceea ce gîndea și Michele veni lîngă ea s-o sărute.

— De-aș fi măcar frumos ca și tablourile mele, se răsfăță el. Un tablou e frumos prin ceea ce emană și sugerează. Deci...

Giulia îi dădu și ea un sărut și rîse la rîndul ei și Michele, căruia nu-i scăpă *fair-play-ul* ei, se eclipsă prudent.

Putea alege între a continua lucrul la șevalet sau a schița proiectul pentru *trompe-l'oeil*. Dar erau operații care pretindeau lucrarea minții, trebuia să-ți bați capul cu proporții cu alegerea culorilor, cu echilibrarea lor. N-avea chef de așa ceva. Deschise caseta în care își ținea fleacurile lui predilecte. Luă o cutie nu mai mare decît o palmă, îi săltă capacul. Iată elicele lui, cea mai lungă de trei centimetri, cea mai mică de unul, toate în culori atenuate, după așchia de lemn pe care o folosise ca s-o facă, și unele colorate cu pensula lui. Alese una, apoi alta, le cîntări în palmă, n-ar fi putut să le vadă și

nici nu și-ar fi dat seama de ele, lipsite de greutate cum erau, o răsuflare, un fulg. Erau uimitoare, își spuse el din nou, o capodoperă. Ce putea fi mai demn de admirație, mai plin de demnitate decît lucrarea mîinilor? Michele admira tot ceea ce ieșea din mîinile Giuliei, delicioasele ei feluri întîi, tartele sale cu rozmarin, marmeladele sale, și chiar ceaiul care se lua la Măcăleandru nu se putea compara cu nici un alt ceai care se lua la Genova. Și Giulia știa să-și împodobească masa, cu cîteva flori uscate și două ramuri proaspete, știa să născocească primăvara în timpul iernii, iar cu un șal aranjat cu gust să întinerească o rochie. Mîinile erau divine. Văzuse la lucru fetele de la școala de restaurare: degetele acelea subțiri recreau viața cu o dragoste răbdătoare de îngeri care cunosc intențiile lui Dumnezeu. Poate cînd *Biblia* ne povestește cum s-a născut lumea, nu ne spune că pentru a o face au fost o mulțime de mîini ușoare zburînd în jurul minții masive a creatorului. Și țăranii cînd altoiesc pomii... Tăieturile acelea exacte apărate de fețe ca pentru ființele umane acea precizie de gesturi, acea alegere magică a momentului potrivit, dar tot timpul mîinile erau cele care dădeau formă miracolului.

Cine știe dacă ar mai fi putut să zboare! Firește că da, numai dacă ar mai fi avut încredere în el. De ce nu-și cumpărase un Farmen[1] atunci? Costa puțin. Da, dar acel puțin pentru el, era prea mult. Simți vie în mîini amintirea

---

[1] Henri Farmen (1874-1958) pioner al aviației franceze pilot și constructor de avioane. În 1908 deschide prima școală de zbor la Paris.

lunecoasei curburi a clopotului (cloche), memoria acelei perioade era mai precisă şi mai vie în el printre alte amintiri recente. Fusese chemat sub arme tîrziu, reformat cum fusese pentru acea insuficienţă toracică provocată de foamea pe care o îndurase după moartea tatălui, dar şi slăbănogii fuseseră consideraţi utili după retragerea de la Caporetto. Şi el, ca să nu se ducă în tranşee îşi ceruse mutarea de la infanterie la aviaţie. După ce trecuse de vizita medicală de la Roma înaintase cererea a doua zi după prima dimineaţă petrecută la cazarmă şi în aceeaşi după-masă consumată rămas în subteranele Monumentului Patriei, pentru a vedea cartoanele mozaicurilor pe care le pregătea Bargellini; în timp ce în faţa unei butelii de Frascati discută cu el, despre mozaic şi despre frescă, de infinitul mic şi infinitul mare, deveniseră prieteni şi salutîndu-l simţise insuportabilă spaima de zilele care aveau să urmeze în tranşee, prin sînge şi noroi, în inutilul măcel. Cu ce uşurare o pornise spre Cerveteri, acum elev la şcoala de piloţi, şi chiar a dormi, a mînca şi a urma cursurile într-un siloz i se păruse frumos şi nu se plictisise să repete douăzeci de zile pe tablă desenul motorului pentru camarazii săi. Apoi la Foggia pe aeroport. Treizeci de lecţii şi decolarea. Singur. Binecuvîntase oroarea faţă de sînge care-l făcuse să întîlnească cerul, fără să fie constrîns să-şi ducă aparatul său Caproni ca să vîrsteze cerul cu proiectile de moarte. Avusese timpul să obţină un al doilea brevet şi războiul se terminase: nu-l siliseră la acţiuni ci doar îi dăruiseră o pasiune nouă. Începuse să-şi construiască avioane tot mai

mici: se gîndea în mod confuz că invenţia invenţiilor trebuia să fi fost un avion capabil să zboare fără combustibil, fără motoare, fără nici un pilot la bord, aeroplanul cel mai inutil, ascultînd doar de suflarea aerului, construit de om dar asemeni unei păsări pe cer. Începu să le facă din hîrtie velină, care să plutească deasupra şi pe lîngă el ca nişte vise, sau ca nişte suflete; totul să fie numai utile nu. Imagini fluctuante, fantasme care să întovărăşească paşii oamenilor, o tovărăşie, nu un instrument.

Luă în mînă cu foarte multă grijă — mîinile lui nu mai erau ca pe vremuri şi-i era mereu temă să nu-şi strice preţioasele lui jucării — aeroplanul păstrat într-o cutie de sticlă aşezată pe un raft. Îl privi cu satisfacţie — o sută şaptesprezece milimetri lungime, o sută şaizecişidoi deschiderea aripilor, şi cu totul cîntărea treizeci şi opt de miligrame, şi totuşi reuşea, aşa inexistent, să zboare cu viteza de doi metri şi jumătate pe secundă şi să străbată o distanţă de douăzeci de metri. Privea înduioşat gingaşa capodoperă care ieşise din mîinile lui, cu aripile şi timonele de mici pene albe şi maronii asemănătoare cu cele ale sitarului, dar el ştia cît timp le căutase nu erau niciodată destul de uşoare, şi găsise în sfîrşit aripile unei păsări de baltă, fluierar, mult mai uşoare decît cele de potîrniche. Cu penele de potîrniche construise deja un alt avion din acestea mici, cu cele două aripi ale lui, cele trei timone, două de profunzime, una de direcţie: cinci penişoare rozalii combinate împreună cu răbdarea unui elf sau unui spiriduş, el fiind aşa de mare şi de terestru, şi

apoi avionul devenise viu, vibrase cu cîteva tremurături în gol, de cum îi atașase elicea, o așchie de lemn de formă răsucită și foarte elegantă, dar nimeni n-ar fi putut să-și închipuie cum reușise; își amintea de mîinile acelea atente ale lui, cu fiecare por deschis ca să măsoare imperceptibila răsuceală pe care o imprimau micuței săgeți de lemn înmuiat în cleiul pe care-l folosea în lucrările de tîmplărie. Cînd cele două suprafețe elicoidale deveniseră perfect egale, o elice, deja o plăcere prin frumusețea formei ei, îi adăugase un singur lucrușor vulgar dar necesar ca să-i imprime mișcarea: un elastic întins ca o praștie. „Motorul potrivit pentru o jucărie", s-a gîndit el ca să se consoleze de prezența acelei materii străine de prezența sa, în timp ce-o privea cum sta pe palma lui deschisă. Îl ținea fix cu două degete, cu cealaltă mînă întinse elasticul, după ce socotise din ochi direcția potrivită pe care să i-o dea printre atîtea materiale grămădite în atelier și aeroplanul porni, făcu un viraj cutezător și se duse să se așeze pe un vraf de reviste de artă. Dar nu era deloc posibil să te joci în casă, era nevoie de aer liber, dar în cazul acesta trebuia ținut seama de condițiile atmosferice, tocmai ca și pentru orice avion serios, astfel o palã de vînt, o rafală capricioasă putea să compromită, dacă nu să distrugă aparatul. Dar pofta de joacă era irezistibilă, și Michele repetă proba cu un monoplan făcut din penișoare de cuc care încearcă să decoleze și numaidecît, după un salt timid, recăzu; în schimb cu un biplan din pene de șoim al rîndunelelor, în chip miraculos, de parcă l-ar fi condus un pilot atent și

priceput, și-a găsit drum printre obstacolele răspîndite în drumul său și s-a ținut mîndru în aer cîteva secunde.

Desigur, fusese fericită perioada aceea de avioane construite din penele păsărilor care mai întîi îi serveau ca modele de pictat apoi plăcerea de a-și folosi mîinile pînă la limitele imponderabilității, în confruntarea cu o materie cu totul imposibil de controlat. Cine știe de ce penele răspundeau în mod deosebit la acțiunea pe care Icar al lor voia să le-o impună. Erau necesare o constanță maniacală și o răbdare de sfînt pentru exemplul care-i servise la jocul cel mai amuzant, un brevet ministerial înregistrat reglementar: Michele zîmbea de fiecare dată cînd îi cădeau ochii pe certificatul pus cu seriozitate sub sticlă cu titulatura sa severă: „Brevet de invenție industrială nr.464527", cu desenul-proiect și prețul respectiv, una sută lire! Pentru acela, cu ani în urmă, trebuise să înțeleagă că totul funcționa, pînă și microscopica torpilă prinsă de fuselaj, dar nu și de coada făcută din pene de aripă de curcan; cu ea mergea regulat în picaj pînă cînd tot probînd, reușise s-o refacă folosind pene de potîrniche. Și totuși la Roma îl luaseră în serios, „avionul sau jucăriile cu aripi de pene", precum și procedeul respectiv de fabricație, și Michele se amuzase de născocirea sa, și mîndru de premiul birocratic ca de nici o altă glumă sau joc din tinerețe.

Pe atunci făcea întreceri cu prietenii, în grădină, cu țipetele de încurajare, fiecare a propriului aparat, dar toate cele ieșite din atelierul său făcut din nimic, erau mult mai puternice decît cele pe care le scoteau la

Marassi cînd asistau în grup la campionatele de foot-ball. Atunci, ca să se bucure împreună cu el de aceste admirabile năstruşnicii era alături de el şi fratele preferat care avea şi el mîini geniale şi răbdătoare. Dacă Michele se uita în jurul lui oriunde îi recunoştea urma. În lucrări proiectate împreună, lampadare, cornişe, obiecte de masă. Lemn, ceramică, fier, aur, nici un material nu se refuza drăgăstoasei inteligenţe a mîinilor lui Walter pe care multe doamne genoveze îl regretau încă, şi nu numai pentru că le împodobise casele. Dar aeroplanele erau numai ale lui. Michele era unicul lor creator; proiect, alegerea materialelor, construcţie şi omologare, aparţineau toate şi-n întregime numai lui.

Walter în schimb născocise un motor care mergea cu hîrtie: o ascensiune violentă şi scurtă, cu un salt spre cer. Şi fireşte hîrtia trebuia să posede calităţi magice: nici o alta, bunăoară, susţinea el cu o satisfăcută nebunie, n-ar fi fost capabilă să ridice aparatul î aer ca hîrtia scrisorilor de dragoste. Şi-l amintea înalt, puternic şi deşirat, cu ochii de un albastru infantil, în timp ce-şi declama visul său de mare sărbătoare al celor mai furibunde pasiuni pentru avionul cel mai angelic din lume.

Puse elicele la loc, aranjă din nou avioanele cum fuseseră mai înainte, puţin din dragoste pentru ele, puţin din dragoste de sine: nu-i plăcea ca Giulia să-l certe.

CAPITOLUL AL DOUĂZECELEA

DAR ZIUA ACEEA nu era destinată muncii. Cînd coborî îşi dădu seama că Giulia ascundea ceva. Se grăbea, tropăind prin casă după nu se ştie ce treburi şi la dojenile lui, fără să-i răspundă nimic, dispăru în baie.

O aşteptă trambalîndu-se între bucătărie şi camera de zi şi Giulia îi scăpă din nou evitînd o nouă tentativă de dialog. De data asta se închise în camera ei. Ieşi după puţină vreme îmbrăcată într-un mod care-l făcu bănuielnic: niciodată Giulia, cînd se ducea să facă ceva cumpărături în sat, nu-şi punea pantofii aceia şi taiorul acela, şi cu atît mai mult nu-şi lua poşeta pe umăr.

— Te duci la Genova?

Vocea îi era arţăgoasă. Ar fi putut foarte bine să-i spună şi lui ce tot punea la cale, vrăjitoarea!

Dar Giulia negă. S-a îmbrăcat mai bine pentru că se săturase să tot care ea cumpărăturile: avea doar să le comande plătind băiatului de la magazin să le aducă el la Măcăleandru.

Îl sărută zîmbind fără să-i dea timp să mai spună ceva, şi dispăru. Michele rămase perplex un moment, putea să se ia după ea, văzînd că

n-avea chef de lucru, dar în vreme ce se gîndea unde să fi pus halatul pe care şi-l scosese cînd se întorsese din grădină, auzi duduitul motorului de la automobil. Giulia apăsă pe accelerator şi porni.

Michele se răzbună pe ea şi pe imprevizibilitatea feminină aprinzîndu-şi o ţigară dintr-ale sale, cele sustrase „cenzurii".

Desigur, dăcă o scotea pe Giulia şi munca din viaţa sa, ce mai rămînea? Merita să lupte cu chinul aşteptării? Melancolii, se certă el, sigur că merită, mai avea atîtea lucruri de definit, de conchis, de înţeles. Dacă se gîndea bine totul era încă de explicat, misteriosul clic de care vorbea Giulia în legătură cu seducţia, pentru el funcţiona încă, viaţa continua să-l seducă şi poate că el răspundea la chemarea ei ca acela care nu suferă de puterea seducţiei ci o guvernează. Era sedus, dar seducea. Jocul unei asemenea corespondenţe era pictura.

Avea să-l sune pe Gibba. De la el era întotdeauna de aşteptat un răspuns curajos, în orice caz o invitaţie la încredere în sine, în muncă, în imortalitatea artei şi în propria imortalitate personală. Părea alergic la melancolii, vechiul prieten sau poate, cine ştie, îşi ascundea propriile accese de amărăciune nemărturisite cu floreta fără vîrf a liniştitelor sale banalităţi. Ceea ce era sigur e că dacă se temea de ceva nu arăta şi îţi făcea plăcere să fie alături de tine.

Telefonul sună îndelung înainte ca o voce cunoscută să-l salute cu un strigăt. Era Anna, care-l copleşi cu un torent de cuvinte.

Michele încercă s-o oprească, nu înţelesese mai nimic, la telefon îşi dădea seama că auzul îl trăda.

În sfîrşit Anna se calmă şi repetă cu voce tare vestea:

— Atunci ştii? Am înţeles că nu voiau să-ţi spună ca să nu te emoţionezi prea tare.

— Ce să ştiu? o întrerupse brusc, alarmat.

— Despre tablou, nu? Papa a ieşit azi dimineaţă în oraş să-l recunoască, împreună cu Margherita.

Michele nu mai avea voce acum şi Anna îl chemă de două ori pînă cînd reuşi să dea din nou semne de viaţă la microfon. Dar nu mai avea chef să afle nimic, ceea ce auzise îi era de ajuns.

Puse receptorul în furcă, se aşeză unde era, pe scăunelul incomod de lîngă aparatul telefonic. Deci asta era ceea ce-i ascundea Giulia! Trebuie să fi primit vreun telefon în timp ce el era în atelier sau în grădină.

Foarte ciudat nu-i păsa nici să ştie cum se petrecuseră lucrurile cu regăsirea tabloului, şi nici să vadă tabloul, dacă într-adevăr îl găsiseră.

Dar nu avea nici o putere să lase scaunul acela neplăcut, de pe coridor, în faţa peretelui care aştepta să-i facă el fresca cu trompe — l'oeil.

Oare ce se întîmpla cu el? „Dacă nu mi-ar fi ruşine, aş plînge. Nu ştiu de ce? De nerăbdare? De plăcere. De deziluzie. Sau poate pur şi simplu de frică".

Asta era. Îi era frică să se regăsească în faţa „Liniştii la Paraggi".

Era o prostie să fi investit atît de mult în acea veche pînză, era o nebunie să se gîndească atît de mult la ea; o așteptase prea mult, ca să nu tremure acum la ideea de a și-o găsi dinainte, explicabilă, lizibilă, de neschimbat, destinată: așteptarea sa îndeplinită. Ar fi recunoscut numaidecît tabloul acela în privința asta n-ar avea dubii, dar se temea să nu-l găsească inferior, sau cu totul altfel decît și-l închipuia el.

Clicul, binecuvîntatul clic care se declanșase în cealaltă perioadă a vieții sale, era poate de nereparat.

— Voi afla totul, spuse cu voce tare, și Nocciolina, răsărită pe neașteptate din cine știe ce colț, lătră.

— Spui bine tu, care ești un animal și visele tale sînt întotdeauna aceleași. Cel puțin așa se spune. Eu am avut atît de multe vise, și puține curate și de neșters ca frumosul meu vis pictat și pierdut la Paraggi. Voi afla totul sau nu voi afla nimic? Nimic din ce eram atunci și din ce sînt acum?

Nocciolina se îndepărtă cu demnitate ca de fiecare dată cînd dădea semne că a primit atenții care nu-i erau adresate ei.

Michele zîmbi:

— Ai dreptate, tu știi întotdeauna cînd nu ești obiectivul cel adevărat. Tu știi asta. Eu, nu. Ce a așteptat atît așa zisa capodoperă care părea să se fi produs atunci, pentru a mă împiedica să văd că după aceea, că acum, am produs mereu doar o demnă mediocritate?

Se ridică de parcă o curea de brici i-ar fi plesnit spinarea.

Anumite gînduri dor de parcă le-ar înregistra pielea plesnită care stoarce picături de venin.

Orice era de suportat nu însă și gîndul că ți-ai petrecut viața realizînd nimicul.

În meserie, nu, în această privință nu și-ar fi putut reproșa nimica; își depusese toată străduința, toată răbdarea, toată abnegația. Dar era de ajuns? Și dacă ar fi rămas un priceput lucrător cu o viață măruntă, cum spunea bătrînul Camillo? Dar el spunea asta pentru că fusese dăruit cu poezia. O știa, micul bărbat mare, că a-ți realiza viața era singurul fel acordat lui pentru a-i distila amărăciunea într-o puțina dulceață în cuvinte. Și o știa și atîta încît putuse să-și îmbrace orgoliul într-o aparentă umilință; era sigur, dar fusese întotdeauna? Tocmai în perioada Paraggi, cînd umblau mereu la întîmplare pe dealurile ce se ridicau la mal, de cîte ori nu simțise că orgoliul acela tremura în fața ecoului prepotent acelui care primea elogii și tămîieri! Și cum se mai micșora, pierdut în haina mare deformată de pietrele lichenoase pe care o primise la Montallegro, la Ruta, la Camogli cînd se salutau seara, după sărbătorirea prînzului, a aerului și a prieteniei, și se întorcea singur, la exilul său iubit și apărat. Da, poate că așa era: totul costă, chiar și siguranța de a ști că alegerea cea mai grea fusese cea justă.

Provincia avară, care te crește dar te exilează, și te face să plătești totul cu prețul sîngelui... Dar dacă ai fi lăsat izolarea pentru oraș, pentru expozițiile care făcuseră să răsune nume modeste cu mult mai puternic decît numele său, ar mai fi putut oare picta cum și

cît a pictat? Ar fi avut mai multă glorie şi mai mulţi bani, spunea Giulia, dar timpul artei e lung şi chiar şi cel al criticii care o recunoaşte, îi răspundea, provincialii au făcut istoria şi lucrurile care contează nu sînt legate de modă. Ideile vin şi pleacă, zeii mor şi se nasc, dar achiziţiile solitare ale unui Camillo sau ale unui Eusebio stăteau la baza primelor sale momente de înflorire, în colţurile lor din lume, şi de fiecare dată Michele se bucura că acele colţuri erau şi ale lui, şi că durau; ei sînt învingătorii, izolaţii, pictorii care fac călătoriile cele mai imaginare între zidurile propriei grădini. În istoria, cea mare, ei intră, nu paiaţele din sărbătorile din pieţe.

Se simţea mai bine acum. Combătîndu-se astfel, în sinea sa melancolia sau neliniştea neîncrederii, Michele se calma dînd glas în ipoteticele sale contradicţii, persoanelor pe care le iubea. Aşa că acum i se părea că-l aude pe Paolo într-o zi cînd, aproape cu seninătate, dîndu-i darul său de aniversare, un dar care-i plăcuse foarte mult, o Panama fără greutate, îi spusese: „Tu, Michele, ai construit în aparenţă pentru tine, aici la Măcăleandru". Şi la privirea lui mirată explicase: „În realitate ai dat celorlalţi, cel puţin celor care sînt în măsură să dovedească ceva deosebit de ceea ce te mortifică, un model de existenţă. Mai polemic decît un manifest şi mai profund decît un eseu. Eşti în afara lumii, dar nu împotriva lumii".

„Măcăleandrul este un refugiu pentru tine, dar şi o ţintă pentru alţii; tu ţi-ai ales marea ta insulă singur şi te-ai înstrăinat trăind aici, pentru că eşti în mijlocul destinului tău. Ai făcut alegerea cea mai riscantă, dar şi cea mai justă pentru tine, şi utilă pentru alţiii."

Şi aşa era, viaţa fusese generoasă cu el, era generoasă, se corectă el şi se uită la ceas. Cine ştie cînd are să afle ceva... Şi dacă aveau să-i aducă într-adevăr tabloul, Giulia, Gibba şi cine mai ştie cine? Nu voia să se gîndească la asta. Fie cum o fi, era acolo, pregătit, dar poate că ştia deja totul din ceea ce trebuia să ştie, chiar şi fără să vadă. Nu era necesar, gîndi el şi gîndul îl contrarie. Era ciudat dar simţea într-adevăr că nu-l mai dorea, cum nu dorea să ştie ora propriei morţi.

CAPITOLUL AL DOUĂZECI ŞI UNULEA

TOTUL S-A CLARIFICAT după-masa tîrziu. Giulia telefonase de la Genova spunînd că avea să rămînă, pentru nişte comisioane şi că are să ia masa cu Gibba. Michele îşi pregăti masa, apoi nici nu încercă măcar să lupte împotriva neprevăzutei şi nemărginitei oboseli şi dormi trei ore, un somn adînc şi fără vise din care se întoarse la viaţă cînd primele umbre ale înserării făceau cerul violet.

Îşi făcu ceaiul şi se apucă să lucreze la presă, trebuia să controleze plăcile pentru o gravură : ca de fiecare dată Michele nu se oprea doar la buna calitate, execuţia trebuia să fie perfectă, cel mai bun răspuns posibil pe care să-l dea tehnica manuală unui proiect. Evaluă cu migală semnele gravate pe metal, pregătise trei plăci, dar nu se hotărî pe care s-o aleagă dintre ele. Momentul imprimării are întotdeauna importanţă şi Michele se comporta de fiecare dată ca un şcolar la examene, controla cu o atenţie obsesivă orice amănunt, niciodată satisfăcut, totdeauna nesigur, se îndepărta să vadă de la distanţă, se urca pe un scăunel ca să privească de sus, într-o perspectivă schimbată, folosea tot felul de lentile, apoi zăbovea asupra volanului presei — obiectul al cărui contact da o emoţie mai mare decît acela de la comanda unui avion — şi nu se hotăra să exercite presiunea necesară, fără ca să nu-şi impună cu greu un efort de voinţă. Şi-n seara aceasta repetă gesturile din totdeauna dar în momentul tragerii renunţă : lumina era falsă, cea artificială suprapunîndu-se celei slabe a crepusculului ; amînă tragerea pentru a doua zi dimineaţa.

Excitarea îi scăzu, dar se simţea bine printre obiectele muncii sale aşa singur cum era şi liber să-şi impună îndatoririle pe care le poftea. Răsfoi gravurile pe care le alesese şi adunase în mapă pentru a le completa cu cîte un strop de culoare. Era o muncă plăcută şi hotărî că are să se apuce imediat. În vreme ce căuta în vasul de pensule moi,mici, una cu care să adauge nişte fîşii de galben pe o acvaforte — o mlaştină sub cerul străbătut de nori umflaţi şi negri şi de raţe sălbatice albe în zbor — simţi cum îi cîntă inima în piept cu un sentiment al omnipotenţei sale şi bucuria pe care ţi-o dă un asemenea sentiment. Era frumoasă lucrarea aceasta în acvaforte, chiar şi aşa în alb şi negru : oroarea furtunii apropiate, norii gonind pe cer, spaima păsărilor dornice de adăpost, în zbor nebun, dar una aproape de cealaltă, ca o armată învinsă urmărită de inamic ; toate acestea erau redate cu forţă ; fără adăugiri de prisos ; realitatea privită într-un moment de tensiune naturală şi corală, dar lipsită de orice patetism.

Era frumoasă, fără îndoială. Şi dacă pe cerul invadat de spaima păsărilor semnul sfîşierii produse de fulger ar fi fost făcut vizibil de culoare, drama cea mai veche a lumii, miste-

rioasa dezlănţuire de putere pe care o are moartea după bunul ei plac, ar fi reuşit imediat şi mult mai tragică. Penelul înmuiat în galben intens era subţire ca un ac: îl ţinu deasupra hîrtiei, ezitînd cu conştiinţa gratuităţii gestului său. Putea să facă furtuna aceea să strige peste mlaştină sau s-o lase plină de groază fără sunet. Ca un muzician care se pregăteşte să introducă instrumente noi în orchestră sau un poet care se întreabă în momentul cînd trebuie să transforme în semne potrivite o imagine convenită, un gest abia schiţat. Aceasta era fericirea, invenţiunea scoasă din orice limite care să nu fi apărut de la sine, libertatea de a te supune sau de a respinge fericirea. Vorba asta care apărea absurdă „creaţie", absentă şi lipsită de modestie, avea justificarea în această plăcere.

Auzi clopoţelul răsunînd printre lătrăturile Nocciolinei. Puse jos penelul, îl curăţă numaidecît — „pentru seara asta nici un gest divin" — recunoscu vocile. Erau toţi: Giulia, Gibba, Paolo, Margherita.

Erau ciudaţi, i se păru, toţi laolaltă dar şi fiecare în parte. Giulia, dornică să-l evite — anunţă mai înainte de a dispare că avea să se elibereze de hainele de oraş — Gibba tot alergînd între bucătărie şi sufragerie şi tot spunînd la prostii, Paolo tăcut şi cufundat în fotoliu, Margherita toată numai atenţie faţă de el, cu ochii lucind de o nelinişte pe care Michele o simţea ca fără explicaţie. Îl impresionă figura aceea de fetiţă care vrea să povestească dar se teme şi cere cu ochii să i se impună treaba asta. Îi zîmbi:

— Deci, ce s-a întîmplat? Spune-mi-o tu, Margherita, aerul acesta de mister începe să mă preocupe.

Cu un oftat care păru de uşurare, fata îi spuse toată povestea.

Fusese la tînărul de la prăvălie, cum stabilise în seara zilei cînd vizitase Măcăleandrul, şi avusese sentimentul că ceva se schimbase între timp. Vînzătorul fusese foarte formalist, atent să nu dea nici o informaţie, limitîndu-se să repete că Rettieri aştepta un telefon de-al Margheritei ca s-o ducă să viziteze vila de care îi vorbise. În schimb telefonul pe care-l primi Margherita a doua zi de dimineaţă era de la Rebaudo. Se dusese singură la întîlnire, fără să-l mai anunţe pe Paolo — căruia probabil nu-i plăcuse treaba asta după aerul absent cu care sta acolo şi asculta relatarea — şi-l găsise, împreună cu Rebaudo şi pe anticar. Aici povestea Margheritei se încurca, legăturile dintre personaje nu erau prea clare, după un preambul nici măcar lung despre o vilă poate inexistentă, fusese întrebată, cu o franchetă deconcertantă, dacă vrea să vadă un vechi tablou al lui Michele. A doua etapă a tratativelor se desfăşurase în prăvălia lui Rettieri, a doua zi, şi Margherita venise împreună cu Gibba. Nu erau îndoieli, pînza aceea era *Linişte la Paraggi*

— Îmi bătea inima cînd mi-au desfăşurat pînza sub nas şi ei îşi ascundeau destul de prost triumful sub tonul profesional al tratativelor. Gibba a întrebat cît vroiau pe ea, şi răspunsul a fost că tabloul nu era de vînzare, dar că doreau să trateze pentru a obţine semnătura care lipsea de pe el. Gibba s-a îmbufnat şi am

ajuns la certuri, el vorbind de o plîngere la Poliție și ei, neabătuți, amintind de perfecta corectitudine a operației. Tabloul era în proprietatea cuiva și chiar dacă ar fi fost furat, intrase în prescripție; a se cere să fie semnat era numai o problemă de corectitudine, mai ales că stilul de lucru nu putea fi confundat și numai despre această problemă erau dispuși să discute.

— Am plecat, i-am telefonat lui Paolo, care a venit să se întîlnească cu noi și ne-am întors la prăvălie. Erau tot acolo amîndoi, dar ceva trebuie să se fi petrecut între ei pentru că Rebaudo a luat numaidecît cuvîntul, fără ca să se mai salveze măcar aparențele cu diferitele formule folosite pînă atunci. Mi s-a adresat mie, și numai mie, ca să-mi spună că era dispus să mi-l dea, văzînd că țineam atîta la el, și nu trebuia să mă adresez nimănui altuia decît lui. La un gest de revoltă al lui Rettieri, i-a spus doar, rece, „despre mijlocirea ta o să vorbim după aceea".

Margherita își trase sufletul, Michele asculta liniștit întrucît povestirea îl privea doar de departe, fără neliniște și prea multă curiozitate. Se mărgini doar să observe:

— Mi se pare că dintre cei doi Fino e mai bun. A fost întotdeauna de altfel. Și mă întreb de ce a așteptat atîta ca să dea un semn de viață, sau să mă anunțe cumva. Pentru că în spatele telefoanelor anonime, a manevrelor lui Rettieri el este, sînt sigur, încă de la început.

Giulia fu aceea care-i răspunse:

— Dar e limpede, nu? Pentru că are mereu datoria aceea care-l apasă.

Vocea lui Michele era liniștită:

— După cîte se întîmplă acum, poți să-ți închipui că și datoriile ca și furturile sînt prescrise, mai adineauri s-a vorbit de asta.

— Unchiul are dreptate, spuse Paolo. Rebaudo mi se pare că a forțat chiar situația care există între el și Rettieri, ca să-l vedem într-o altă lumină decît pe celălalt. Ca să se păstreze, așadar.

— Chiar așa. Nu întîmplător, cînd am terminat, Rebaudo m-a rugat să vă salut pe amîndoi, adăugă Margherita privind-o cu intenție pe Giulia. Un val de căldură urcă vizibil în fața acesteia; mîinile ei se mișcară cu nervozitate ca să caute o țigară.

Michele părea că nu-și dă seama de nimic și reluă cuvintele Margheritei:

— Cînd ați terminat ce? Nu mi-ați spus încă nimic despre ce ați terminat.

Și Gibba:

— Că ne-am angajat să dăm un alt tablou, la alegerea ta, în schimbul *Liniștii*. Și avu o clipă de ezitare: „Un tablou mai mare".

Și Michele:

— Cam cît de mare?

— Optzeci pe un metru.

Michele sări în picioare: devenise dintr-o dată foarte agitat, umbla prin cameră, frînturi de cuvinte foarte iritate clocoteau pe buzele lui, în sfîrșit se opri în fața Giuliei:

— Spune-mi adevărul, i-ai spus că așteptăm mereu să-și plătească datoria aceea?

Fu rîndul Giuliei să izbucnească de mînie, și Michele păru să se calmeze:

— Iartă-mă.

Urmă un lung moment de încurcătură, fiecare întrebîndu-se de ce Michele reacționa în felul acesta ciudat, pînă cînd aproape obosit, el vorbi cu voce înceată :

— N-am făcut niciodată caz de bani în toată viața mea. Am avut nevoie de ei ca toată lumea, i-am dat și i-am luat. De data aceea m-a jignit, la Fino, nu datoria ci faptul de a fi dispărut așa, fără nici un cuvînt. Apoi m-a rănit Giulia de fiecare dată cînd mi-a reamintit, așteptînd cu încăpățînare să i se restituie datoria, cine știe de ce ei și nu mie. Speram — ezită cu neplăcere — speram că anii ne făcuseră pe toți mai înțelepți, și în schimb nu e așa. Eu m-am încăpățînat să caut *Liniștea*, Giulia să se închidă în jignirile ei de femeie frumoasă tratată fără eleganță, și așa, draga mea, nu protesta, te-ai supărat pe mine, pentru că nu ai înțeles ce era deosebit pentru mine în acel tablou, și mai mult decît de bani, te-ai înfuriat de formă cu Fino. Și Fino, pe care în ciuda tuturor chestiilor astea l-am considerat în adîncul inimii un prieten, mai puțin de încredere, dar oricum unul care î țelege, care știe să citească un tablou și nu numai să-l evalueze în bani, acum c-am ajuns la sfîrșitul acestei povești nu renunță s-o exploateze. Să mă exploateze. Optzeci pe un metru ! Ca și cînd aș avea eu tablourile de această dimensiune pe care le-am pictat. Există doar două aici. Trebuie să-i dau sau *„Vînătoarea"* sau *„Bolta"*. Nici nu mă gîndesc. De ce ? Ce rost are ? Într-o vreme nu valorau nimic, o știu foarte bine, dar acum spun nu și nu sînt dispus să înghit nimic.

Ridicară vocea toți deodată. Margherita care devenise foarte palidă, întoarse spatele și se duse la ușa cu geamuri ; nu-i plăcea fața lui Michele alterată de mînie și o uimea descoperirea acelei conștiințe de sine pe care obișnuita ironie o ascunde în chip de detașare. Greșise cînd hotărîse în locul lui, dorind să obțină pentru el ceea ce i se păruse ai fi mai drag decît orice. Prinse ultimele cuvinte ale lui Gibba care se ridicase peste vocile celorlalți :

— ...o acvaforte aranjată puțin cu culoare, n-am spus un ulei. Așa ceva totuși le poți da, nu ? Or, ne-ai înnebunit pe toți ca să renunți tocmai acum ?

Interveni Giulia ca să dea răspunsul pe care-l doreau cu toții :

— Sigur că da, Rebaudo va avea lucrarea în acvaforte dacă se mulțumește și Michele își va recăpăta *Liniștea* sa. Fii liniștit, fiți liniștiți.

Se apropiase de Michele, o mînă se refugie în cea atît de mare a lui Michele, și apucîndu-i-o strîns Michele spuse tuturor și nimănui :

— Există un lucru la care nu s-a gîndit nimeni. Rettieri e un om de nimic și nici Rebaudo nu e fără pată, nu s-a arătat prea corect în trecut iar de data asta și mai puțin. Și apropiindu-se de Michele : pentru că vrea să vorbim de un schimb ce în mod firesc trebuie să-l stabilești tu, dar pînă una alta un lucru e sigur, tu ești cel care a căpătat ceea ce vrea. De data asta Rebaudo a rămas în pierdere. În mînă de fapt nu are nimic.

Michele tresări :

— Ce vrei să spui ?

Şi Margherita :

— Că *Linişte la Paraggi* e aici, e al tău. E dincolo în atelierul tău.

Ca la o comandă toate glasurile se stinseră deodată. Michele lăsă mîna Giuliei pe care tot o mai ţinea într-a sa, o privi în ochi — în ai lui se citea reproşul că fusese ţinut deoparte — şi se îndepărtă fără un cuvînt. Deschise uşa cu geamuri în faţa căreia stătea Margherita şi dispăru în grădină.

Nimeni nu îndrăznea să rupă liniştea, pe figura Giuliei se citea alternanţa emoţiilor, ar fi vrut din toată inima să alerge după Michele dar respectul era mai mare decît dorinţa ; acum cînd momentul atît de aşteptat sosise, simţea o ciudată reţinere, ca şi cum dacă ar fi privit tabloul împreună cu el sau ar fi discutat despre el ar fi însemnat să-l violenteze.

Fără să şi-o spună aştepta ca alţii să audă pasul lui Michele îndreptîndu-se spre atelier ; era drept să revadă tabloul rătăcit singur, să-l reîtîlnească fără martori. Minutele treceau, nici un zgomot nu întrerupea tăcerea, Giulia se mişcă :

— Mă duc să pregătesc aperitivul.

Vraja se spulberase, nimeni nu se mişcă. Gibba gîndea cu voce tare : „Tablourile cele mai frumoase sînt cele care nu se fac", şi cînd uşa se redeschise şi Michele fu din nou printre ei, nu trecuseră puţine minute, ci un spaţiu vital nemăsurabil.

— Giulia, te rog, opreşte-te puţin. Avea ochii mîhniţi şi îi tremurau buzele.

— Dacă eşti de acord aş vrea să dăruiesc *Linişte la Paraggi* Margheritei. Şi l-a cîştigat după cît s-a chinuit. Şi încercă să glumească, adresîndu-i-se lui Paolo : va fi darul meu de nuntă. Îl voi semna chiar în ziua aceea, de acord ?

— Dar nici nu te uiţi al el, măcar ? izbucni Giulia.

— Nu.

Pauza lungă ce urmă fu ruptă de vocea Margheritei. Era ascuţită, nu izbutea să-şi stăpînească tremurul :

— Trebuie să-ţi spun ceva, Michele.

O întrebă din ochi, lentilele groase fiind insuficiente să ascundă teama care le făcea mai mari şi adumbrite parcă.

— Despre tablou, adăugă fata, cu voce slabă.

Şi el făcu nu, cu capul, dar fără să-şi desprindă ochii de la ea.

— Ştii, trebuie să-ţi spun că e acolo acel violet. Între pămînt, mare şi cer, ca un nor sau un aer desfăşurat, care le contopeşte.

Din fotoliul unde se lăsase să cadă la primele cuvinte ale lui Michele, Giulia adăugă încet, dar vocea sa subţire răsună foarte clară.

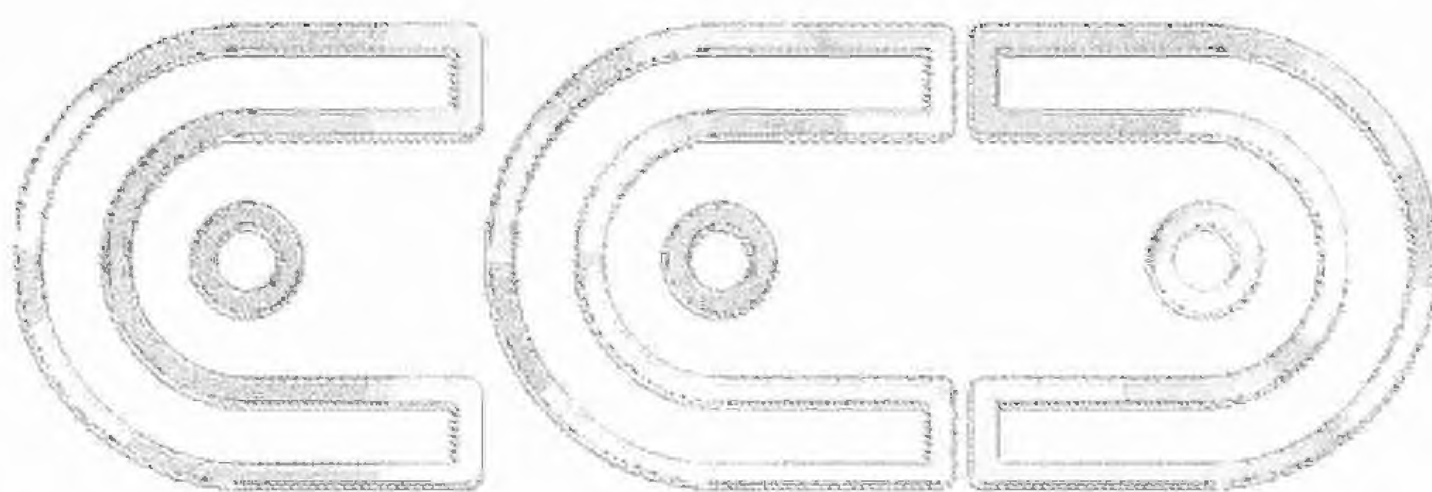
— E un violet misterios. Foarte frumos.

— Aş fi jurat asta, făcu Michele.

CUPRINS

Tehnoredactor : DAN RĂDULESCU
Bun de tipar : 17 feb. 1992
Coli de tipar : 6,5
Tiparul executat sub cda. nr.5090-1991
R.A.I. „BACOVIA", BACĂU
ROMÂNIA

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

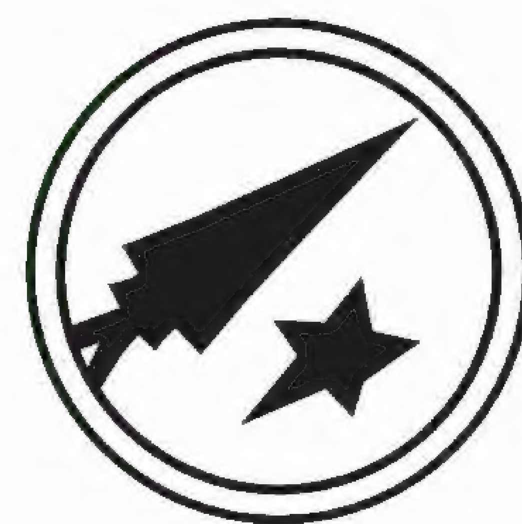

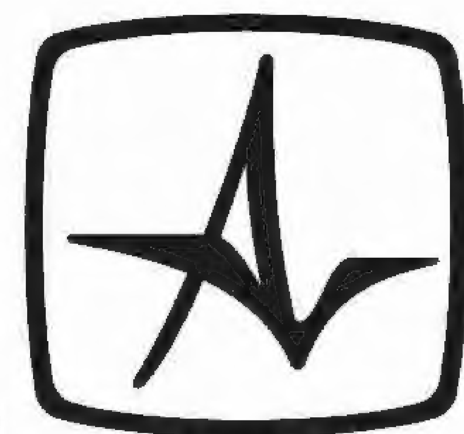

și

CAT Graur

Antwerpen

2024